

L 25 agosto 1



FUNDAMENTA MEDICINÆ SCRIPTORIBUS

Tam inter Antiquos , quàm Recentiores

PRÆSTANTIORIBUS DEPROMPTA ;

*Solidisque Physico-Anatomicis principijs
superstructa :*

In usum Artis Medicæ Tyronum,

Cui subnectitur

A P P E N D I X

Præscribendi methodum in quibusdam morbis
exhibens.

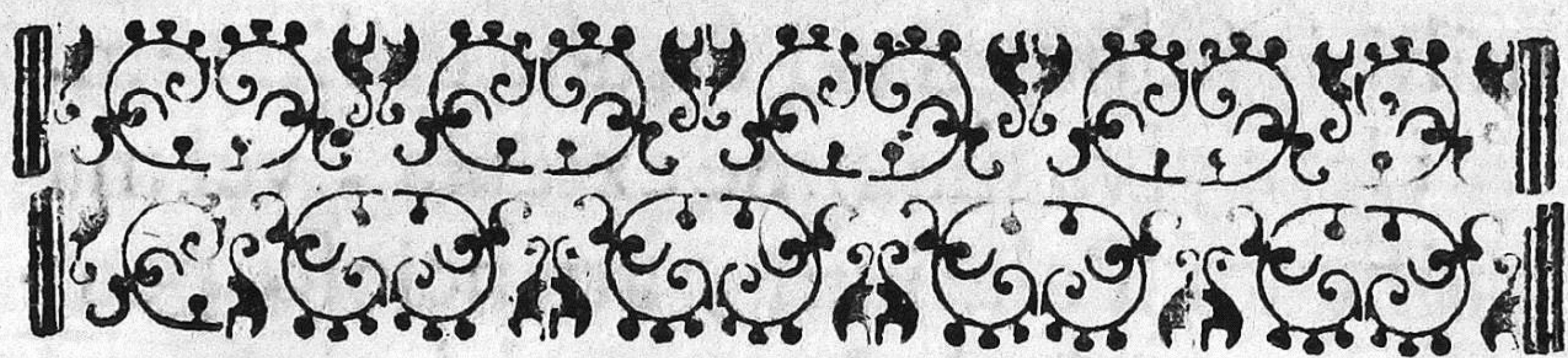
Baptista



AUGUSTÆ TAURINORUM 17

Apud Jo. Franciscum Mairese , & Joannem
Illustriss. Academiæ Innominatorum Brayd.
Typographos , sub Signo S. Theresiæ.

Prostant venales apud ANDRÆAM VIGLIARDI
Superiorum permissu , & privilegio.



A D

LECTOREM.



Ibellus, qui hîc Lectori offertur, non dubito quin gratus erit, quamvis Author, ex peculiari suâ averfione rudis & imperiti Vulgi & Characteris publici, ipsi Fronti nomen suum præfigere noluit.

Hæ enim pagine nunquam conscriptæ erant, ut hoc modo publicæ redderentur, sed solummodò compositiæ ad usum & instructionem paucorum quorundam privatorum Discipulorum, è quorum numero ego (quod sine arrogantiâ dixerim) unus fui : & hinc evenit, quod alios incito ad illud, quod
a 2 mihi

Ad Lectorem.

mihi ipsi summam attulit utilitatem.

Uti Sylva maximè extensa , vel magnificum Palatium , artificioso penicillo completè & perpulchrè in minori Tabula pingi potest.

Sic maxima pars Doctrinæ & boni Sensus , arte & judicio peracta , in minimum contrahi potest compendium : ut Lector hic inveniet *necessaria cognoscenda* totius illius Artis , quæ summi est momenti ad veram hujus Vitæ fruitionem , eo modo oblata , quo brevis , intelligibilis , & facilis redita sit.

Hisce quamvis concessis , nullo tamen modo expectari potest , quod hæc omni respectu studiosum reddent excellentem Medicum. *Certa sunt præcognita* cuilibet Arti annexa ; hinc requisitum est , ut Candidus Lector in antecessum instructus sit in Anatomia , eò usque ad minimum , ut noscat situm , Mechanismum , & usum
par-

Ad Lectorem.

partium principalium , & Leges Circulationis & Secretionis in genere : insuper ut benè versatus sit in Pharmacia , & sciat sub quibus principiis preparationes particulares , operationes differentes & processus varii deindeant.

Sed ut hîc , sic unusquisque sufficienter satis apprehendit , nihil ultra hic necessarium esse , quàm demonstrare Tyrones Medicos , huc usque progressos , methodum facillimam & jucundissimam , prosequendi cætera requisita ad omnimodam totius artis perfectionem necessaria.

Præteritis hunc in finem Temporibus plurima formata fuerunt Systemata , qualia nunc hæc, nunc illa in magnâ fuerunt æstimatione ; sed proh Deum ! non solùm tam proluxa sunt , ut magnum requirant temporis spatium & summos labores ea pervolvere ; ea insuper scripta à tanto fuerunt tempore

Ad Lectorem.

ut jam vix sint alicujus usus, plurima enim nova inventa sunt à recentioribus in Anatomia & vero Corporis humani Mechanismo, æquè ac plurima experimenta in usum venerunt quotidianum, quæ toto Cælo differunt à Veterum opinionibus, & summum habent influxum in œconomiam animale, & ob ea, summâ cum ratione alterant Theoriam æquè ac Praxin Medicam.

Prætereà omnia illorum Systemata tam rigide accommodata fuerunt particularibus Philosophiæ tunc in usu problematibus, ut antequam aliquis utilem exinde sibi polliceatur progressum, necessarium est ut se totum prius devoveat particulari huic problemati unde Systema illud, quod ante se habet, formatum est: si aliter agit, omnia convictionis media perdit, & nunquam intelligit quod legit.

Tales removere scrupulos hîc sibi
pro-

Ad Lectorem.

promittit Author : Ille non solum extorquet Medicinæ Theoriam ab ignorantia & errore particularis Sectę Philosophorum , sed illam claris demonstrationibus & convictionis Methodis firmam facit.

Quo solo innixus fundamento , res (meridianâ Luce clariores) apparent veræ , sic ille totam Materiam Medicam in tam breve compendium contrahendo , totum studium Medicum facile reddit & jucundum.

In juniorum gratiam Morbos quosdam in fine adjecit curandos , in Appendice libelli. Invenies fortassis quæ allubescunt , & vel Argumenti novitate aut usu , Lectionis tædia discutient. Non alius illi in eo finis , quàm prodesse Juventuti Medicæ , & vel ejus exemplo ad praxeos excellentioris imitationem accendere.

Quàm necessaria sit Theoria fundamentalis ad promptum creandum

Ad Lectorem.

Medicum , apparet ex præliminariis
D. Rich. Mead , M. D. &c. in Tra-
ctatu suo de imperio Solis & Lunæ ,
ubi (propriis suis rationibus præmissis)
concludit cum *Hippocr. lib. de Prisc.*
Medicina.

Ratiocinationem laudo , modò ex iis,
quæ sensus comprehendunt , aut experi-
menta ostendunt , nascatur : illud post-
modum illustrat & confirmat per com-
parationem , simillimos (dicendo) esse
plerosque Medicos imperatorum na-
vium gubernatorum , quorum dum tran-
quillo Mari & secundis Ventis trabun-
tur , non deprehenditur Artis inscitia ,
at si fortè gravius cælum contraxerit
Tempestas , constat mox illorum culpâ
factum esse naufragium.

AUTHORES

In hoc Tractatu citati.

B Aglivius.
Bidloo.
Bellinus.
Blasius.
Bartholinus.
Borellus.
Boerhaaven.
Celsus.
Cartesius.
Charleton.
Cheyne.
Covvper.
Friend.
De Graaf.
Glisson.
Diemerbroeck.
Ent.
Etmullerus.
Fernelius.
Galenus.
Harvejus.
Helmontius.

Hippocrates.
Lovver.
Mayernius.
Malpighius.
Mead.
Morton.
Needham.
Paracelsus.
Pitcarnius.
Riverius.
Sanctorius.
Schneiderus.
Schroderus.
Steno.
Sennertus.
Sylvius.
Tulpius.
Vesalius.
Veslingius.
Vvarthon.
Vvillisius.
Zypæus.



I N D E X

Librorum , & Capitem.

F undamentorum Medicinæ , sive Physiologiae , Pars prima.	Pag. 1.
De Elementis.	6
De Temperamentis in genere , & de aliquibus eorum Speciebus.	9
De œconomia Corporis humani.	12
De Temperamentis aliquarum partium & signis Temperamentorum.	16
De Calore Naturali & Calido innato.	18
De Humoribus.	22
De Humoribus Excrementitiis in genere.	28
De Lacte.	29
De Semine.	32
De Sanguine menstruo.	41
De Saliva.	47
De Succo Pancreatico.	50
De Melancholia Naturali.	51
De Sero Sanguinis.	53
De Humore Pericardii.	54
De Lympha.	ibid.
De Muco Intestinali.	56
De Sudore.	57
De Urina.	58

De

INDEX.

<i>De Lacrymis.</i>	62
<i>De Sanguine Puerperii.</i>	ibid.
<i>De Aqua Parturitionis.</i>	63
<i>De Sanguine Hæmorrhoidali.</i>	64

PHYSIOLOGIÆ, Pars Secunda.

D E Spiritibus in Genere, eorumque Speciebus.	65
<i>De Partibus in Genere.</i>	70
<i>De Speciebus Actionis naturalis, & primò de Fame & Siti.</i>	73
<i>De Sanguificatione.</i>	77
<i>De Circulatione Sanguinis.</i>	79
<i>De Motu Cordis.</i>	83
<i>De Pulsu.</i>	86
<i>De Motu Cerebri.</i>	88
<i>De Generatione Spirituum.</i>	89
<i>De Respiratione.</i>	90
<i>De Motu Peristaltico ventriculi, & intestinorum.</i>	95
<i>De Nutritione.</i>	96

Fundamentorum Medicinæ, Pars Secunda; sive HYGIEINE.

D E Rebus non naturalibus in genere.	97
<i>De Aëre.</i>	99
<i>De</i>	

INDEX.

<i>De Cibo & Potu,</i>	105
<i>De Somno & Vigilia.</i>	113
<i>De Motu & Quiete.</i>	118
<i>De excernendis & continendis.</i>	120
<i>De Animi affectionibus.</i>	123

Fundamentorum Medicinæ , Pars Tertia ; sive PATHOLOGIA.

D <i>E rebus contrà naturam.</i>	132
<i>De Morbo.</i>	136
<i>De morbo universali & particulari.</i>	137
<i>De morbo Contagioso & non Contagioso.</i>	138
<i>De morbo Pandemio , Epidemio , Endemio , & morbis Sporadicis.</i>	142
<i>De morbo brevi , longo , acuto , & non acuto.</i>	144
<i>De morbo benigno & maligno.</i>	145
<i>De Morbo magno & parvo.</i>	147
<i>De morbo primario , id est , per Idiopathiam, & secundario , sive per Sympathiam.</i>	148
<i>De morbo Hæreditario & non Hæreditario.</i>	149
<i>De morbi tempore , Paroxismo , Periodo , Typo, & de morbo recidivo.</i>	153
<i>De causa morbi , ejusque speciebus.</i>	156
<i>De Plethora , Cacoehymia , & Flatu.</i>	159
<i>De Symptomate in genere.</i>	161
<i>De actione læsa.</i>	163
<i>De excretorum & retentorum vitiis.</i>	164

Fun-

INDEX.

Fundamentorum Medicinæ, Pars Quarta, sive SEMEJOTICE.

D E Signo Medico in genere, & de aliquibus ejus speciebus.	167
De cognitione morbi ex quatuor signis.	168
De dignotione causæ morbi.	169
De dignotione partis affectæ.	170
De dignotione symptomatum.	Ibid.
De Crisi, diebus criticis, eorumque signis.	172
De Pulsu, ut signo.	Ibid.
De pulsu singulorum Temperamentorum, Ætatum &c.	174
De Urina, ut signo.	175
De Urinæ colore.	177
De odore, & sapore Urinæ.	180
De Urinæ quantitate.	181
De Urinæ consistentiâ	182
De Urinæ contentis.	183

THERAPEUTICA.

D E indicatione, indicante & indicato.	187
De victus ratione.	189
De Venæ sectione.	193
De Arteriæ sectione.	201
De Hirudinibus.	203
De	

I N D E X.

<i>De Cucurbitulis.</i>	204
<i>De Friktionibus.</i>	208
<i>De Ligaturis.</i>	209
<i>De Cauterio actuali.</i>	210
<i>De Caustico & Vesicatorio.</i>	Ibid.
<i>De Fonticulis & Setaceis.</i>	211
<i>De Suppositoriis.</i>	212
<i>De Enemate.</i>	213
<i>De Vomitoriis.</i>	215
<i>De Purgantibus.</i>	217
<i>De Alexipharmacis & Sudoriferis.</i>	224
<i>De Diureticis, seu urinam moventibus.</i>	225
<i>De Expectorantibus.</i>	226
<i>De salivam moventibus, Apophlegmatisantibus & Errhinis.</i>	227
<i>De Sternutatoriis.</i>	228
<i>De Menstrua, semen, libidinem, lac, foetum, & secundinas moventibus.</i>	230
<i>De Medicamentis calculum frangentibus, fla- tus tollentibus, & vermes necantibus.</i>	232
<i>De Somnum inducentibus, & dolorem tam le- nientibus quàm obtundentibus.</i>	233
<i>De Spiritum recreantibus.</i>	234
<i>De modo agendi variorum aliorum Medica- mentorum, usum in Medicina habentium.</i>	235
<i>De Medicamentis speciali parti, & morbo appro- priatis, & quomodo agunt.</i>	240
<i>Appendix.</i>	244

F I N I S.

S. R. M.

Espone *Andrea Vigliardi*, Mercante Libraro nella presente Città
esser in procinto ad utilità publica far ristampare un Libro In-
titolato *Fundamenta Medicinæ, Scriptoribus tam inter
antiquos, quàm recentiores, præstantioribus deprompta*, stampato in Londra nell' corrente anno, mà perche si ri-
cerca una spesa riguardevole, alla quale non si accingerebbe, quan-
do non le fosse concesso qualche privilegio per rimborsarsi di tal
spese, perciò raccorre a piedi di V. S. M.

Humilmente supplicandola si degni permetter al detto Esponente la ri-
stampa del sudetto Libro con prohibitione ad ogni Stampatore, e
Libraro di ristamparlo, e farlo ristampare, menò introdurne, e
venderne ne' Stati di V. R. M. per anni quindici prossimi senza
espresso consenso dell' Esponente, sotto pena della perdita de Li-
bri, e di Scudi cento d'Oro per ogn' uno che contravverrà da
applicarsi al Regio Fisco per un terzo, altro all' Esponente, &
altro al Denunciante, Il che, &c.

VITTORIO AMEDEO,

*Per gratia di Dio, Rè di Sicilia, di Gerusa-
leme, e di Cipro, &c. Duca di Savoia,
di Monferrato, &c. Prencipe di
Piemonte, &c.*

VEduta nell' Udienze nostre l'alligata Supplica, &
il suo tenor ben considerato; Per le presenti
di nostra mano firmate, certa Sienza, piena possanza,
autorità Regia, e col parere del nostro Consiglio,
attese le allegate, & altre degne cause, l'animo no-
stro moventi, concediamo al Mercante Libraro nella
presente Città, *Andrea Vigliardi*, la facoltà, e per-
missione di far ristampare, e vendere privativamente
ad ogni altro, il Libro, di qual si tratta, intitolato,
*Fundamenta Medicinæ, Scriptoribus tam inter antiquos, quàm re-
centiores præstantioribus, deprompta*, stampato in Londra,
Con

Con ciò, che quello sia prima admeſſo, & approvato da chi ſi deve, e con inhibitione a chi ſi ſia di quello ſtampare, o fare riſtampare ſotto pena della perdita de ſteſſi Libri, e di Scuti cinquanta d'oro per ogn'uno, & ogni volta che ſi contraverrà, applicandi per un terzo al Fiſco noſtro, altro all' Hoſpedale della Carità di queſta Città, & altro terzo al Denonciatore, con che il Supplicante Vigliardi ſi ſottometta di farne ſtampare, e metterne in publico commercio, e vendita un numero ſufficiente à prezzo honeſto, e ragionevole; E finalmente che tal Privilegio, ſ'intenda limitato per anni dieci a venire; Mandando a queſt' effetto a' Magiſtrati, Miniſtri, Giudici, Ufficiali noſtri, & ad ogni altro, a cui ſpettarà, di coſì oſſervare, e far oſſervare pontualmente da tutti ſenza veruna difficoltà, che tal' è noſtra mente; Dat. in Torino li tredici Genaro, l'anno del Signore mille ſette cento quindecì, e del Noſtro Regno, il ſecondo, &c.

VITTORIO AMEDEO.

Di Cavoretto d'ordine di V. M.

Reg. Avenato Dep. prov.

Sigil. & ſottoſcr. De S. Thomas.

INDEX



FUNDAMENTORUM MEDICINÆ

PARS PRIMA,

SIVE

PHYSIOLOGIA.

C A P. I.



Uid est Medicina?

Medicina est Ars præsentem sanitatem conservandi, & amissam restituendi: vel est, Scientia eorum (ut videbis in seq.) quorum applicatione Vita & Sanitas conservantur, vel Sanitas amissa restituitur.

Unde suum habet ortum Medicina?

Ex Ægrotudinibus, quæ ex injuriâ Aëris, ex naturâ alimentorum & potulentorum, ex vitæ actionibus, ex ipsâ denique fabricâ humanæ compagis mortalibus evenere.

Quid monumenta veterum Historiarum referunt de Medicinâ?

Illa referunt Chaldæos, Babylonios, Magosq
A primò

2 *Fundamenta Medicinæ*

primò coluisse Medicinam in hunc modum : ut præsentēs morbos tollerent , & futuros averterent .

Quomodo progressa est Medicina?

Hinc in Ægyptum , ex hac in Græciam derivata est ; inter has maximè florebat in Cnido , Rhodo , atque Coörum insulâ .

Cui debentur Prima Rudimenta Medicinæ?

Prima Rudimenta Artis debentur casui fortuito , instinctui Naturali , & eventui non proviso .

In quot partes dividitur Medicina?

In partes quinque , in

Physiologiam .

Hugieinen .

Pathologiam .

Semejoticen .

Therapeuticam .

Cui debetur progressus Medicinæ?

Debetur memoriæ effectuum , morbi enim descripti & auxilia in tabulis delineata Templo Deorum affigebantur ; exponebantur ægri in Triviis & Foro , & ratiocinio simili utebantur .

Unde major perfectio Artis nata fuit?

A constitutione Medicorum , ab annotatione exactâ Morborum , ab accuratiore observatione & applicatione Remediorum .

Quid colligis ex dictis præcedentibus?

*Experientia primum
fulcrum Medicinæ est*

Antiquissimam Medicinam
ortam fuisse ex solâ collectione
fidei experimentorum .

Ratio ,

Fundamenta Medicinæ. 3

Ratio, alterum fulcrum Medicinæ est.

Postea, cōgitatum de causis horum indagandis lege rationis cinii.

Priorem partem semper fuisse eandem Necessitate, Ufu, Evidentiâ : posteriorem mutabilem, & in quâlibet ferè parte aliam.

Quis est finis Medicinæ?

Finis ultimus Medicinæ est Sanitas : Et finis subordinatus mitigatio symptomatum. Sanitas, si sit præsens, per Medicinam conservanda est, si amissa, per eandem restituenda est ; horum prius Hugieine, alterum Therapeutica vocatur.

N. B. non obest quod sunt morbi incurabiles, quia illis mederi Medicus non intendit, suntque tales extrâ spheram activitatis Medicæ ; interim à Medicinâ describuntur, non ut in iis finem suum consequatur, sed ut tales dignoscantur & prædici possint, ut honori Medici consulatur.

Hæc quæso adhuc distinctiùs exponas?

Finis Medicinæ est evitatio dolorum, debilitatis, mortis : adeoque est Conservatio sanitatis præsentis, & restitutio amissæ in homine. Hinc quicquid in hâc Arte sciendum vel agendum uni huic scopo inservire debet.

Quid est Objectum Medicinæ?

Est Homo ; id est, ejus Vita, sanitas, morbi, horum causæ, quibus oriuntur : media, quibus diriguntur.

Quid porrò magni emolumentifuit Medicinæ?

Anatomia, quâ Cadavera sanorum, & cau-

4 *Fundamenta Medicinæ.*

ſæ morborum abditæ indagatæ fuerunt, ſanitat-
tis & morborum cauſæ evidentes magnâ indu-
ſtriâ quæſitæ ſunt: horum principium, augmen-
tum, ſtatus & declinatio, exitus, per mutatio-
nes notata. Anatomia oftendit corpus huma-
num conſtare duplici partium genere, *Solidis*
videlicet & *Fluidis*.

Quid ſunt ſolidæ partes?

Solidæ partes ſunt Vafa, fluidas coërcentia,
vel instrumenta Mechanica oſſea & cartilagi-
nea. Fluidæ omnes inter illa vafa continentur,
moventur & in motu determinantur.

Quid porro?

Medicamentorum electio, præparatio, appli-
catio, vires, eventus obſervata ſunt. Democri-
tus, qui vixit tempore Hippocratis, viva ſecan-
do animalia ætatem contrivit.

*An diù perduravit Medicina in ſtatu poſt Hip-
pocratem?*

Minimè: nam poſt Hippocratem in varias
ſectas variis cognominibus inſignitas ſe divi-
debant Medici: ſic *Theſſalus Theſſalicus* & ejus
Aſſecleæ dicebantur Methodici; *Heraclion*, &
qui ipſi adhærebant, Empyrici: donec tandem
Galenus, qui in omnes has ſectas quam maxi-
mè invehebat, Medicinam accuratiùs in formã
reduxit.

Quamdiù permansit Galenica illa Doctrina?

Ad tempora Arabum, qui in Africâ ſcholam
extruxerunt Medicam: illi tantùm interpretati
fue-

Fundamenta Medicinæ. 5

fuerunt doctrinam Galenicam, & sequentia secula sequacia habuerunt.

Quomodo doctrina eorum tandem emendata fuit, & refutata; quo in loco, & quibus mediis?

Renovata fuit Disciplina Hippocratica in Academiis Gallicis, experimentis Chymicorum, maximè Paracelsi, deindè Helmontij, & aliorum.

Quomodo Medicina hoc præfenti tempore colitur?

A nuperis annis promovetur quamplurimum instructionibus Mechanicis, Chymicis, Physicis, & hodie ab omni secta libera est.

Quotuplicia sunt media, quibus hæc Ars acquiritur?

Duplicia: Observatio scilicet, & Ratiocinatio.

Quænam est Observatio?

Observatio est rerum omnium, quæ in Homine Sano, Ægroto, Moriente, & Mortuo fiunt, tam ab ijs quæ in eo sunt, quàm ab ijs quæ arte, casu, &c. per externa in eo producuntur.

Quænam est Ratiocinatio?

Ratiocinatio exacta est, quæ ea, quæ in Homine fiunt, abscondita sensibus, vel facienda sunt, investigantur, demonstrantur: quod ut fiat, data experimenta, singulatim expensa, comparanda sunt inter se, notanda omnia, quæ ratione & experienciâ clarè deduci possunt.

Quot sunt res Naturales in Medicinâ?

Res Naturales sunt septem: viz. Aër, Cibus

6 *Fundamenta Medicinae.*

& Potus ; Motus & Quies ; Somnus, & Vigiliæ,
Excreta , & Retenta ; & animi Pathemata.

Quot sunt res contra naturam ?

Res contra Naturam sunt tres : viz. Morbus,
Morbi Causa , Morborum Symptomata.

Ab hisce tribus tota Medicina dependet.

C A P U T I I.

Quid sunt Elementa ?

Elementa sunt Corpora simplicia, ex quibus omnia alia inspectabilia hujus Mundi Corpora primò componuntur , & in quæ ultimò resolvuntur.

Elementorum in Corpore Unio seu Conjunctio vocatur *Mixtio* : ut Corpus ex Elementis procedens vocatur *Mixtum*.

Sunt nobis cum modernis Philosophis Elementa tria : Scil. Æther , sive Materia subtilis seu primum Elementum , quod habet particulas tenuissimas , & subtilissimas celerrimè semper motas, & agitatae, indefinitæ parvitatæ, hoc est, quarum alia aliis in infinitum sunt minores : Est purior in Sole , deinde in Stellis fixis , quàm in igne culinario nostro , qui ex hoc Elemento componuntur. Est in cujusvis ferè corporis Poris reperibilis, quæ illos continuò & celeriter perfuit , uti Mundum alter Oceanus , quævis Corpora , etiam vim suam exercendo , ubi satis liber non transit : ac eatenus in liquidis est causa
fer-

fermentationis , de qua postea.

Materia hæc subtilis est causa Caloris & Frigoris; nam agitando quædam Corpuscula, eaque *vehementius* in fibrillas nervorum nostrorum *impellendo*, causat in nobis sensum Caloris, sicut è contra sensus Frigoris in nobis excitatur , ubi nervorum nostrorum fibrillæ moventur à *Corporibus* quibusdam *minus* à materia subtili *agitatis*.

Subtilis hæc Materia triplex est , alia enim lucet , & calida est , ut in Candelâ. 2. alia non lucet & calida est , ut in Calce aquâ irrorata , item in nostro sanguine. 3. Alia denique lucet, & non ardet , ut in succino, aliquibus Vermibus , Piscibus marinis , lignoque putrido , & aliis in obscuro lucentibus , quæ propterea *Noctiluca* dicuntur.

Secunda species est *Secundum Elementum*, sive globuli ætherei seu cælestes , qui sunt particulæ aliquæ rotundæ , politæ ac exiguæ quidem, sed majores quàm sunt particulæ primi Elementi , quæ pro vario suo in auris tympanum impulsu , auditionem in nobis faciunt.

Globuli ætherei , dum à corpore luminante protenduntur , ac in fibrillas nervi Optici impelluntur , super illas statim motus aliquis ad sedem animæ propagatur , qui sensationem aliquam , quam *Visionem* vocamus , in nobis excitat, eamque variam pro vario motu radiorum seu globulorum in lineâ juxtâ se positorum , & secundum

8 *Fundamenta Medicinæ.*

diversitatem Corporis *Diaphæni*, seu lumen transmittentis coloris, ope globulorum ad Oculi fundum, indeque per nervos Opticos delati, determinant animam ad hoc vel simile objectum coloratum videndum.

Tertium denique Elementum seu materia terrestris constat etiam particulis minutis satis, sed majoribus, quàm quæ sunt primi & secundi Elementi.

Aristoteles habet quatuor Elementa quæ sunt, Ignis, Aër, Aqua, Terra.

Sufficit Medico quod sciat Corpus nostrum primitus constare particulis Magnitudine, & Figurâ multum diversis, v. g. crassis, tenuibus, gravibus, levibus, mollibus, duris, flexibilibus, rigidis, acutis, ramosis, obtusis &c.

Chymici Sal, Sulphur, & Mercurium obtrudunt videntes ex multis corporibus illa vi ignis elici. Sed minus rectè, nam Aurum, Talcum ustum, Vitrum, &c. in nullum vel vix unum illorum trium resolveris quocunque ignis gradu.

Ita sanguis humanus in Phlegma, Sal, Oleum, Spiritum, & Terram resolvi videmus, pariter fit cum Cornu Cervino; Sal, Sulphur & Mercurium ex aliquibus corporibus vi ignis elici, non indè sequitur, quod in illis ante fuerint prima principia, quia fortè vi ignis ex illis ibi sunt producta, deinde non sunt corpora, omninò simplicia.

C A P U T I I I.

QUædam addam, quæ ad rem medicam faciunt, & ab Elementis sumuntur.

Corpus nostrum citò periret, nisi assumptis quotidie restitueretur; illa quæ ingeruntur, sensibus patent.

Rerum deinde usus docebit, hanc Cibi in Corpus mutationem faciliùs procedere in variis Esculentorum generibus, vel in iisdem præparatis, ante assumptionem.

Hinc Cerevisialia, mundata tritu, subacta igne, nutritioni aptant.

Condimenta, & varietatem potus docebit Hygieine. In fructibus vix ulla præparatio, præter maturationem naturâ vel arte factam, effecta omnium illarum præparationum, est partium separatio, imminutio, mistio, dispositio propior fluiditati, crassiorum à liquidioribus secretio, in nutrimentum.

C A P U T I V.

De Temperamento in genere, & de aliquibus ejus speciebus.

Quid est Temperamentum in genere?

Temperamentum in genere est conveniens Elementorum inter se proportio, & armonia, & in corpora sensibilia Contextus.

Quomodo dividur Qualitas?

Divi-

10 *Fundamenta Medicinæ.*

Dividitur in primam, & secundam.

Inter Qualitates primas magis considerabiles numerantur hæ quatuor : Calor , Frigus , Humiditas , Siccitas : ex quibus ea, quæ in Temperamento suam contrariam superat, Temperamentum denominat.

Quotuplex prima qualitas apud Medicos dividitur.

Duplex : alia est actu prima, quæ primo contactu, & immediatè nos afficit : alia est potentia prima.

Primæ speciei sunt, Calor Ignis culinaris, Frigus Aquæ.

Horum mutationes observari possunt, hæc mutata Corpus hominis faciunt : quæ restituyendo Corpori assumuntur solida sunt vel liquida, adeoque vel Esculenta vel Potulenta ; horum materies primævis aqua, & spontè nata ex terra ; id Historia Sacra, Profana, & ipsa rei natura docet.

Deindè animalium solida & nonnulla liquida cum esculentis terræ natis præparantur : immò gentes quædam solis Vegetabilibus sustentatæ fuerunt, Nabucodonosor solo gramine vescabatur.

Quid inde?

Quum omnibus his mixtis vel separatis, crudis vel præparatis utatur homo ;

Quum eorum usu vigeat, vivat, reficiatur Corpus hominis, quum tam vario victu *Sensiles*
qua-

Fundamenta Medicinæ. I I

qualitates vix differant: liquet omnia illa *Ter-ræ*, *Aquæ* *Marisque* producta mutari posse in liquida, & solida hominis.

Qualitates illas de quibus loqueris, velim ut clariùs distinguas?

Qualitas potentiâ prima est, ut *Calor* in *Pi-pere*, *Frigus* in *Lactucâ*, &c.

Calor actualis à parte rei est motus validus, celer & confusus (ut in cauterio actuali) insensibilium particularum corporis.

Frigus actuale à parte rei, est privatio motus validi, celeris, & confusi particularum corporis.

Calor potentialis à parte rei est talis particularum in Corpore aliquo Dispositio, ut ad motum Corpori nostro tales acquirat vel faciat poros, ut *Æther* vel *Materia subtilis* vehementiùs in illis se moveat, & calorem excitet, ut *Calor* in *Pipere*, unde calefaciunt nos ea, quæ particulis nostris motum celerem, & confusum inferunt.

Frigus potentiale à parte rei, est talis particularum in corpore aliquo dispositio, ut ad motum corpori tales acquirat vel faciat poros, ut *Æther*, seu materia subtilis debilis in illis se moveat, frigus excitet, ut *Frigus* in *Lactucâ*: unde frigefaciunt nos ea, quæ in particulis nostris motum celerem, & confusum possunt resistere, diminuere, vel in rectiorem mutare.

Calorem esse dictum motum, & *Frigus* ejus privationem patet indè, quod ubicunque talis motus est, ibi fit *Calor*, & ubi abest, ibi fit *Frigus*.

Tem.

Temperamentum partiale est, quod unicuique parti est datum: ut *Temperamentum Cerebri, Cordis, &c.*

Temperamentum totale est, quod ex partialibus conflatum toti mixto adscribitur: ut *Temperamentum totius Joannis.*

Temperamentum ultimò dividitur in *innatum & acquisitum.*

Temperamentum innatum est, quod à Naturâ, sive primo ortu, cuique obtigit.

Temperamentum acquisitum est, quod decursu ætatis per res non naturales, vel præternaturales obtigit.

Innatum toto vitæ tempore non manet planè idem, absolutè tamen posset per æqualitatem rerum non naturalium; attamen illud diutiùs manet saltem idem moraliter, quàm acquisitum, quia altiùs radicum est, & si contrariorum occursum non satis debelletur, vel non cedit aut citò redit; unde in Pueris difficillimè perditur.

Residet innatum potissimùm in sanguine, & spiritus, quibus partes cæteræ *Temperamentum* suum debent.

C A P U T V.

De œconomiâ Corporis humani.

DUM Physiologiam tractamus, non incongruum erit œconomiam humani Corporis ulterius describere. In fine Capitis tertij attigimus

gimus Craſſiorum ſecretionem ; quæ ut meliùs intelligatur , explicabimus novam illam ſpeciem , quam induunt cibi in ore mutati , quam mutationem Organa Oris efficiunt : Hæc maxime morſu fit & maſticatione , quæ modo ſeq. procedit.

1. Deductione Maxillæ inferioris à ſuperiore, per contractionem duorum muſculorum gracilium biventrium , oblongiorum , qui orti ex parte ſuperiori proceſſus Maſtoidei & ad Styli-formes deſinunt in Tendinem rotundum , qui tranſit Stylohyoideum , & ligamentum annulare affixum Oſſi Hyoidis , hinc novo Ventre deſcendit in medium internum extremi menti. (*Veſal. L. 2. T. 5. Litt. H. 1.*)

2. Compreſſâ & adductâ Maxillâ inferiori ad ſuperiorem per contractionem Muſculorum,

1. Temporalium , qui orti ab Oſſibus Verticis, Frontis, Temporum , & cuneiformi, valido, curto Tendine , ſe inferunt ſupremo acuto proceſſui Maxillæ inferioris. (*Veſal. L. 2. T. 5. Litt. B.*)

2. Maſſeterum , qui triangulares , Craſſi, Curti Muſculi, orti ex Oſſe jugali, & maxillæ ſuperioris, ad angulum oculi minorem unde ad Aurem uſque excurrunt , & Tendines aſſigunt maxillæ inferioris margini interiori, exteriori ab angulo uſque in medium, variis & ſe mutuò ad acutos angulos , ſecantibus fibrarum directionibus. (*Veſal. L. 2. t. 5. Litt. D.*)

3. Ci-

14 *Fundamenta Medicinæ.*

3. Cibus per Dentes incisivos pro commodo incisus, arctatur in ore Labiis & Genis per suos musculos leniter ad mandibulas compressis, maximè ope Sphincteris Labiorum & Buccinatoris (*Vesal. lib. 2. T. 4. Lit. M. N.*) tum ope Linguae suis actæ musculis (*Malpighius de Lingua*) continetur atque invertitur intra superficiem latam, inæqualem, concavam, acuminatam dentium molarium, ubi detentus motu maxillæ inferioris premitur, teritur, attenuatur; ad quos effectus concurrit primò motus comprimens. Secundò motus antrorsum ope pterygoideorum externorum, qui ex parte exteriori Alæ Vespertilionum orti, retrorsum progressi inferuntur inter processum condyliformem, & coronam (*Vesling. Tab. cap. xiiij. fig. ij. Litt. E. E.*) & ope variarum Fibrarum in *Temporalibus*, & *Masseteribus*. Tertiò motus retrorsum per varias Fibras temporalium, Masseterum, Biventrium determinato concursu agentium. Quartò motus ad latera qui fit musculis Pterygoideis internis qui ex internâ parte processus Vespertilionis orti, valido tendine inferuntur posteriori inferiori maxillæ circa angulum (*Vesal. L. 2. T. 6. L. D.*) quin liquet pro vario concursu simul agentium variari effectus eorum. Sic Cibus atteritur, Lingua inter Molares determinatur, variæ ejus partes variis tribus exponuntur, & sic fit Masticatio. Hoc motu Masticationis Cibis mutationes similes,

Para-

(*Paragraf. ultimo notat. Cap. de Elementis*) contingunt. Sed & partes oris multæ aliæ scitu necessariæ sunt.

Juxta Parotidem glandulam conglomeratam alia est Glandula conglobata, unde *saliva* in os, ductu in genis patente, circa tertium molarem superiorem (*Steno observ. Anat.*) & ex maxillaribus (*Wartbon c. 21.*) atque sublingualibus Bartholini (*Philos. Transact.*) faucum & palati mucus, & saliva (*Schneider de Catarrh. lib. 3. S. 2. c. 3. Fig. 3. 4.*) in os manat, quæ sanis sponte semper præsto est. Dum ore continetur, saliva valdè spumosa, esurientibus copiosior, fluidior, acrior; jejulantibus valdè detergens pustulas, cicatrices, maculas tollens, pastæ panis mista hanc fermentat; mista succis vegetabilibus eos facit fervere & in spiritus inflammabiles mutari, Brutis, Dormientibus, & Sanis deglutitur.

Sputione, Voluntaria nimis secreta *Anorexiam, Nauseam &c.* creat: sanis insipida, Aquâ, Sale, Spiritu constat, exhalatione Chymicâ cognoscendis.

Motu Masticationis attenuatis Cibis, Saliva suis fontibus expressa admiscetur, hæc liquido arterioso orta similis est liquidis per nostra vasa motis.

Ergo hæc permixtio facit

1. Ad similitudinem Corporis nutriendi.
2. Ad Miscibilitatem oleosorum cum aqueis.
3. Ad solutionem salinorum.

4. Ad

16 *Fundamenta Medicinæ.*

4. Ad Speciem Fermentationis.
5. Ad saporum, odorumque mutationem.
6. Ad Inductionem motus intestini.
7. Ad refectionem momentaneam.
8. Ad Sapida applicanda, quum insipida sit.

Tot ergò saliva effectibus utilis, tot elaborata artificiis, malè excrementum habita, rejicitur! Motu masticationis & permissionis Salivæ, aër miscetur intra massulas pastæ, qui dein Elasticitate, fluiditate, gravitate nativo, calore corporis excitato, & variatâ omni momento pressione varians, separationem, attenuationem, fluxibilitatem, motumque intestinum masticatæ massæ conciliat.

Voracia, Esurientia valde Animalia minùs masticant. Masticatione diù exercitatâ Cibi, sæpè jam in ore Chylum referunt, & tum longè citiùs sedatur Fames.

Hinc liquet, actionem hanc & necessariam, & salutarem admodum esse.

C A P U T V I.

*De Temperamentis aliquarum partiũ, & Signis
Temperamentorum.*

CUjus qualitatibus sunt Corporis partes?
Omnes Corporis partes secundum se calidæ sunt atque humidæ: iis siquidem qualitatibus vivitur; ad se se invicem verò comparatæ tam diversæ sunt, ut meritò aliquæ ex ipsis calidæ,

dæ , frigidæ , humidæ , & siccæ dicuntur .

Secundum hoc Calidæ habentur Cor , Sanguis , Spiritus , Arteriæ , Venæ , Pulmones , Lien , Hepar &c. Calidissimæ qualitatibus omnium Cor est . Calidissimæ non sunt Spiritus ; licet enim celerrimè moveantur , vehementer tamen & cum aliqua crassitie , ut ad calorem requiritur , non moventur , aliàs nervi essent ex calidissimis .

Partes Frigidæ sunt : Os , Cartilago , Tendo , Membrana , Ligamentum , Spinalis Medula , &c.

Pro Sexu & Ætatis diversitate etiã diversum est Temperamentum .

Quid est Sexus ?

Est modus , ortus ex diversâ partium genitalium Conformatione & Temperie .

Quotuplex est Sexus ?

Duplex : Masculinus & Fœmininus .

Quid est Calidior ?

Prior Calidior est Posteriore . Fateor interim Viragines quasdam esse Maribus calidiores , & habere omnia jam maribus assignata .

Quid est Ætas ?

Est partiale Tempus Vitæ Humanæ , à quo notabilis observatur mutatio .

Causa Ætatum est diversa proportio Caloris nativi , ab illo tempore vitæ ob res naturales vel præter naturam . Unde ætates non in omnibus dictis annorum terminis circumscribuntur , sed aliis citiùs , aliis tardiùs contingunt , aliique aliis citius senescunt .

18 *Fundamenta Medicinæ*

Quomodo dividitur Ætas?

In octo partes. 1. *Infantia* ad tertium annum extenditur. 2. *Pueritia* ad decimum annum. 3. *Pubertas* ad decimum octavum. 4. *Adolescentia* ad annum vigesimum quintum. 5. *Juventus* ad trigesimum quintum. 6. *Virilitas* ad annum quinquagesimum, 7. *Senectus* ad sexagesimum quintum. 8. *Decrepita Senectus*, quæ reliquum Vitæ Tempus comprehendit.

Quomodo præservatur Senectus?

Cibis Enchymis & Enpeptis, Vino generoso, vel eius Spiritu, quæ Calorem languentem roborant, & serositates absumunt.

C A P U T V I I.

De Calore Naturali, & Calido innato &c.

Temperamentis finitis non incongruè aliqua de calore nostro naturali, &c. annexam, ad cuius variationem multum etiam Temperamentum variari jam videbimus.

Quid est Calor noster Naturalis?

Calor noster naturalis nihil aliud est, quam materiæ subtilis, seu igniculi cujusdam non lucidi (qualis in Calce vivâ, aquâ irrorata, diversis fermentationibus chymicorum, fimo Equino, & Herbis in cumulo putrescentibus reperitur: calidi tamen, & ab igne nostro culinario solo gradu

gradu differentis, (& tenuium aliquorum sanguinis fragmenta ipsi innatantium) motus celer & confusus,

Unde oritur ille motus?

Oritur ille motus ex eo quod materia subtilis se in sanguinem nostrum insinuans, ob præpeditos ejus poros, non satis liberè motum suum per illum continuet, ideòque in particulas Sanguinis vim suam debet exercere, easque confuse agitare; unde cum easdem habeat causas cum Fermentatione, ut jam statim intelligetur, atque varias Fermentationes cum Calore peragi videmus, meritò Calorem nostrum in illà constitutum arbitror.

Quid est Fermentatio?

Fermentatio est motus intestinus inter partes heterogeneas alicujus Corporis, quo illud quodammodo aërescit & accenditur.

Quomodo Fermentatio efficitur?

Fermentatio efficitur per hoc, quod materia subtilis, transiens per corpora quædam humida & fluida, occurat & impingat in particulas quasdam rigidas, minusque flexiles illis innatantes; quædam se poris accommodare nequeunt, confusionem pariunt, sic, ut tum materia subtilis majore copiâ in poros replendos se insinuare debeat, atque ità dicta corpora rarefaciat, ac extollat.

Rem ampliùs illustra?

Eo modo, quo in loco aliquo plures Homi-

nes ad se se invicem quiescentes , quàm confuse inter se motos , collocare possumus .

Passim hoc videre est in Corporibus humidis , seu quæ habent particulas aliquas aliquando cum adjunctis aliis , leniter inter se se motas .

Sed quid accidit è contrario ?

Si celerius , & confusius eæ inter se moventur particulæ , eò amplius spatium requirunt : hoc videmus in *Vino* , quod totâ *Hyeme* (vulgariter loquendo) quievit , aut saltem particulas minus motas habuit ; in *Vere* , ubi radii Solares magis ad nos pertingunt , adeoque materia subtilis majorem init motum (namque Vinum suis particulis rigidis , & tartareis , aliisque non caret) dolium quo continetur , nisi spiraculum habeat diffringet , itaque non omnis liquoris rarefactio est propriè Fermentatio , sed ea tantùm , quæ ab intestino fit principio , seu partium heterogeneitate , ac pororum difformitate , ob quas materia subtilis ad transitum suum cogitur vehementius insurgere , consequenter non est Fermentatio in *Aqua* , aut liquido alio , magis homogeneo , super ignem rarefcente , namque talis solum , ebullit à copiâ materiæ subtilis , ipsi extrinsecus impulsâ , & non ita à causâ ipsi internâ .

Quomodo dividitur Calor innatus ?

In insitum & influentem : prior est ab exordio vitæ , posterior est qui priorem ducit in actum .

Nota : Calorem innatum distinguunt multi in
infi-

insitum, & influentem, quasi Calor aliquis ab initio vitæ singulis partibus implantaretur, qui toto Vitæ tempore perseveraret.

Verum ex jam dictis patet, omnem Calorem esse a sanguine, adeoque influentem omninò fugacem & variabilem: præsertim cùm ipsi illi Distinctores dicant & fateantur, innatum Calorem nihil ex se posse, sed in actum debere deduci ab influente, ideoque nullus ejus seorsim spectetur effectus.

Unde perpetuatur Calor nativus?

A materia subtili, qui ex alimentis, chylo & sanguine continuo ad Cor vehitur: sedes igitur caloris nativi est Cor.

Nonne augetur ille calor?

Augetur ad Virilitatem usque, quia quo magis ad illam accedimus, eo magis a vapido excremento ille se vindicat, respirando melius flabellatur motu corporis majore, aliâque quam in foetu circulatione magis accenditur.

Nota: Quod in Foetu tota Massa sanguinis singulâ circulatione utrumque cordis ventriculum non pertransit, nec in utroque fermentatur, sed capit vias speciales. *Vid. Louver de Corde.*

Quando primo instans Caloris in nobis est?

Quando Anima nostra Corpori nostro sufficienter organifato infunditur, quod præcisè determinari non potest, tunc enim propriè nos sumus: sed si de futurâ nostrâ materiâ intelligatur, tunc nobis est senior.

22 *Fundamenta Medicinæ*

Quid est Calidum nativum?

Est substantia corporis nostri pinguis, & oleosa caloris nativi subjectum. Idem dicitur humidum radicale, & humidum primogenium.

Quid est Natura?

Natura est motus Sanguinis, & Spirituum legitimus, cum debitâ partium conformatione quoad Poros, quoad Fibras contractorias, majores meatus, &c. sola enim illa sunt, quæ mala ex corpore expellunt, bona retinent, aliqua deficientia adjiciunt, & in Corpore exercent ea quæ naturæ adscribuntur.

CAPUT VIII.

De Humoribus?

Q*uid est humor?*

Humor est substantia liquida, palpabilis, in Corpore nostro, ex Cibo, & Potu secundum Naturam progenita.

Quare dicitur liquida?

Ut excludantur Fæces, partes solidæ.

Quare Palpabilis?

Ut excludatur Spiritus, qui etiam est substantia liquida, sed ob summam suam volatilitatem impalpabilis.

Quare in Corpore nostro progenita?

Ut excludatur Jusculum recenter assumptum.

Quare secundum Naturam?

Ut

Ut intelligatur nos hîc non agere de humore præter Naturam.

Quid est Chylus?

Est Massa quædam liquida, ex cibo vel potu in Ventriculo genita.

Quomodo expellitur, Chylus é Ventriculo?

Chylus expellitur é Ventriculo partim ope Musculorum Abdomen coarctantium, partim impulsu Hepatis, partim denique motu Peristaltico, seu vermiculari Ventriculi fibrarum annularium, successivâ, ab orificio superiori ad inferius contractione, quâ Ventriculus conformiter successivè fit angustior, & Chylus ad pylorum, & intestina promovetur, ulterius perficiendus.

Quomodo fit Chylus?

Ante, cum, & post cibum potumque ingestum. Saliva oris perpetuò deglutitur, liquor Æsophagi continuò stillat, Lympha stomachi, & reliquæ ciborum præcedentium cibis deglutitis commiscentur, unde ope Caloris humani simul dilui, macerari, tumescere, moveri, attenuari, ferè dissolvi, & meatibus corporis per quos fluent aptati reddi possunt.

Quid facit Chylus jam delapsus é Ventriculo in intestina?

Ibidem ulterius elaboratur, tam à fermento stomachali quod secum defert ex Ventriculo, quàm à bile & succo Pancreatico, qui liquores in intestino duodeno congregantes, & cum Chylo commixti simul fermentantur, ac una

24 *Fundamenta Medicinæ*

eum ipsis Chylus, cuius particulas ampliùs diffringunt, atteruntque, donec comminutus factis, commigrat in vasa lactea.

Quæ sunt vasa lactea?

Sunt Vascula quædam sui generis, innumera, admodum tenuia, & nisi Chylo turgida, Oculum effugientia, quæ ex omni Intestinorum tenuium parte egrediuntur, & per Mesenterium undique Glandulam magnam seu centralem ineunt, in intestinis crassis verò pauca observantur.

Nota: Vasa hæc Lactea vocantur *Vasa sui generis*, vel potius *Vasa primi generis*. Respectu Vasorum inde congregatorum in truncos crassiores sive pauciores, qui conficiunt Cysternam, seu ampliorem glandulam, ductus Thoracici partem incipientem, hæc sunt *Vasa secundi Generis*.

Quomodo Vasa Lactea in intestinis posita sunt.

Eodem planè modo ut Uretheres inferuntur Vesicæ Urinariæ; idest, Vasa Lactea non apertis osculis hiant in intestinorum cavitatem, sed obliquè inter eorum tunicas sunt posita, eodem modo ut Uretheres Vesicæ, &c. ideòque aërem ex inflatis intestinis non admittunt vasa Lactea, ut fit in Uretheribus vesicæ implantatis.

Quid porro fit de Chylo in intestinis hospitante.

In omnibus intestinis Chyli cremor seu pars
ejus

ejus delicatior, fœculentior magis intrò retentâ, ab illorum centro ad latera, seu superficiem interiorem, emergit, & in vasa lactea absumitur, idque quo fiat commodius, motu peristaltico intestinorum lentè ab illorum initio ad usque finem, juvantibus ad hoc intestinorum Valvulis, protruditur, & vasis lacteis absorbendus affertur.

Quomodo intrat Chylus vasa Lactea.

Non intrat Chylus vasa Lactea motu Peristaltico, eo modo, quo multis visum est: nam ille fit fibrarum Transversarum intestinorum contractione, quâ consequenter subjecta Vasa angustantur.

Sed quo modo?

Pressione Abdominis, & descensu Diaphragmatis, intestinorum latera, ad Chylum, quem continent, accedunt, aliqua Chyli pars in spongiosam intestinorum tunicam & inde in Vasa Lactea imbibitur (saltem si tunc superposita fibra non contrahatur, nam tunc nihil intraret, quamvis postea contrahi possit, nam motus peristalticus fit successivè contractione fibrarum) & motu peristaltico super illam sequente, partim sursum premitur, partim interim in intestina delabatur. Unde ille motus potius fit ad Chylum jam in lactea admissum, promovendum, quàm ad illum suscipiendum.

Nobiliore Chyli parte separatâ, quid evenit crassioribus Chyli partibus?

Ex.

Ex illis fiunt fæces , quæ quamvis in omnibus fiant intestinis , fiunt tamen maximè in *Colo* , & *Recto* (ut fit in omnibus aliqua nobilioris ab ignobiliore separatio) nam antequam Chylus eò devenit , jam optima ejus pars fermè emuncta est , fæcesque foras excernuntur .

Quid jam evenit de Chylo vasis Lacteis suscepto .

Defertur ad Magnam Mesenterij glandulam , versus quam omnia vasa Lactea , tanquam ad centrum Mesenterij decurrunt , ac per illa anfractuose transcolatur , fortè ut eò tardius per Lactea moveatur , ejusque summa quantitas celeriore motu per ductum Thoracicum , quàm per Lactea , compensetur , Si (ut aliqui asserunt) ductus Thoracicus excipiendo Chylo per tot vasa lactea simul deportato , non sufficeret .

Quali motu progreditur Chylus ad receptaculum commune .

Progreditur Chylus per vasa Lactea Mesenterij , sicut & per ejus glandulam Magnam , atque ad Cysternam , seu receptaculum Chyli commune , partim motu ipsi impresso ab intestinorum fibris peristalticè contractis , partim continuâ novi Chyli successione , quâ sursum urgeatur . Multùm ad hoc juvantibus Lacteorum valvulis ejus regressum inhibentibus , & innatâ eorum ad constrictionem propensione dictam Cysternam subintrat .

Ubi sita est Cysterna, seu Receptaculum Chyli?
Sita

Sita est Cysterna inter Diafragmatis tendines, quo illi loco spine dorsi annectuntur, recipitque ab omnibus partibus inferioribus & Abdomine contentis, vasa Lymphatica, ut eorum Lymphâ, Chylus diluatur, quò tantò faciliùs percurrat ductum Thoracicum.

Quid ultra in suo itinere accidit Chylo.

Quoniam Chylus, solis causis pro motu ejus per vasa Lactea jam assignatis, admodum difficulter totum iter ab intestinis ad Venam Axillarem internam, cui ductus Thoracicus inferitur, conficeret, atque facilè coagulationem iniret, medio itinere novam recipit a Diaphragmate agitationem, singulis inspirationibus, suis tendinibus, Cysternam concutiente.

Quò ducitur Chylus ex ductu Thoracico.

Ex ductu Thoracico ducitur rectò ad Venam subclaviam, cui prefatus ductus, pluribus aliquando osculis, aliquando unico, sed ampliore inferitur, Sanguini in illâ ad cavam & Cor refluò, commiscendus. In hunc ductum omnis Lympha totius Thoracis influit. (*Vid Asell. & Warthon de Lact. Pecquet de duct. Thoracic. Lower in L. de Corde cap. V.*)

An totus Chylus Sanguini associatus etiam in Sanguinem convertitur?

Chylus Sanguini associatus non semper totus & statim in Sanguinem convertitur, nam ut plurimùm talis est pars ejus maxima, ut natura ejus nimis multùm à Sanguine discrepet, quam

ut

ut eam citò in illum mutetur, & non aliquoties cum sanguine prius circuletur.

Quomodo hæc probas?

Experientia idem confirmat, nam Hominum & aliorum animalium Sanguini, quinque vel sex horis à larga alimentorum assumptione per Venę sectionem educto, & coagulato supernatat Lacteus quidam humor, vix alteri, qui est in ductu Thoracico, dissimilis, qui nequit esse aliud quàm Chylus, qui certo tempore à pastu Sanguini innatat, sed nimis diù post illum, jam ruber factus disparet.

C A P U T IX.

De Humoribus Excrementitiis in genere.

Quid est Humor Excrementitius?

Humor Excrementitius est humor, qui suâ naturâ ineptus est, ut in substantiam nostram, in quâ gignitur, convertatur.

Quomodo dividitur?

In Naturalem, & Præternaturalem.

Quis est Naturalis?

Qui non habet qualitatem nobis inimicam.

Quis est Præternaturalis?

Humor Præternaturalis spectat ad Pathologiam, ideòque in ea tractatur.

Quomodo porrò dividitur Humor excrementitiis naturalis?

In

In Utilem & Inutilem.

Quis est naturâ Vtilis?

Humor excrementitius naturalis *Vtilis* est qui per se utilitatem aliquam præstat in nobis, in quibus gignitur. Ut Lac, Semen, Sanguis Menstruus, Sanguis Maternus, Bilis Flava, Melancolia, Serum Sanguinis, Humor Pericardii, Humor digestivus Ventriculi, Saliva, Succus Pancreaticus, Lympha, & Mucus Intestinalis.

Quis est Humor naturalis inutilis?

Humor excrementitius naturalis inutilis est, qui nullam per se præstat utilitatem in nobis in quibus gignitur. Ut Vrina, Sudor, Lachrymæ, Mucus Narium, Sanguis Puerperii, Aquæ Parturitionis, Sanguis Hæmorrhoidalis, Aurium sordidum Cerumen.

C A P V T X.

De Lacte.

Quid est Lac?

Lac est portio Chyli, per glandulas Mammarias in tubulos lacteos sequestrata ad prolis nutritionem.

Quid sunt Tubuli Lactei?

Sunt vasa Mammis propria, quæ ex innumeris earum glandulis egrediuntur, ac in papillas, pluribus foraminibus terminantur.

Quid

30 *Fundamenta Medicinæ*

Quid est Materia Lactis ?

Materia Lactis est Chylus , non autem Sanguis .

Quomodo hoc probas ?

Assumptum a Nutrice Purgans statim cum Lacte miscetur , & Infantem purgat , immò subinde purgat solùm Infantem , & non Nutricem. Crocus , Vinum adustum & alia Assumpta suum saporem & odorem intra semihoræ spatium communicant .

Præterea sentit confestim Nutrix ab haustu largo aliquid cum sensu quasi frigoris & tensionis in mammas descendere, quæ non fierent si materia Lactis esset Sanguis .

Quænam est via Chyli ad Mammas ?

Est ductus Thoracicus, à quo ramuli quidam circa Claviculas versus sternum & mammas reflectuntur .

Quomodo hoc probas ?

Quia in caniculis lactantibus rami Lactei ex Cysternâ & ductu Thoracico distribuuntur .

Quod ingeniosè demonstrat Clarissim: *Bilsius* in suis Secretis .

Sunt ne hæc viæ in hominibus hætenus detectæ .

Nundum : Cogitamus tamen viam Lactis ad mammas esse Arterias & Chylum , qui materia Lactis est , & venire ad mammas cum Sanguine .

An Gravidæ habeant Lac .

Vlti-

Ultimis præcipuè diebus ante partum habent, non quia tunc Sanguis Menstruus vel maternus superfluous ab Utero per vasa Epigastrica ad mām-maria regurgitat; sed quia in Gravidis Fœtu grandefcente, Utero mirabiliter expanso & in-crassato, vasa sanguifera infimi ventris premun-tur, & sic Sanguis sursum regurgitat: idemque copiâ & Calore suo magis reserat Glandularum poros mammariarum, facitque ut Tubuli lactei magis expanduntur, nec permanet ita.

Quid fit præterea in Gravidis respectu La-ctis.

Chyli receptacula in illis plus premuntur, at-que Chylus magis sursum pulsus, Mammarum glandulas, viasque ad illas, & tubulos lacteos aperit magis.

Quare fluit Lac post partum largius?

Quia post Partum Uterus non tam citò suam arctitudinem recuperat, & Chylus pro nutritione fœtus ad uterum duci solitus jam via-rum constrictione sursum regurgitat, fugitque Infans, qui quantum ad Lactis productionem possit, non mirabitur, qui illum, solâ continua-tâ suctione ad Mammæ Virginis, lac in eâdem provocasse, observaverit ut ex Historiis Medicis legitur.

Quando Lac desinit?

Quando Infans fugere desinit, & tubuli lactei, qui ante, motu Chyli versus papillam, tene-bantur aperti, collabuntur, deindè Glandularum
cana-

canales fiunt angustiores, sic ut antea Chyli quantitas per sua organa transcribenda non est, ob motum liberiores, qui tempore suctionis Infantis habebatur, jam versus papillam impeditum, quo materia de novo adveniens, quæ liberè in Glandularum vascula insinuare non potest, circulari Sanguine ad Cor deduci cogitur.

Quomodo præterea desinit Lac fluere per mammas?

Quando Nutrix de novo impregnatur.

Quomodo hoc fit?

Chylus pro Fœtu ad Uterum, jam sanguine molliorem & porosiores propter minorem pressionem, incipit reverti, & à mammis abstrahi, donec iterum ad finem graviditatis magis distensus Chyli vasa satis premit. Mater tunc commodè Infanti lac subtrahit, aut Infans ipse sua sponte, eo quod lac ipsi ob rem alienam commixtam non sapiat, ab illo abstinet.

CAPUT XI.

De Semine.

Q*Vid præmittendum est antequam de Semine agamus?*

Observandum est in ambitu alia esse organa Mari, alia Fœminæ, generationi dicata.

Sed an non præstat de iis loqui alio loco?

Immò, præstaret ea differre, donec ex professo de *Generatione* agamus.

Quid

Quid igitur est Semen?

Semen est humor albicans, spiritu turgens, in Testibus, & Paraſtatis genitus, in Vasis deferentibus & Vasculis Seminalibus ulterius ad Generationem elaborandus.

An Semen generatur ex Chylo, vel Sanguine, vel utroque?

Probabiliùs; est nobilior pars Chyli.

Quæſo demonſtra hoc?

Materia, ex quâ Chylus cum Sanguine utrinque ex Aortæ trunco, recto ductu per Arterias ad testes, ibidemque per minimas Glandulas, Microſcopio ſpectabiles, in tubuloſam Testium ſubſtantiam deferitur.

Quomodo hoc confirmatur?

Ex artificioſâ Arteriarum in Testibus diviſione & diſperſione.

Quid hinc colligis?

Ex illarum rectitudine, cum Venarum cor-
reſpondentium contorſione & multitudine Val-
vularum ſequitur, ut Chylus cum Sanguine
celerius ad Teſtes, quàm ab illis moveatur, &
ſic nobilior Chyli pars pro ſemine in tubuloſam
Testium ſubſtantiam, ex connexis ipsis ubique
Glandulis & Arteriolis promptiùs tranſudet.

Quid eſt tubuloſa Teſtium ſubſtantia?

Eſt nihil aliud, quàm Vaſorum Spermatico-
rum congeries, varios in gyros, anfractus, alioſ-
que circuitus reflexorum, ad quorum formam
faciunt multùm eorum involucra, quibus undi-

que obvolvuntur, ablati enim involucris unius, & testiculo in aquam imposito, eâque motâ, vascula illa ultra viginti Ulnas longiora invenies: per illorum involucra plures Nervi circulariter ambiunt, qui multum spirituum influxu Sanguinem versus inferiora urgendo, & successive cavitates vasorum angustando, Chyli transcribationi juvant, & Sanguis in Semen facessere ineptus per Venas, & per Vasa Lymphatica, quæ cum Vasis Sanguineis ligantur, & Humor aquosior Spiritu volatili impregnatus, quem Chylus pro faciliore in viis transcribatione comitem habuit, ad Cor deducuntur.

Quidam volunt Seminis materiam esse succum nerveum, seu Stillam Cerebri: Hancine opinionem probas?

Neutiquam; non obstantibus pluribus Nervis in Testibus repertis: nec valet eorum argumentatio, quod insignis Sanguinis portionis ablatio non tam debilitat, quàm tantillæ Seminis: nec quod à Coitu caput doleat; nec quod libidinosi destillationibus à Cerebro ad Spinalem Medullam sint obnoxii, nec denique eò quod Testes intus albi sint, non rubri.

Quomodo ad omnia hæc respondebis?

Ad primum respondeo: vel illum Succum Nervosum esse spiritum animale condensatum, vel alium humorem; verum naturæ Spiritus, qui particulas habet celerrimè à sese invicem volitantes, in humorem seminalem condensari

densari repugnat. Nequit enim ille succus nervosus esse humor alius, quia invisibiles nervorum Poros obturaret.

Quid ad secundum respondes?

Ad secundum dico, hoc ad sensum factum esse, maxime verò ad Spirituum copiam, quæ Semini inesse debet, & sine quo Chylus per innumeros istos, & angustissimos tubulos, qui in Teste sunt, non transiret, neque mutaretur in semen prolificum, quod vario spirituum, & illius particularum motu, ac in se se propulsione debet fieri.

Quid ad tertium, quartum, & quintum dicis?

Dico, quod sufficienter intelligatur hoc fieri solâ deperditione spirituum animalium: inanis enim testibus proportionatè Nervi saltem ipsis viciniore inaniuntur, & tunc ob majorem motus versùs illos facilitatem spiritus influunt abundantius in illos quàm in alios, & sic ab aliis partibus, imò ab ipso cerebro furantur, unde fit, quod fibrillæ ejus moleste & dolorificè colabantur, & quod factum frigidius vapores suos condenset & ad spinam exprimat.

Ad sextum quid dicis?

Dico, omnes partes, ipsis etiam fatentibus adversariis, imò ipsos testes nutriri Chylo, cum omnes aliquatenus albicent.

Sed solutioni primæ objectionis potest reobjici, fibrillas Nervorum, nequidem a succo suo nutri-

zio nervoso, tamen crassiore, obstrui: Quid ad hoc respondes?

Succum illum nutritium non ex Cerebro, sed ex Arteriis transudare, nec tam fibrillarum poros secundum latitudinem, quam secundum longitudinem infarcire, & sic spirituum viam non habere, neque illam occludere, ideòque est quod fibrillæ Nervorum tantum crescant in longitudinem.

Quid dices iis, qui asserunt Materiam seminis esse partem sanguinis, & ideò qui effreno coitu partes spermaticas sibi nimis inaniunt, debilitantque, Sanguini ita viam sternunt ad Testes (quamvis ad hoc multum facit rectior descensus arteriarum ex Aortæ trunco ad Testes, quam ad Lumbos) ut à lumbis illum derivando in Tabem incidant dorsalem, ejaculentur sanguinem loco seminis, & licet sint debiliores, moderatioribus tamen sint, ad congressum paratiores, sed Semine minus efficace, quod sanguinolenti semine ditiores?

Dicam, quod Materia seminis est pars Chyli elaboratissima & spirituosa multum sale volatili imbuta, quâ omnia rerum Phænomena & ex semine accidentia ritè explicare possumus, quæ nullis Argumentis redargui possunt: unde Chylus qui majore copiâ, sanguini præ cæteris (excepto sanguinis fero) Humoribus inest, tanquam Materia ad veram refectionem, nutritionem, accretionem (licet quod omnis fere Humor,

Humor, ut alibi dictum est, prout huic vel illi parti ob conformitatem cum ejus poris adhærescens, potest dici nutritius) sanguinis Generationem, Spirituum, &c. productionem sit maximè necessaria.

Cur incipit Semen generari à Pubertate?

Quia tunc major Calor testium glandularum, vasculorum, & arteriarum Poros magis aperit, Sanguinem meliùs per illos pellit, & nervi ad spiritum advehendum ob consumptionem humiditatem sunt expeditiores, nam antè illud tempus sanguis magis impenditur Corporis accretioni, deinde calor & pulsus sunt debiliores, quàm ut sanguis per anfractuosos ductus, & tunc minùs patentes circularetur.

Quid ex dictis colligitur?

Quòd senibus & decrepitis, deficiente calore naturali, vasisque spermaticis præ siccitate à calore prævio angustatis & sanguine laudabili destitutis, deficiat semen.

An Semen alium habet diversis locis colorem?

Immò habet, in tubulis testium magis cineritium est semen, albius verò in capite Epydidimidis.

Describe viam Seminis, & Excretionis modum?

Semen factum in Testibus & Paraestatis per vasa deferentia tortuoso & exiguo valdè ductu fertur ad vesiculas feminales, in quibus asservatur, ut ulteriùs elaboretur, donec per animi

pathemata aut titillationem sparsi per illarum parietes Nervi, & Fibræ copiosius inflatæ, Semen, quod tunc etiam spiritu magis turget, exprimant in urethram per oculos, seu foramina capitis Galli Gallinacei, ut vocant, seu glandulæ ejusdem obturantis in concursu suo vesiculas feminales. Excernitur tamen aliquandò Semen, sicut & Urina per hoc, quod Fibræ firmantes obstaculum contrà Seminis & Urinæ exitum non satis inflentur spiritibus, quæ tum laxiores factæ meatus excretorios non satis occludunt, quod subindè contingit in graviter rem quamdam metuentibus.

Quænam est Officina Seminis, & undè titillantur Eunuchi?

Officina Seminis Testes sunt, ideòque Eunuchi Semen non habent, titillantur tamen, sed ab Humore quodam lento & tepidulo, ex Prostratis in Urethram multis tubulis extillante, qui Humor non est verum Semen, nam affectis illis glandulis in Gonorrhœa, diù & sine debilitatione potest excerni, inserviens scilicet merè oblinioni Urethræ contra Urinæ acrimoniam; & semini ipsi liquidum suum non spumofum addendo, fluxilius facit.

An possunt Castrati generare?

Possunt Castrati pro uno aliove congressu in Vesiculis Seminalibus habere Semen, immò Mulierem imprægnare, ut quandoque de Bovibus narratur, quod Vaccam ingavidaverint; nam

nam certè ad generationem, quæ fit per Ovorum in Mulierem fœcundationem, non requiritur tam Seminis copia, quàm spirituositas.

An robur adfert Corpori virile Semen?

Adfert, quatenus pro parte spiritus genitalis ex illo Venas intrat, partibusque distribuitur: Item quatenus illo in locis suis existente, non debet de novo tot spirituum animalium & vitalium ad Testes, earum Nervos, aliaque Seminis receptacula affluere, cum eatenus viæ plenæ sint, & sic spiritus non ita à Corde, Cerebro, & reliquis partibus divertantur.

An habent illi, qui à Venere abstinent, aliis majorem Seminis copiam?

Minimè; nam qui Veneri non indulgent & castè vivunt, illis non ita multum Seminis generatur, quia paulatim angustantur viæ, & Materia seminis velut pedem retroferens, in lumborum, aliarumque Partium, quas impingat, Nutrimentum cedit.

An habent Mulieres Semen prolificum, & quâ in re consistit?

Mulieres habent Semen prolificum, si per illud Ova intelligas, quorum ipsarum pleni sunt Testiculi, & Ovaria nuncupantur, & quæ ab aurâ virili seminali fœcundata & expansa, ab alveolis suis, seu Calycibus, quibus magna parte continentur, erumpunt: ut in Tubas Fallopianas, exinde in cavitatem Uteri deferantur.

An ille Humor, quem Mulieres in Coitu

emittunt, est verum semen?

Non est, quia ille Humor foras circa Clytoridem & Vulvæ orificium ejicitur, rarò in Vulvam, nunquam in Uterum. Patet hoc idem in gravidis, quibus Uteri osculum arctissimè semper clauditur, & flavescente Mucagine semper præmunitur. Nec potest dici ad fundum resummi, quia Natura sic suâ luderetur operâ. Mucago dicta perbellè in Uteris Mulierum uno vel altero post Partum die vitâ functarum, & vix vel non puerperiis purgatis, conspicitur, ex quibusdam Vesiculis, adhuc quandoque turgidis ad Uteri Orificium, veluti in Coronam dispositis: ut ex Sectione Anatomicâ.

Deindè multæ Fœminæ concipiunt, Humorem tamen illum (ut ipsæ fatentur) non emittunt. Seminis prætereà non rarò ille Humor habet consistentiam, neque spirituosus est, quia Meretrices sæpius in die se polluentes illius excretionem non debilitantur, neque Seminis elaborationem habet, cùm in illius organis non generetur, sed in nudis glandulis.

Quâ viâ emittitur ille Humor in Fœminis?

Emittunt illum Humorem Uteri lacunæ, seu quidam ductus à Prostatis muliebribus, atque aliis uteri glandulis, numerosis osculis hiantes in Vaginam, idque per titillationem, & sequentem Fibrarum Uteri constrictionem, quæ in Coitu contingit.

An igitur ille Humor est alicujus usus in Mulieribus.

Est ille Humor utilis, quia Vaginam continuo humectat, fortè etiam facit, ut fælicius spiritus, seu aura seminalis virilis ex Uteri Vaginâ ad illius cavitatem, & indè ad Ovaria eleve-
tur, ad Ovi fœcundationem.

C A P U T XII.

De Sanguine Menstruo.

Quid est Sanguis Menstruus?

Sanguis menstruus est Sanguis, qui singulis præter propter mensibus per Uterum expurgari solet.

Quare dicis præter propter?

Propter animi Pathemata tempore diverso occurrentia, propter assumpta, plus vel minus sale volatili scatentia, & temperamenta diversa, uni citiùs, alteri seriùs accidit ille fluxus: intellige ex his calidiores quidem citiùs, sed pauciùs, minùsque diù expurgari quàm frigidas.

Per quas vias fluunt Menstrua, & quid est Uterus?

Menstrua fluunt per Uterum, tamquam per organa ad illud (ut cæteræ partes ad actiones suas peragendas ab *Authore Naturâ* sunt destinatæ) præcipuè cum speciali & arteriarum uterinarum configuratione & situ ordinatum, quæ venarum inosculacionibus carent, ratione cujus sanguinem in eas, ut ad Cor refluat, infundere
ne.

nequeunt. Unde *Uterus* est pars quædam Membranea in *Hypogastrio* inter *Intestinum rectum* & *Vesicam* collocata, & collo suo ad pudoris sinum protensa, inter cujus integumenta sunt plura vasa sanguinea, ab *Hypogastricis* orta, osculis suis in interiorem ejus cavitatem, & *Vaginæ* hiantia disperguntur, quæ singulis ferè Mensibus intestino sanguinis motu, Menstruorum fluxui plurimum aperiri solent.

Quenam est Causa Menstruorum? An Fermentum Uteri? si sit, ubi generatur?

Causa Menstruorum est quoddam *Uteri* fermentum, quod singulis ferè mensibus in actum deducitur, cujus generationem in *Corde* fieri arbitror, ubi omnes humores in hanc, vel illam partem sequestrandi, inordinato eorum motu perfectionantur & adaptantur, deindè in *Ovarium* sequestrationem quod situm suum lateribus *Uteri Peritoneo*, cui annectitur, obtinet, quo plures *Vesiculæ* includuntur, quæ intus *Corporis Humani* proplasma pulchra & eleganti serie delineatum referunt, & ductus & meatus exigui, ut in corpore animalis laxè fibrillis tenuissimis ad se se invicem conjunctis exhibentur, qui humore limpidò & subtili per *Arterias spermaticas* ex *Aortæ* trunco has vesiculas penitus pereptantes, continuâ cordis constrictione locupletantur, qui multum facit ad majorem partium *Ovi*, continuò per illos circulando delineationem, & *Viscerum* à se deductionem & accre.

accretionem. Particulæ illæ ibidem sequestratæ, naturali circulationis humorum lege non morantur, verùm à vasis Lymphaticis vel Venis Spermaticis Vesicularum membranas inosculantibus abscrberi debent, quod vel ferè singulis mensibus fieri solet, ex eo, quod in has Vesículas, propter partium delineatarum tenuitatem & canalium angustiam tanta Humoris quantitas, ut per alia partium Organa sequestrari nequeat, vel indefinenter sanguine venoso aut Humore Lymphatico ad Cor deducuntur, donec sufficiente quantitate fermentum in sanguine collectum notum est sanguinem pro executione multùm effervescente.

Nonnè alii, ut Menstruationis causam, assignant sanguinis abundantiam?

Dicunt aliqui præcipuam causam esse sanguinis certo tempore abundantiam. Coadjuvante Calore, faciliq̃ue Vaginæ & Uteri dilatabilitate & explicabilitate: quibus Fœminis major est copia, illæ largius expurgantur: Præterea Rusticæ, quæ multum sanguinis laborando consumunt, vix vel non menstruantur. Quibus sanguis Venæ sectione valdè diminuitur iis menstrua non copiosè fluunt.

Aliqui ex Recentioribus, Anatomico simpliciter inhærentes mechanismo sic exponunt, (suppositâ, ut est, Vasorum Sanguineorum intorsione, & Anastomosi:) In hisce canalium intorsionibus sanguinem lentescere in motu suo

suo censendum est, & hanc lentescentiam ad ad illum gradum perducì posse, ut Vasa ista distendat ad illam usque tensionem ut datis temporibus ad certum gradum turgescens sanguis, è vasis suis effluant in cavitatem vaginæ & menstruales purgationes efficiat.

Aliquibus singulis mensibus sanguis exonatur per Nares, Pulmones, Gingivas, *immò per poros cutis, capitis*, quod ego ipse vidi *Lugduni Batavorum in Nosocomio*, quum Medicinæ Studiosus eram sub Auspicio *Francisci de le Boë Sylvij*, Annis tribus ultra quadraginta jam elapsis. Talis fluxus depravatus indigitari solet, isque ob vitiosam Uteri conformationem: quibus sic fluunt Menses, eæ variis Morbis sunt obnoxia: ut dolore Capitis, appetentiâ depravatâ, Febribus, &c.

Nonnè fermentum Uteri videtur esse Causam magis probabilem?

Majori probabilitate stabilitum est illud uteri fermentum, paulatim in sanguinem depositum, quo multum ignis in se colligens *rarefcit & fermentat*, & eo tandem mediante in Uteri substantiam, cujus Arteriarum & Nervorum filamenta irritando & stimulando (quod quàm eleganter efficit Cantharidum Tinctura, paucâ dosi cum aliis uterinis præscripta, quæ spiritus *petulantius movet*, & sanguinem menstruum quam eleganter producit, quod centies in meâ Praxi observavi) sanguinem ad oscula vasorum & spi-

spirituum influxum in circulares Uteri Fibras, quo successivè uterus & arteriæ constringuntur, determinat, quibus Uterus turget, dilatatur, sanguinemque fluidiorem exsudat, quo usque fermentum unà effluxerit.

Tinctura hæc nostra fermentum illud Uteri reddit potentius, ipsumque Uterum irritat, & sic Menstrua movet, nam multo sale volatili constat.

Probant hoc Mulieres biliosæ (plus salis volatilis habentes quàm pituitosæ) quæ brevioribus menstruantur periodis.

Quâ ætate sanguis menstruus incipit fluere?

Ab anno decimo quarto plus minùs, quia tunc Corpus suam ferè habet debitam magnitudinem, tunc sanguis redundare incipit, ac in Utero, aliisque partibus luxuriat; hinc Mammillæ affatim grandescunt, uteri collum non manet tam corrugatum, fit rarius, minor suprâ arterias pressio; major etiam Calor sanguinem vehementiùs exagitat, Arterias dilatat, rectiores facit, & perrumpit.

Quo anno, & ob quam causam ordinariè desinit sanguis menstruus?

Desinunt ordinariè menstrua ab Anno quinquagesimo, multis ab anno quadragesimo quinto, partim ob defectum sanguinis & Caloris, partim ob viarum arctitudinem & siccitatem citiùs desinunt, in iis quæ sunt Naturâ calidæ, quam in frigidioribus, quia citiùs senescunt, &
fer-

46 *Fundamenta Medicinæ*

fermenti activitas citius extinguatur.

Quâ viâ excernitur sanguis menstruus ?

Fertur tam ad Uteri Vaginam quàm ad fundum, quia etiam aliquandò gravidæ patiuntur menstruorum fluxum, quibus, si stagnatione sit putrefactus, fœtum & alimentum ejus inficit, ac Abortum infert.

Unde novimus Menstrua instare ?

Instante fluxu menstruo sentiuntur Dolor, tensio & Æstus circa spinam & Hypogastrium: sanguis enim primò impetu nequit perumpere Arterias.

Est ne sanguis menstruus venosus, an arteriosus ?

Sanguis menstruus est arteriosus, quia solæ arteriæ ad uterum ducunt sanguinem.

An fluunt in Gravidis ?

Gravidis rariùs fluunt, quia fermenti activitas in illis à materno Chylo, qui tum abundat, extinguatur: Chylus enim ratione particularum oleosarum, cuspidis fermenti obvolventium effervescentiæ sanguinis multum obest: partim, quia pars materni chyli ad Fœtum abit, sicut superfluo fermento sufficiens tumultuatio in sanguine ad excretionē menstrui excitari nequit.

Per quas vias fluit in gravidis ?

Per partem Uteri à Placentâ immunem in cavitatem Uteri extillat, ex eo, quod massa sanguinea per vasa Hypogastrica sibi vias magis adaptatas & chyli vehiculo cuderit.

An

An Lactantes menstruantur?

Rarissimè vel numquam menstrua fluunt in Lactantibus, partim ob allatas rationes, partim quia fermentum Uterinum lacte per Mammæ, infantis suctione, foras excernitur, qui tum Diarrhœa aliisque morbis afficitur.

An sanguis menstruus differt à sanguine materno?

Non differt, nec secundinas, nec Fœtum nutrit, sed spongiosam Uteri substantiam quo fiat mollior & rarior, cum grandescente fœtu, dilatat.

C A P U T XIII.

De Saliva.

Quid est Saliva?

Saliva est Humor serosus, ex Ductibus salivalibus extillans?

Describe hos Ductus salivales?

Ductus hi sunt Vasa sui generis: Quatuor sunt notabiliores: Duo superiores, qui à Parotidibus, variis ramis originem sumunt, & ad buccas sub cute manifesto orificio in os decurrunt: Inferiores etiam duo, qui sic à glandulis maxillaribus diversis etiam ramulis egrediuntur, quorum unus major, antequam communem truncum attingat, fertur sub musculo maxillari digi-

48 *Fundamenta Medicinæ*

digastrico. Inferiores finiuntur utrimque sub apice linguæ propè dentes incisores Maxillæ inferioris, inter quasdam ibi sitas papillas. Ad has glandulas Salivæ materia fertur per Arterias. Extillat ulteriùs toto ferè ore, ut ex glandulis sublingualibus, ex tonsillis, quæ posteriores duas candidas vesiculas sibi adsitas habent, ferum ex glandulis, ac in os effundentes; item utrimque unum suum commune, amplum & ovalem in os hiantem, & fimbriâ suâ duos sinus majores, aliosque plures minores, continentem, aliisque glandulis quarum unaquæque habet in medio sinulum perforatum.

Quisnam usus salivæ?

Labia, Linguam, Os, Palatum, Oesophagum, & Asperam Arteriam humectando, sitim sedat, Ciborum deglutitionem juvat, chylificationis in ore facit exordium, participat enim de naturâ humoris acidi Ventriculi, hoc est, habet quasdam particulas salino-acidas, sero incorporatas, ideoque bolus panis masticati Soli expositus chylefcit, & particulae Carnis, aut panis Dentibus inhærentes albescunt, sed tardiùs; unde sola Saliva ad Chylificationem non sufficit.

Ex Alimentis inter masticandum tincturam sapidam elicit, illamque intimiùs ad gustus Organum devehit, undè sine Salivâ sapor deficit.

Nonne Saliva deglutita redit ad Cor &c ?
Redit

Redit Saliva cum vel sine Chylo continuò per Vasa Lactea ad Cor.

In quibus casibus exprimitur Saliva in nobis largiùs?

Ubi grati aliquid olfacimus, aut videmus, vel avidè aliquid appetimus, Saliva copiosius in os exilit, quia Nervi paris vagi non tantùm propages ad Ductus, glandulasque salivales demittunt, verùm etiam aliquas ad Nervos Olfactorios, Opticosque, undè factò in hoc influxu fortiore augetur, & ille in Nervis paris vagi, quo ulteriùs fibrillarum contractione ductus salivales angustantur & Salivam ejiciunt.

Undè evenit quod Glans plumbeus in ore rotatus sitim sedet?

Glans rotatus in ore Linguam movet, Ductus angustat, & sic Salivam exprimit.

Cur instante Vomitu major oritur Ptyalismus?

Vomitu instante Saliva abundantius ex ore fluit, quia Ventriculus participat cum glandulis maxillaribus ex ramis Nervi sexti paris, & secundum tunicam suam interiorem continuat, cum eâ, quæ est in faucibus & palato, atque hic sympatheticè contrahuntur (additâ nempe magnâ totius systematis succussione) & humiditatem suam eructant. Tali quoque modo fit Vomitus irritatâ membranâ ad initium Oesophagi.

CAPUT XIV.

De Succo Pancreatico.

Quid est Succus Pancreaticus?

Succus Pancreaticus est humor serosus subacidus qui ex Pancreate per ductum Virsungianum in Intestinum duodenum effunditur.

Quid est Pancreas, & quis ejus ductus?

Pancreas est Corpus quoddam ex plurimis glandulis, communi membranâ vasorum & nervorum ramis inter se colligatis contextum, transversim sub Ventriculo situm, unâ suâ extremitate ad Lienem extensum, & alterâ Intestino duodeno alligatum, & nonnihil cum illo descendens.

Habet Pancreas vas excretorium sibi proprium constans ramulis quamplurimis, quorum singuli annexas sibi habent glandulas Pancreaticas, immò illas quodammodo excipiunt. Vocatur illud communiter Ductus Pancreaticus, soletque inferi eodem osculo cum ductu Cholidoco obliquè Intestinum duodenum, relicto ibidem quasi tuberculo, ultra quod Chylus decurrat, ne egressum Bilis aut succi Pancreatici impediat.

Quo modo Succus Pancreaticus à Sanguine separatur & quò tendit?

Sanguis

Sanguis per Arterias ductus, & in Glandulas Pancreatis impellens per illarum porros succum Pancreaticum admixtum amandat in ductus ramulos.

Succus Pancreaticus ex hisce ramulis destillat in majorem ductum, & indè in Intestinum, quantitate tamen paucâ, quod ex ductu numquam pleno, immò vix ab injecta Ligatura, in vivo Cane innotuit.

Quali sapore constat succus Pancreaticus?

Saporem habet subacidum à particulis suis salino-acidis sero dilutis, quibus cum bili affusus, cum eâ luctatur, & fermentationem concipit.

Quis est usus Succi Pancreatici?

Chylum in Intestinis unâ cum bile tamquam novum fermentum ulteriùs dissolvit: præterea Bilem, ne Intestinis noceat, attemperat, & chylum diluit. *Lege Regner. de Graaf. de succo Pancreat.*

C A P U T X V.

De Melancholia Naturali.

Quid est Melancholia Naturalis?

Est pars humorum tam terrestris, ut nutrire non possit.

An talis Humor in Corpore nostro invenitur?

Nullibi videtur sequestratus in Corpore, nisi

52 *Fundamenta Medicinæ*

velles Renes succenturiatos receptaculum ejus assignare, quod plurimis rationibus tum Medicis tum Mechanicis falsum.

Quales sunt illæ glandulæ in Infantibus?

Majores sunt quàm in Adultis.

Qualis est aliquorum Opinio de Renibus succenturiatis?

Volunt aliqui in Renibus succenturiatis atram bilem hospitari (quod falsum) quæ est humor planè p. n. nec inest Corpori nostro, naturaliter disposito, nec œconomix naturali conducit, unde nullibi locus hospitationis assignari potest.

Quid dicunt alii de situ Humoris Melancholici.

Alii dicunt quod ex Massa Sanguinea Humor acidus, & nigricans generetur in Liene (quod falsum.)

Quid est substantia Lienis?

Substantia Lienis constat ex innumeris vesiculis sivè cellulis Membranosis.

Cujus sunt similes hæ Cellulæ?

Similes sunt fovearum Apum, seu Cancellorum ad se invicem annexorum mirificè, contextu quodam singulari ramus Arteriæ celiacæ se se insinuat, qui per modum glandularum intus continuò humorem suum in cavitatem vesicularum, per vas suum excretorium deponit.

Clarissimus Sylvius dicit, quod Sanguis in Liene secretus ibidem plusquam perficitur. Nam

1. Sanguis ille in Liene separatus, non ibi
semper

semper remanet, sed motu circulari protruditur.

2. Influxu spirituum in Fibras nervosas singulam cellulam ambientes, Materia crassior, & terrestrior per venam splenicam in venam portæ & in cavam expellitur.

3. Sic ulteriùs elaboratur, ut per vasa Lymphatica tenuior, & aquosior in Cysternam pro faciliore Chyli per ductum Thoracicum ascensu migrare, cogatur.

4. Ut Sanguis triturationem, & preparationem ulteriorem acquirat pro Bilis in Hepate Secretione.

C A P U T X V I.

De Sero Sanguinis.

Quid est Serum Sanguinis?

Serum Sanguinis est Humor massæ sanguinæ magis aquosus.

Quare dicitur magis aquosus?

Quia sequestratus, alias adhuc habet particulas commixtas, y. g. salinas, acidas, & alias.

Quomodo nominatur serum pro suâ diversitate?

Pro varietate vocatur vel Lympha, vel Saliva, vel Humor Pericardii, succi digestivi.

Quomodo vocatur quando miscetur Sanguini?
Tunc dicitur Serum Sanguinis.

54 *Fundamenta Medicinæ*

Quem usum habet Serum Sanguinis?

Est vehiculum sanguinis, & aliorum humorum ad penetralia partium nutriendarum, quatenus poros primò intrat, expandit, & relaxat.

Quâ proportionem serum inest Sanguini?

Maximâ copiâ, ob summam liquidorum proportionem, quam in dies ingerimus.

CAPUT XVII.

De Humore Pericardii.

Q*uid est Humor Pericardii?*

Humor serosus ex interna Pericardiiunicâ depluens, totam intus substantiam obliniens.

Quis est usus huius Humoris?

Cordis motum facilitare, ut omnia illa in quâfacilius moveri solent, & ne graviter, & impetuosiùs cor in partes vicinas percutiat, & ut tandem cor & pericardium obliniat continuo ne exaresceret.

Nota: Sicut Humor Pericardii semper renovatur, sic pariter extra Pericardium evaporatur.

CAPUT XVIII.

De Lymphâ.

Q*uid est Lympha?*

Est Humor serosus, limpidus, vasis Lymphaticis contentus.

Quo-

Quomodo describis illa vasa?

Vasa sunt tenuissima, & pellucida, oriuntur ex omnibus ferè corporis partibus, & sorbent suum liquorem.

Quid peculiare observandum in vasis Lymphaticis?

Quò incedant tutiùs, hic & inde venas majores instar hederæ coronant, serum tamen ex illis non lambunt, cujus venosus sanguis est satis indigens.

Quid edoceri potest ex valvularum constitutione, ex Ligaturis, & ex inflatione illorum vasorum?

Quod vasa Lymphatica, intra diaphragma habita maximè desinant in Cysternam, seu commune Chyli receptaculum.

Quid ultra?

Cætera vasa Lymphatica superiore Diaphragmate ad concursum jugularis cum axillari, superiori parti ductus thoracici, & Pericardio inniuntur.

Quid ibi?

Ibidem Lympham suam referunt, Valvula ibi videtur perfectissima.

Quid tunc?

Hic & oculos effugiunt ob tenuitatem partium subjectarum.

Quando redduntur vasa illa magis conspicua?

Quando levi rubore aut flavedine inficitur Lympha; & post animalis mortem, quando vasa

ob tardio rem motum sunt distentiora.

Quid Lympha in se est, & quomodo fit?

Lympha est pars tenuissima feri sanguinis transcolata, quæ non vi, sed transudatione quadam repit in Lymphatica, quæ tot habent Valvulas, ut motui tam debili succurrant.

Cui muneri inservit Lympha?

Ut dixi antea, Chylum in Cysternâ diluit, ut facilius per ductum Thoracicum ascendat, & in venâ jugulari sanguinem venosum sero suo destitutum reddat fluxiliorem, ut facilius in corde rareseat, in Pericardio humorem ejus restauret.

CAPUT XIX.

De Muco Intestinali.

Q*uid est Mucus Intestinalis?*

Est viscida, & glutinosa Materia, intestinis interiùs obducta.

Unde venit illa Materia?

Per arterias deducitur ad glandulosam intestinorum tunicam, per illam à Sanguine separatur, & in Cavitatem intestinorum transudat.

Quale munus obit ille mucus?

Nervosam intestinorum tunicam tuetur, atque defendit contra bilis & assumptorum acrimoniam aut asperitatem, concurrit etiam ille Mucus ad chylicationem.

Quid notatur de illo Muco in Medicamentis vehementer purgantibus?

Liquefcit (in tali cafu) hic mucus, & abraditur cum noxâ notabili.

Quid indè ?

Dolores Lancinantes, & tormina intestinorum, immò tandem Dyfenteria, vel Sanguinis effluxus, vel excrementa fanguine ad minimum tinâta.

CAPUT XX.

De Sudore.

Quid est Sudor ?

Sudor est humor ferofus fub aquæ formâ per cutis vafcula fudorifera, vel poros cutis erumpens.

Tubuli Sudoriferi funt minimi Tubuli in poris cutis exiftentes, & ad Cuticulam excurrentes, habentes finguli *subjèctam glandulam*, per quam ferum, fudoris materia, fegregatur, ut *Microfcopio* demonftrari potefl.

Unde fudor Salfus ?

A particulis Salinis fero admixtis.

Quænam eft caufa Sudoris ?

Eft calor, vel à Sole, vel ab Igne, Exercitio, Integumentis, &c. quo Sanguis magis agitur, & per habitum corporis diffunditur, arteriarum ofcula propè cutem magis aperiuntur, & particulæ ferofæ magis flexiles, minusque aliis adhærentes per illa excurrunt, & humiditatem aliam, fi quæ ad cutem lateat, fundunt, cutisque poros pervadunt; fed quia non fatis liberè

nec

58 *Fundamenta Medicinæ*

nec celeriter, pluribus earum particularum ad se invicem conglomeratis, in guttulas illæ condensantur.

Nonne multum faciunt ad sudorem feri copia & moderata pororum apertio?

Immo faciunt, minima verò apertio pororum, quia feri moram non facit, plus concurrit ad insensibilem perspirationem.

Nimia pororum constrictio serum impedit, sed semel factum, multum auget, hinc sudor factus ab exercitio in hyeme, multò major est quàm in Æstate.

Cur cum sudore Sanguis non exit?

Ordinarie cum Sudore non excernitur Sanguis, quia Sanguis nimis ramosus est, aliquando tamen etiam naturaliter aliquæ Sanguinis particulæ minutiores comitari videntur, tumque sudor tingit indusia sub axillis præcipue.

C A P U T X X I.

De Urina.

Quid est Urina?

Urina est humor serofus, in renibus transcolatus.

Undè venit Urina?

Venit cum sanguine, quem diluebat ad Renes per arterias renales vel emulgentes: separatur ille humor à sanguine tamquam superfluous, & quidem continuò, sicut continuò pars sanguinis ad Renes pellitur.

Quo-

*Quomodo in illis à sanguine segregatur
Vrina?*

Hoc fit modo sequenti : Sanguis cum sero sibi admixto impellit in Renum exteriorem substantiam glandulosam ex arteriis renalibus, varios in ramos, in Renum ingressu, divisis, compositam, hoc impulsu statim per illius poros seu canales minutos particulæ quædam tenuiores separantur in tubulos quamplurimos, eosque majores à canalibus ortum sumentes, quibus constat præcipuè interior Renum substantia, atque ex his desinentibus in octo vel novem plerumque carunculas papillares, quæ ex tubulis illis componuntur, transeunt in pelvim, inde in Uretheres & Vesicam.

Quid evenit de reliquo sero?

Reliquum, quod ad renes venerat, & transcribationi ineptum partim ad venam Cavam redit per venas emulgentes, sanguinemque ut antè, diluit, vehitque.

Quare hæc facta sunt?

Hæc ita sunt facta, ut segregationi feri sanguinis mora daretur, ideò tubuli renales à minori cavitate ad majorem in primâ conformatione facti sunt. *Vid. Malpigh. de Renibus.*

An solum serum constituit urinam?

Bilis urinam tingit colore flavo & rufo.

Quid prætereà?

Particulas sulphureas, salinas, fixas, terrestres, seu tartareas &c. quas partes perluendo, secum rapit.

Sunt

60 *Fundamenta Medicinæ*

Sunt ne aliæ viæ particulares, per quas potulenta citius excernuntur?

Dicunt, potulenta tunc non per arterias vehi, sed viâ aliquâ propinquiore proximè ex ventriculo, vel Intestinis ad Renes, vel Vesicam perducì, illorum rationes probabilitatem quidem adferunt, certi tamen nihil probant; tales enim viæ Anatomicis hæcenus non notæ.

Quando nam, & quâ viâ fit urinæ excretio, & quando citius?

Quod tam citò mingamus à potu Cerevisiæ, vel alterius liquoris, viz. Aq. Tunbrigensis, vel Spadanæ potest intelligi fieri sine suppositione illarum viarum. Potus enim copiosè assumptus, statim auget fluxum feri ad Renes, partim quia citò fluens ex Ventriculo in Intestina, & indè in Vasa Lactea protrudit chylum tam in illis, quàm in ductu Thoracico præviè existentem, & sic serum augetur in massâ sanguineâ.

Quia largus potus, distendendo Ventriculum, & Intestina, premit Vasa sanguinea viscerum Abdominis, & sic sanguinem cum suo sero facit abundare in aliis vasis. Sic ad liberio rem transitum cogitur massa sanguinea, quo potest commodiore modo se expedire à redundante sanguine, & ideò de se amandat serum, quod ob tenuitatem facillimè cedit per Renes, quod ergò statim à potu emingimus, non est urina potus jam jam ingesti, sed quod antè existens in di-

ctis

Etis viis, ab illo protrusum est.

Ultimò. Dico quod materia potulenta satis citò vias suas percurrit, & Sanguis etiam verisimiliter semel saltem in quadrante in quovis sano homine circulum suum absolvit, ideò ut non mirum adeo, si celeriter à potu mingamus.

Quid sentis de odore, & colore assumptorum (ut Asparagi, vel Rubiæ tinctorum) in Urinis?

Illa non probant vias particulares, res illæ communiter sunt aperitivæ. *Vid. Charleton de Lithiasi. Lege Anatomiam, D. D. Bidloo contreranei nostri, D. D. Couperum Anglo-Britan.* tamen ne hæc quispiam putet à me dicta, ac si omninò vias particulares vellem rejicere, quin immo est valde plausibile illas subesse, speroque modernorum Anatomicorum industriam illas aliquando detecturam: inserviat quod dixidum viæ hæ nundum detectæ sunt, ut agendo *de lacte* etiam ostendi plausibiliter posse sustineri, ejus materiam venire viâ sanguinis.

Quandiu detinetur urina in vesicâ?

Donec vel pondere, vel acrimoniâ illam stimulet, & actio Sphincteris superetur, qui collo vesicæ, insignis musculus præest.

Cur ex Vesicâ non regurgitat urina in Urethres.

Quia Urethres obliquè inter Vesicæ membranas sunt inserti, & sic dum in illas procumbit, claudit sibi ipsi viam.

Cur in Hyeme urinam copiosius reddimus quam in Æstate? Quia

Quia pororum insensibilis impeditur perspiratio, & serum ad inferiora divertitur; sic in aqua frigida positi occlusionem idem facimus.

CAPUT XXII.

De Lachrymis.

Quid sunt Lachrymæ?

Lachrymæ sunt liquor excrementitius serosus ex oculorum glandulis prorumpens occasione magnorum animi pathematum, doloris, tristitiæ, commiserationis, gaudii repentini &c. Spiritus animales, & sanguinem ita agitantium, & compellentium ut portiones serosas, & Lymphaticas largiùs ibidem deponant & dimittant. De earum naturâ, origine, & excretionem, *Vide Warthon. de Glandul. Bartholin. Wilis &c.*

Quid est Mucus Narium?

Est humor lentus, viscidusque naribus in-hærens.

CAPUT XXIII.

De Sanguine Puerperii.

Quid est Sanguis Puerperii?

Est Sanguis, à quo Mulier in Puerperio expurgatur.

Quid intelligis per Puerperium?

Puerperium est tempus durans à partu ad Puerperæ purificationem.

Quo

Quo temporis spatio solent Mulieres expurgari?

Nulla est certa lex puerperii : solunt enim Mulieres in Angliâ purgatæ esse 12. 10. 8. & 4. dierum spatio.

Quæ est materia sanguinis puerperij, & quomodo excernitur?

Hic sanguis tempore graviditatis solebat replere spongiositates Uteri ad illius incrementum, & qui omnia Uteri vasa tunc mirè dilatata occupabat, & qui jam partim transfudit in illius se reponentis cavitatem, partim verò venas intrat, ubi novam plethoram faciens, more menstrui expurgatur : vel etiam ille, qui effluit ex arteriolis, quæ antè chylum ad nutrimentum Fœtus duxerant ad Placentam, nec dum omnimodè clausis.

OBSERVATIO.

Si sanguis hic diù moretur in cavitate Uteri, concrefcit in crassa frusta, vel dici potest illa fieri à sanguine, qui ex secundinis præviè effluxit, hæsitque in Utero.

CAPUT XXIV.

De Aqua Parturitionis.

Quid est Aqua Parturitionis?

Est ea, quæ tempore partus fluit ex utero.

Quenam est materia hujus aquæ?

Materiam habet fœtus urinam, sudorem & Chy-

Chylum ipsi superfluum contentum in membrana Amnion.

Quando, quacausâ, & quo fine effluit?

Effluit, cum jam Calcitracione foetus membranae rumpuntur, subinde diu antè foetus egressum. Melius est sic non erumpere, nam vias lubricando, debet partum accelerare.

CAPUT XXV.

Quid est Sanguis Hæmorrhoidalis?

Sanguis hæmorrhoidalis est portio Sanguinis redundans quæ per arterias hæmorrhoidales expurgatur.

Habet rationem evacuationis salubris in viris si fluat secundum rationem; non venit ex Liene ut voluerunt veteres, nec venosus est sanguis, sed arteriosus.





PHYSIOLOGIÆ,

PARS SECUNDA.

CAPUT I.

De Spiritibus.

Quid sunt Spiritus?

Spiritus sunt pars Corporis tenuissima, & agitissima.

Quâ constant materiâ?

Eorum materies, est pars massæ sanguineæ tenuissima, hoc est, sulphurea magis, & ignea quasi, quæ ex omnibus Chyli partibus cujusque figuræ, magnitudinis, soliditatis, &c. generari potest, modo illæ sint aptæ dividi, & attenuari.

Nonne à ligato nervo prelas spiritus dari in corpore humano?

Ligato vel abscisso nervo alicujus partis, sic ut Spiritus non possit ad illam partem venire, statim perit ejusdem partis motus, & sensus.

Quomodo dividis Spiritus?

Nullos novi nisi animales sic dictos quod animalia munera obeunt.

Quotuplices sunt illi?

Duplices sensorii, & motorii prout in partem nervi (medularem quæ motui, vel membra-

E

neam

neam quæ sensui infervit) influunt, spiritus vitalis dicitur pro ut facit actiones vulgò vitales, & naturalis prout facit actiones naturales, & sic de cæteris; id tamen sine ullâ distinctione specificâ.

Dicisne animales Spiritus solos esse Spiritus?

Immò verò, quia eorum essentia consistit in celerrimo motu particularum aliquarum tenuissimarum, à sanguine separatarum, sic ut spiritus vitalis non sit verus spiritus, sed sanguinis pars tenuissima, atque ita, de ejus essentia, ut ab eo non sit separabilis: Eo modo quo Vinum extracto spiritu, Vinum vocari desinit. Sed bene, ut à spiritu, illud spirituosum dicitur: ita sanguis à spiritu vitali spirituosus, vivensque, potest nominari: Addito & hoc, quod actio vitalis, à quâ spiritus vitalis appellatur melius sub naturali comprehendatur, & sic etiam divisio spiritus in tria Membra dividere superfluum erit, nec valebit.

Quomodo fiunt spiritus Animales?

Spiritus animales generantur in Cerebro solâ sequestratione à sanguine, qui spirituum materiâ imprægnatus per arterias carotidum, vertebraliū intrat cerebri, & cerebelli substantiam corticalem sive externam & cineream, quæ ex indefinitis venis, & arteriis, ex ramis carotidum & cervicalium, ortum sumentibus, variis modis contortis & inflexis componitur.

Sanguis sic impulsus à posteriore priorem sanguinem

guinem urgente, mox particulæ tenuissimæ ob specialem, cum ejus cavitatibus imminutis factis, conformationem, transit per gyros & anfractus Arteriarum, in tubulos cerebri albicantis substantiæ & cerebelli, quia facilius ibi possunt moveri.

Reliquus verò non sufficienter adaptatus, per venas & forsan vasa Lymphatica, dictos Arteriarum tubulos inosculantes in venam cervicalem & carotides advehitur.

Quot modis excurrunt spiritus animales ex cerebro?

Quadrupliciter ex Cerebro excurrunt: primò per *Imperium Animæ*; Ab Authore enim naturæ talis est posita Lex inter animam & spiritus animales, ut ad ipsius *Velle* mox influant quo illa vult, absque eo quod illos protrudat (quod à re spiritali haberi non potest) estque motus ille determinatus & vehementior.

Quid secundo?

Spiritus expelluntur mediante sanguine, Cordis constrictione in Cerebrum & Cerebellum ejaculato, novisque spiritibus statim ex illo separatis qui spiritus animales præviè Cerebro in-existentes, ex tractibus suis non satis amplis, totâ Cerebri diastole, partim etiam systole, & continuâ spirituum accretione, quâ priores à posterioribus protruduntur, urgent ad nervorum initia, estque motus ille indifferens atque tardior, & ex quo omnium muscutorum æqualis & To-

68 *Fundamenta Medicinæ*

nica semper tensio. Patet enim ex hoc cur singulis pulsibus fiat totius Corporis concussio (quatenus & hæc à sanguine continuò in Arterias propulso aliquatenus posset fieri) item patet cur abscisso uno brachio, alteri majus robur adnascatur, & cur alteri duorum musculorum Antagonistarum Paralytico, alter velut spasmodicè contrahatur, ac secum, quo contrahitur, ferat partem: scilicet quod tum dictæ partes majore spirituum copiâ inflentur & tendantur.

Tertiò: fluunt spiritus ex Cerebro cum pars aliqua irritatur, cum enim motu fibrillarum nervearum pori in Cerebro aperiuntur, & sic statim fluunt spiritus versus partem irritatam.

Sic fit in respiratione, in motu Cordis, in motu peristaltico, &c. in quibus naturalis quædam fit irritatio.

Fluunt præterea, cum membrum aliquod titillatum aliter (sed p. n. tunc est irritatio) subinde contrahitur.

Verum propter talem pororum in Cerebro apertionem, hic effluxus spirituum est talis, ut non tantum fiat in Nervos partis irritatæ, sed etiam in nervos illos vicinos, atque hinc potissima causa sympathiæ est desumenda, quæ inter diversas partes observatur, v. g. inter Renes & ventriculum, ob quam illis irritatis, fit vomitus.

Item inter Colon & Ventriculum, ob quam, illo iterum irritato, fit vomitus &c.

Quarò

Quartò denique diversimodè fluunt spiritus : hoc est velociùs , tardiùs , interruptim , continuatim , &c. occasione diversorum animi Pathematum : ut in tristitiâ , lætitiâ , irâ , timore , &c. videre est etiam in vitâ , aut in multis saltem ipsâ animâ non cognoscente modum talis spirituum effluxionis etsi benè interim distinguat se lætari , tristari , &c. quod autem occasione animi Pathematum spiritus animales ita moveantur , non aliter interim potest explicari quam per legem *Authoris Naturæ* positam inter Animam & Spiritus , quâ illi certâ Animæ cogitatione aut affectione commoveri debent.

Nonne spiritus ex Cerebello provenientes inserviunt motibus , seu actionibus involuntariis ?

Ita : atque hoc monstrant medullofæ striæ ex hoc ad Nervos Paris vagi. Hinc rationem habemus , quare in Apoplexiâ non pereant omninò Pulsus & Respiratio , quæ partim fiunt per illos nervos.

Nonne hic motus spirituum malè comparatur explosioni pulveris Pyrii ?

Immo verò : spiritus in naturali statu motum facturi , instar pulveris Pyrii non accenduntur in Cerebro , aut ex illo exploduntur , nam sic motus nostri ad nutum Animæ non possent cohiberi.

Quomodo fit dolor ex defatigatione , & quid est ipsa defatigatio ?

In Membri alicujus defatigatione sentitur ali-

70 *Fundamenta Medicinæ*

quis dolor, qui non tam fit ex spirituum animalium consumptione, quàm ex solutione continuitatis fibrarum, per diuturnam tensionem: ipsa verò defatigatio partim fit ex consumptione spirituum, partim verò ex sanguine ad debilitatam partem magis affluente, ut sic spiritus satis copiosè non admittant.

C A P U T II.

De Partibus in genere.

Quid est pars in genere?

Est illud quod complet totum.

Quot modis dividitur pars in Medicinâ?

Variis modis dividitur, ut primò, in fluidas, & solidas.

Quid sunt Partes fluidæ?

Sunt Sanguis & Spiritus, de quibus egimus antea, & sunt in continuo motu.

Quid sunt Partes solidæ?

Sunt partes omnes à jam dictis separatae, sive distinctae, ut Cutis, Caro, Ossa, Nervi, Membranæ, Arteriæ, Venæ, Crines, Ungues, &c. de quibus hoc capite agemus.

Quid est pars solida strictiùs sumpta?

Est corpus solidum toti continuum, ad Corporis nostri usum destinatum.

Cur dicitur ad Corporis nostri usum destinatum?

Ut

Ut excludantur tumor, verruca, &c. quæ quidem toti continuantur, sed tamen usum in Corpore non habent, ideoque non sunt partes.

Quænam est secunda partis divisio?

Secunda partium divisio est in partes organicas & inorganicas.

Quid sunt partes organicae?

Sunt, quæ ad completam & peculiariter sibi demandatam actionem, requirunt specialem conformationem, ut Oculus, Auris, Nasus, Penis, &c.

Quid sunt partes Inorganicae?

Sunt, quæ non requirunt specialem conformationem, ut simplex Caro, Membrana.

Quænam est Tertia partium divisio?

Est in partem principalem & ministram.

Quænam est pars principalis?

Est quæ toti corpori largitur aliquid ad vitam absolutè necessariam.

Quæ sunt partes Animales?

Partes Animales sunt spiritus Animales, Cerebrum, spinalis medulla.

Quæ sunt partes naturales?

Sunt Cor, Pulmones, Ventriculus, Intestina, Hepar, Lien, Partes Genitales.

Quid est pars similis?

Cujus omnes partes primo intuitu apparent ejusdem substantiæ.

Cur dicitur primo intuitu?

Quia aliàs multæ, assignari solite pro similibus,

72 *Fundamenta Medicinæ*

ribus, tales non sunt, paucissimæ enim erunt in quibus non diversam substantiam notabis. Pro similaribus assignantur Os, Cartilago, Tendo, Glandulæ, Adeps, Nervus, Arteria, Vena, Vasa Lymphatica, Vasa Lactea.

Quomodo scholis pars dividitur?

In spermaticas, sanguineas, & mixtas.

Quænam numerantur pro spermaticis?

Pro spermaticis numerantur (ut similes) Os, Cartilago, Crines, Ungues.

Quæ sunt Partes sanguineæ?

Pro sanguineis numerantur Caro quadruplex, 1. Musculorum. 2. Caro Viscerum. 3. Caro cuilibet parti membranosa particularis, ut ea Ventriculi, Intestinorum, Vesicæ, Uteri: denique Caro glandulosa, quæ glandulas constituit.

Quænam est pars mixta?

Pars mixta putatur Cutis, eo quod hoc ad exactum tactus organum videtur requisitum.

OBSERVATIO.

Multum dubito, an omnes illæ partes sint tales, ut aliquæ earum tantum componantur ex femine, aliquæ precisè ex utriusque partibus æqualibus. Non nego tamen aliquas formari ex femine saltem partialiter, nam dum per Colliquamentum Ovi muliebris, quod solum hic pro femine habemus, erumpunt spiritus vel sanguis, *verisimiliter* laterum suorum ductuum exsiccatione proximè ex illo nervos, arterias, venas,

venas, & alias quasdam partes excudunt: *Quin-
imò omninò fuit ante sanguinem Vesicula seu
Membranula Puncti rubri salientis* in prima
conformatione nostra.

Neque partes spermaticas negare cogit, quod
quidlibet sibi simili nutriatur, omnes autem cor-
poris partes nutriuntur sanguine, quia ad sum-
mum indè sequitur, omnes ex massa sanguinea
(cujus tam diversæ sunt particulæ) sibi magis
congruas & similes admittere particulas intrà
suos poros, vel ex suo calore & spiritibus ali-
quatenus solemus immutare, antequam illis nu-
triantur.

Omnes partes solidæ quæ rubent, à sanguine
hoc habent, sunt enim de se albæ, ut patet, ex
illarum in aquâ ablutione aut commaceratione,
qua tincturam sanguinis exuunt: ideoque Hy-
dropicis & Cachecticis, quibus massa sanguinis
vix rubricat amplius quam lotura carnis, Hepar
& partes aliæ tam albæ sunt.

C A P U T III.

*De speciebus actionis naturalis, & primo de
Fame & siti.*

Quid est Fames?

Fames est molesta sensatio vellicationis
in ventriculo, occasione cujus determi-
namur

74 *Fundamenta Medicinæ*

namur ad rem solidam, illius tollendæ gratiâ, appetendam.

OBSERVATIO.

Est ergò Fames ipsa vellicationis perceptio, & non ipse appetitus, qui illum potius sequitur, nam Famem pati possumus & non appetere, v. g. inter jejunandum.

Cur major Fames Hyeme quàm Æstate?

Quia fermentum stomachale tunc est acrius & transpiratio est minor.

Quænam est causa Famis?

Est acidum : quod probatur, quia acida augment famem, & deperditam restitunt : eamque tollunt, quæ acidum infringunt & temperant, v. g. Occ. Cancr., C. C. calcinat.; Margaritæ, Pinguia, spiritus Vini, &c.

Quid est Sitis?

Est sensatio molesta vellicationis in ore, & faucibus, occasione cujus determinamur ad rem liquidam, illius tollendæ gratiâ, appetendam.

Quænam est causa Sitis?

Est siccitas, humor vel vapor falsus. Siccitas quidem per se sitim non facit, quia non est nisi absentia humidi; sed quatenus per illam aridæ Oesophagi fibræ cum molestiâ se se attingunt afficiuntque in motu suo.

Fit etiam motu Fibrarum nervosarum ad Cerebrum & Animæ sedem propagato.

Nonne sitis plus animam afficit quàm Fames?

Expe-

Experimur sanè sitim omnium passionum animæ esse gravissimam, & minùs quam Famem tolerabilem, quia humidi in sanguine absentia œconomix functionum naturalium prædo est, & sanguis effervesce desinit: deinde tum spirituum aliorum humorum a sanguine segregatio, & in eum rursus deductio læditur, Hinc languent omnes actiones, & majore in sanguine exsiccatione tandem interficiuntur.

Jam sequitur, ut de Chylificatione ageremus, sed quia (cap. de Humoribus) de ea satis diximus, ideoque duo solum vel tria addemus antequam de sanguificatione loquamur.

Primò credimus quod digestio melior procedat de nocte cùm dormimus, quàm de die cùm vigilamus, saltem in casu æqualis assumptionis & reliquorum parium.

Nam cùm in somno sanguis & spiritus non ità ad exteriora corporis ferantur, sic ventriculus plus habet acidi & caloris, plus constringitur, cibosque meliùs complectitur. Hinc sequitur, quod cæna contra hodiernum morem deberet esse lautior prandio. Nec refert quod tempus inter prandium & cænam proximam minus sit, quàm inter cænam & proximè prandium, quia certè quod assumptum est lauto prandio sæpe antè cænam non est integrè digestum, & sic ventriculo tunc duplex onus incumbit.

Proptereà non hoc probat meliorem chylificationem in vigiliis, quàm in somno, sed ad
suum

76 *Fundamenta Medicinæ*

summum citior Chyli ex Ventriculo elapsum.

Quare a pastu rigent & horrescunt aliqui?

Quia potus nostri frigidi sunt, & numerosi ventriculi nervi frigore alimentorum quorundam & sic fibrillarum motu spiritus animales magis agitantur, & solito etiam vehementius in corporis musculos excurrunt. Verum hoc non fit propter frigus ventriculo & ejus sanguini, & deinde aliis partibus ad cor usque successive communicatum, nam aliqui horrent statim a primo frigido quod ingerunt, quo tempore talis successiva communicatio nequit esse facta.

Neque enim fit ille horror vel rigor, quia tempore comestionis omnis calor (ut vulgus loquitur) ad ventriculum cibos concocturus, aut saltem chylificationem inchoaturus recurrit, aliasque partes deferit, nam si hæc esset Rigoris causa, cur non duraret diutius? Concoctio enim non tam brevi perficitur.

Frigus est causa rigoris, ideoque actu & potentiâ calida rigorem non faciunt.

OBSERVATIO ALTERA.

Quæ sapiunt, chylificant felicius, quia talia Ventriculum blandius afficiunt, unde major spirituum affluxus & arctius illa complectitur.

C A P U T I V.

De Sanguificatione.

Quid est Sanguificatio?

Est chyli in sanguinem conversio.

Nonne illa fit in Hepate?

Illa fit in toto corpore, sed præsertim in corde, & quidem in ventriculo ejus sinistro, in quo particulæ Chyli cum sanguinis particulis maximè arescunt, agitantur, & in se invicem impellendo variè contorquentur, fiunt tenuiores, flexiliores, & tandem ob aliam luminis reflexionem, rubræ; undè non mirum quod sanguis coagulatus solidiorem massam faciat quam Chylus licet particulas habeat tenuiores, quia habet saltem magis flexiles, ramosas, & sibi invicem intricabiles quam Chylus, qui per rudiorum partium à se invicem discriptionem à fermento stomachali factus est.

Quænam est sanguificationis causa?

Est Calor sive igniculus noster naturalis, qui à præviâ sanguinis in Corde fermentatione superstes, statim se insinuat in poros alterius sanguinis cum admixto ipsi Chylo in cor illapsi, in quorum transitu, dum occurrit aliquibus particulis minùs accommodabilibus, amplius in illius poris colligitur, ut eos repleat, sicque chyli parti-

78 *Fundamenta Medicinæ*

particulas inter se se, & cum sanguine in corde arteriisque fermentando: variè agitando, contorquendo paulatim comminuit, flexiles reddit, & ad rubedinem disponit.

Quomodo fit aliquatenus sanguificatio in toto corpore?

Fit etiam sanguificatio in totius corporis arteriisque venisque, ad quas sanguis etiam ex corde ignem evexit, unde verisimile est, ejus tenuiores particulas illo motu rarefactionis quem habent ultra suum circularem, extrorsum magis & ad latera vasorum projici; crassiores verò minusque mobiles in medio magis detineri, & sic venæ sectione saltem cum apertura minore, tenuiorem duntaxat sanguinis partem educi.

Quænam est causa rubedinis sanguinis?

Calorem rubedinis causam esse, consequenter sanguificationis authorem, nemo negabit, qui mala cydonea antè alba, cerevisiam & alia, coctione videt rubescere: item qui apud Chymicos, liquores aliquos sibi affusos fermentari, & a fermentatione ruborem induere conspexit & ostreas, quæ ob debilitatem caloris videntur exangues, certo tempore aucto calore succum suum nutritium in sanguinem excoquere. Plurimum tamen confert ad hoc Aëris nitrum in Pulmonibus contenti, & continuo inspirati, tum etiam motus continuus respirationis, in quibus sanguis ultimam, ut ita dicam, divisibilitatem acquirit.

CAP.

C A P U T V.

De Circulatione Sanguinis.

Quid est circulatio sanguinis ?

Est motus quo sanguis indefinenter abiit per arterias à Corde, iterumque per Venas ad Cor redit.

Unde probas Sanguinem circulari ?

A Phlebotomiâ institutâ in Brachio, aut extrema manu, ut & ligaturis.

Qua serie peragitur Circulatio ?

Sanguis ex Venâ cavâ ascendente fertur ad dextram cordis auriculam, indè in dextrum cordis Ventriculum, post sui in hoc ventriculo quamdam rarefactionem per arteriam pulmonariam ad pulmones, inde per Venam pulmonicam in sinistram Cordis auriculam, ab hac in sinistrum Ventriculum, ab hoc post alteram sui rarefactionem pellitur in Arteriam aortam tam ascendentem quàm descendentem, & inde ad totum corpus. Et denuò in correspondentes venarum ramos ad Venam cavam, ex qua ad dextram velut ante auriculam ducitur, &c. Num autem hoc fiat immediate per inosculationem ramorum arteriæ, cum ramis venarum vel per transfudationem ex arteria in adjunctam venam, vel mediatè (ut probabiliùs) per

80 *Fundamenta Medicinæ*

per carnem mediam inter ramos venosos & arteriosos, numquam satis discussum.

Quis est finis Circulationis sanguinis?

Est partium nutritio, corporis calefactio, spirituum tam Vitalium quam Animalium generatio, sanguinis a coagulatione præservatio.

An certum tempus circulo sanguinis præfigi potest?

Hoc certò describi non potest. Minus enim requiritur temporis v.g. in illis qui in motu sunt, quàm in quiescentibus, quia in illis musculorum contractione vasa per vices magis coarctantur, sanguisque promovetur.

Item minus in Febricitantibus, quàm non febricitantibus. Denique minus tempus requiritur sanguinis circulo in vasis Cordi vicinis, puta Pulmonicis, Intercostalibus, coronariis, &c. valdè tamen celeriter, immo sextò amplius in quovis sano & adulto (idem est de junioribus) sanguinem in una hora circulari credit *Lowerus*, & suadent illud *pulsuum numerus qui ad minus in hora est duorum millium*, & quantitas sanguinis post singulos pulsus cordis ventriculos ingredientis, & tam arctâ & violentâ cordis constrictione superveniente integrè iterùm excutiendi: siquidem illa sanguinis quantitas in homine sano & adulto non est tantum aliquot guttarum, dragmatis, vel semiunciæ (ut credunt aliqui) sed duarum ad minus unciarum. Hoc probatur ex sinistri cordis

dis, ventriculi capacitate, quæ unciis duabus facile sufficit: item probatur ex quantitate sanguinis, qui vel in cane ex præscisso ventriculo cordis sinistro cunctis pulsibus spectatur eructari.

Sit ergo quantitas sanguinis singulâ diastole ventriculos intrare, & systole iterum integrè expelli soliti in homine adulto & sano duarum unciarum: sequitur inde, quod tempore unius horæ (quoad minus pulsum duo millia numerantur) per cor transirent quatuor millia unciarum sanguinis, quæ faciunt simul trecentas & triginta quatuor libras.

Ponamus ergò quod in dicto homine libræ xxv. sint sanguinis (quamvis hoc valde multum esset, & sanguis plerumque sit pauciorum librarum) sequitur in illo tempore unius horæ sanguinem tredecies circulari, & sæpiùs si in minore sit copia.

Insuper quàm celeriter sanguis circuletur, ex hoc patet, quod discissâ vel tantum unâ arteriâ carotide, intrâ duodecimam horæ partem, omnis sanguis ferè per illam effluat, quod si fiat, quàm brevi tempore non excurreret ex aorta, aut omnibus arteriis simul discissis? immò intrâ vigesimam partem horæ (trium v.g. minutorum) sanguis integrè efflueret, si arteriis brachialibus, sub axillis, coarctatis, aorta descendens, digito in sinistrum latus immisso propè cor comprimatur, nam sic totus sanguis, præter illum qui arterias vertebrales subit, carotidesque incurrit?

82 *Fundamenta Medicinæ*

Quid prætereà notandum in Circulatione sanguinis ?

Notandum est quod sanguis non movetur celerius deorsum quàm sursum, ideoque Cor hominis capiti vicinius est. Hinc patet clarè cur manus pendula intumescat, scilicet quia plus sanguinis per Arteriam brachialem ascendit, quàm per Venam correspondentem potest absorberi, ideoque justo plus fibras inundat, contrarium fit in brachio elevato.

Nonne Sanguis in interioribus circulatur in syncope, & affectibus Hystericis ?

Respondeo : In Affectibus Hystericis, syncope, &c. licet Circulatio in partibus exterioribus non fiat, ut pulsus abolitus testatur, potest tamen ea adhuc haberi in vasis coronariis, intercostalibus, aliisque cordi vicinioribus; & fortè aliquando in illis affectibus potest ad breve tempus integrè sufflaminari circulatio (N.B.) sic, ut illa denuò spiritibus tum animalibus, tum vitalibus per volatilia suscitatis, ægro convalescente renascatur. Sic punctum rubrum in Ovo post incubationem refrigerato salire desinit, sed digito tepido vel halitu contactum reviviscit, & salit.

Nonne, ut Sanguis, sic alii quidem humores, circulantur in corpore nostro ?

Uti sanguinem per arterias & venas circulari jam satis constat, ità humor Pericardii, Saliva, Succus Pancreaticus, Lympha, Spiritus, &c. sui

fui generis circulo non destituuntur, quoniam (ut de singulis suo loco videre est) omnes alternis vicibus à Corde veniunt, & ad illud revertuntur.

C A P U T V I.

De Motu Cordis.

Qualis est motus Cordis?

Est motus Muscularis.

Quotuplex est motus Cordis?

Triplex; Contractivus, Systole: Dilatativus, Diastole: Et mora inter utrumque quæ dicitur Perysystole.

An Auriculæ cordis etiam moventur, & quomodo?

Auriculæ Cordis ambæ simul habent etiam suam Systolen & Diastolen; sicut ventriculi cordis: sed dum ipsarum est Systoles, ventriculorum est Diastoles, & è contra.

Quænam est causa Contractionis, sive Systoles cordis?

Cordis Systoles fit ab influxu spirituum animalium, facto per hoc, quod illud à sanguinis copiâ, turgescentiâ, aut aliâ qualitate irritetur: solet enim sanguis ad partes irritatas affluere, quia pori Cerebri motu fibrillarum nervearum mox aperiuntur; nullatenus fit Systoles per merum lateris Cordis resultum; qui in parte molli tantus esse non potest.

84 *Fundamenta Medicinæ*

Quid dicunt alii contra hanc positionem?

Dicunt, Cor exsectum, si pungetur, adhuc pulsare: Ast ego respondeo, quod ille pulsus non fit, nisi aliquo sanguine, adhuc in ventriculis rarefcente, aliàs, quod tantum fit aliquarum fibrarum à spiritibus, illas adhuc penetrantibus, consequenter non est verus pulsus. Illam rarefactionem in Thesi quondam defendebam sub titulo de rarefactione Sanguinis.

Undè veniunt illi Spiritus?

Ex Cerebello; quod cordi illos perpetuò promittit per nervos *Octavi Paris*, aliis *Paris Vagi*; undè illis ligatis uno, aliove die in cane, cum languore & cordis palpitatione, ejus interitum asserit *Clariss. Louverus*, isque citiùs superveniret, nisi aliundè nervorum ramulos non ita ligabiles, v.g. ab intercostalibus acciperet.

Nonne motus cordis acceleratur à sectâ venâ?

Acceleratur Cordis motus à venæ sectione statim, ut probat pulsus ab illâ statim crebrior, quod fit partim ob viam sanguinis liberiolem, partim propter ejus copiam minorem, respectu materiæ subtilis, quæ ideò in corde minor esse non debet, saltem si ante sufficienter fuerit in sanguine.

Nonne cordis constricção fit in omnem dimensionem?

Cor constringitur in omnem situs differentiam, & quò arctiùs multas habet intus caver-nulas,

nulas, rimasque, ne à constipante intus carne impediatur, ejus cuspis in Systole ad basim effertur minùs mobilem, in Diastole verò è contra.

Est ne valida Cordis systoles?

Quàm valida sit cordis Systoles, satis sentit impositus digitus, qui non minùs, quàm à manu validi hominis comprimitur: item sciet, qui considerat quàm longè, & per quos anfractus sanguinem in corpore propellat. Illum in Infante, cordis palpitatione laborante, vidi costas lateris sinistri elevasse. In nobiliss. Domicella etiam tantam observavi systolem, ut cum notabili fieret sonitu, quem astantes mecum audiebant, *immò costas diffregisse observarunt alii.* Verùm hæ systoles sunt præternaturales, sed tamen ex quibus naturales nosci possunt.

• *Quomodo iterum confirmatur cordis systoles per influxum spirituum?*

Neque Cordis systolem influxu spirituum animalium fieri, dissuadent exsecti cordis, vel alicujus ejus frustuli, ad puncturam contractiones, quia equidem illæ fiunt à spiritibus animalibus, fibris adhuc inexistentibus, qui per nervos influxerunt. Hoc confirmat contractio, quæ fit in puncto rubro saliente *in Ovo* ab incubatione, ubi nervi necdum apparent, namque ibi etiam constrictio illa fit à membranulâ vigoratâ, dum nimis distenditur ab effervescente intus sanguine & humore, quem undique ambit, fibra-

86 *Fundamenta Medicinæ*

rum suarum contractione reprimente; unde ipsa ibi habet vicem musculi, & cordis rudimentum est.

Cur Cor magis pulsat in sinistro latere?

Quia arteria magna ex eo exit latere, ejus Cuspis, sive mucro eò vergit, & contractio illâc major est ob ventriculi sinistri majus robur.

CAPUT VII.

De Pulsu.

Quid est Pulsus?

Pulsus est arteriæ dilatatio & constrictio alternatim facta.

Quænam est causa hujus motus?

Causa est sanguis, qui dum constrictione in arterias urgetur, partim suâ adhuc rarefactione, partim copiâ majore, quam facit cum præ-existente in arteriis sanguine, arterias distendit: & hæc dicitur Diastoles: Systolis verò causa est partim sanguinis, tempore quo iterum Cor dilatatur, in venas effluxio, quâ arteria nonnihil Concidit, partim etiam constrictio fibrarum orbicularium in arteriæ utrâque tunicâ, ope quarum, dum illæ fibræ à spiritibus animalibus, ob sui à dilatatione irritationem, inflantur, arteria se perpetuò nititur aliquatenus constringere.

Nonne Arteriæ moventur motibus contrariis Cordis?

Ex dictis patet: Arterias continuò agitari moti-

motibus contrariis ventriculorum cordis, hoc est, Arteriarum Diastolem esse cum cordis Systole, & è contrà : moveri verò motibus similibus cordis auricularum, quæ pariter contrariè ad ventriculos simul moventur.

Quomodo Venæ transmittunt sanguinem?

Contrariò ac Arteriæ : ex Viâ angustiore in latiore motu lentiore, & magis transeunti sanguini se accommodant, ideoque cum violentiâ non expanduntur, quod ad pulsum requiritur.

Nonne Arteriæ pulsus sentitur in Diastole, & non in Systole?

Arteriæ pulsus sentitur in suâ expansione (sive in suâ Diastole) unde Systolis celeritas mente & cum consideratione ad Diastolem, cognoscitur.

Quantus est pulsuum numerus spatio unius horæ, & da mihi rationem, quare non pulsus æquè multi habeantur!

Spatio unius horæ in homine sano ad minimum fiunt duo millia pulsuum, ut quivis illos numerando in se potest comperire.

Interim per animi pathemata, aliaque variè immutantur : Sic fiunt crebriores in iracundis, in lætis, in laborantibus, currentibus, &c. rariores in tristibus, timentibus, &c. propter alium influxum spirituum animalium in Cor, aliamque ideò sanguinis circulationem. In pueris pulsus est crebrior, quia Cor habent magis tenel-

lum & irritabile, arterias etiam faciliùs dilatabiles, sanguinemque tenuem & facilè rarescibilem.

CAPUT VIII.

De Motu Cerebri.

Quid est motus Cerebri?

Motus Cerebri est motus ejus constans, Systole & Diastole alternatim factis, etiam secundùm suam substantiam, & independenter à meningibus.

Quomodo probatur motus Cerebri?

Probatur quia ad illum motum relicta est notabilis distantia inter duram & piam matrem.

Quomodo ulterius probas illum motum?

Resectâ Laminâ tum à cerebro, tum à membranis ejus, adhuc patet ille motus ad oculum: suadent etiam illum copia sanguinis & spirituum, quatuor simul arteriis ad cerebrum deducta, quæ non potest non corpus illud tam laxum elevare, sed cùm cordis est Systoles, Cerebri est Diastoles, & è contra; ut patet unam manum applicando carpo infantis, alteram concursui Suturarum in vertice, sic enim eodem tempore percipitur Arteria (consequenter in Cordis constrictione) cum Cerebro pulsare.

Quomodo ergo Cerebrum habet Diastolem, & quomodo Systolem?

Diastolem habet gratiâ sanguinis & spirituum,

tuum , quantitatis tunc auctæ , & systolem partim gratiâ ejusdem tunc iterum imminutæ, quâ tunc subsidet , partim gratiâ fibrosæ Cerebri & Piæ Matris substantiæ , quæ irritatur , vigoratur & contrahitur.

Quis est usus expansionis , sive Diastoles Cerebri ?

Ejus usus est perpetua quædam nervorum & musculorum á spiritibus animalibus repletio.

C A P U T IX.

De Generatione Spirituum.

Quomodo generantur Spiritus , est ne actio naturalis , & quomodo peragitur ?

Spirituum generatio absolute est naturalis , atque aliter non fit , quàm particularum sanguinis ad se se invicem allisione , & vehementer inter se motu , quo contingit hic & inde extantias abradi , atque sanguinis aliqua fragmenta ita comminui , subtilisari atque poliri , ut jam reliquis in Corpore partibus , longè volatiliores , & ad omnem influxum aptiores , immò aliarum velut primum mobile habeantur.

Quænam alimenti partes citius in Spiritus convertuntur ?

Eæ scilicet partes , quæ de se præviæ in spirituum figuram , & agilitatem magis accessere , ut sunt aliquæ in spiritu vini.

CAPUT X.

De Respiratione.

Quid est Respiratio?

Est motus, quo Aër alternis vicibus in pulmones impellitur, iterumque expellitur.

Quot partes habet Respiratio?

Duas habet partes: Inspirationem, & expirationem.

Quomodo fit inspiratio?

Inspiratio partim fit Thoracis dilatatione, quâ Aër Thoraci vicinus repellitur, isque alium protrudit (nam omnia in hoc universo sunt plena corporibus, non datur naturaliter eorum inter se penetratio) donec tandem aliquis recipiatur per os & nares in pulmones, iisque mediantibus locum repleat à Thorace dilatato, derelictum, partim fit Aëris vi elasticâ, seu nixu suo spontaneo ad expansionem, partim denique pressione, quam habet ab incumbentis Atmosphæræ pondere, tales enim ob causas in vesicularem pulmonum substantiam impellitur, non autem ob fictitiam fugam vacui.

Quomodo, & quibus instrumentis fit expiratio?

Fit Thoracis & Pulmonum constrictione, tunc Aëris in Pulmonibus incalescentiâ & rarefactione quâ partes Aëris se se mutuò expellunt defectu loci sufficientis.

Expi-

Expiratio non fit à Diaphragmate, Pulmonibus, vel Sanguine, nonne concurrunt Pulmones ad expirationem?

Diaphragma secundum suam partem anticam inspiratione in Thoracem ascendit, secundum posticam autem à repletis Aëris Pulmonibus deprimitur in Abdomen unâ cum visceribus ipsi subjectis : Contrarium habetur in expiratione.

An Aër inspiratus statim totus expiratur? & unde venit?

Aër, qui jam primò inspiratur non præcisè totus proximâ expiratione expiratur, sed ex illo quid in aliquibus pulmonum vesiculis restare potest; quòd tantum secundâ expiratione elidetur: sicut ab inspiratione secundâ potest quid remanere pro expiratione tertiâ, & sic ulterius.

An potest è contrario Aër inspiratus per pulmones pervenire in cavitatem Thoracis?

Minimè, ratio est quod minima ista foraminula, quæ habet membrana Pulmonum, transitum quidem dant à cavitate Thoracis ad Pulmones, non tamen è contra, idque propter obliquam suam inter Lamellas membranæ Pulmonum constitutionem, quâ Valvulas æmulatur, ut videmus contingere circa orificia Uretherum, quæ ad Vesicam possunt transmittere, & non ex illâ emittere Urinam.

Thorace, & Pulmone læsis nonne respiratur?

Perfosso uno Thoracis latere, aut absumpto
uno

uno Pulmonis lobo, adhuc aliquatenus fit respiratio, quia equidem Aër aliquis in Pulmones per Os & Nares protrudi adhuc potest.

Est ne respiratio per se actio spontanea? an verò voluntaria?

Est per se actio spontanea, quia nobis etiam invitis & nescientibus peragitur, est tamen voluntaria quoad modum, quia illam accelerare, vel retardare possumus pro lubitu, quodque hoc possumus est, quia motus Thoracis ordinariè partim fit ab influxu spirituum voluntario, scilicet eo qui fit per nervos aliquos ex spinali medulla venientes, aliàs in quantum ille motus fit à spiritibus per nervos paris vagi ex Cerebro effluentibus, quorum influxus non fit ad imperium animæ, eatenus respiratio est involuntaria. Intelligi, hoc non obstante potest, quomodo tam ordinatè fiant inspiratio & expiratio, scilicet quia in inspiratione vel expiratione diutiùs ipsæ partes aliquæ successive irritatæ, spiritus molesto fibrarum nervosarum motu successive per nervos saltem paris vagi in se ex Cerebello revocant, & sic contractæ successive inspirationem & expirationem procurant. Irritari autem in inspiratione musculos intercostales, Diaphragma & alios expirationi inservientes, dum diutiùs à suis Antagonistis elongantur: item etiam tum sic irritari pulmones dum sanguis defectu novi aëris non satis refrigeratus in illis turget, nimisque eos expandit: & è contra, in
expi-

expiratione sic irritari partes inspirationi intervenientes, non dubito.

Quis est Finis Respirationis?

Finis præcipuus respirationis est VOX, ad cuius formationem Aëre opus fuit, item fuliginum, sive adustarum quarumdam particularum (quæ non possunt à Calore nostro non gigni) ex sanguine excretio, aliqualis sanguinis refrigeratio, & particularum odoriferarum ad nares deductio.

Cur acceleratur respiratio in Febris?

Dum enim in Pulmones ex dextro Cordis ventriculo, & in totum reliquum Corpus ex sinistro effusus, nimium & plusquam febriliter rarefceret & dissolutus esset, totus ferè in fumos & fuligines abiret, ignemque suum non satis conservaret, ut solet illum ramosis suis concludere, & intricare, dum naturalem habet consistentiam, & sic citiùs interiret calor, aut saltem hoc fieret, quia sanguis in Arteria pulmonali nimium rarefactus, & suâ turgescentiâ quaquaversum per illam motus, clauderet post se valvulas ventriculi dextri, & sic in illo sanguinem, & fuligines detinendo, proprii caloris suffocationis origo foret, *Hocque puto fieri in illis qui laqueo moriuntur*, quamvis partialis eorum interitus causa, possit esse defectus spirituum animalium in Cor, ob compressos nervos Paris Vagi, & arterias carotides occlusas.

Nonne illi qui non liberè respirant, facile sunt Phtysici?

Qui-

Quibus Pulmones liberè non moventur, *ut Gibosis & Allatis*, ut vocant, facile fiunt Phthysici, eò quod Pulmones eorum non satis liberè dilatati, & cōstricti se benè tum à sanguinis transeuntis fuliginibus, tum aliis particulis acribus, & crassioribus expurgare nequeunt, undè illorum fit obstructio, tandemque corruptio & erosio.

An Fœtus respirat in utero materno?

Quod Fœtus in utero non respirat, certum est, & multis probatur argumentis Anatomicis.

Cur ergo, si Fœtus non respirat in utero, simul ac natus est, tantoperè ad respirationem tenetur?

Hoc fit, quia ob motus fœtus in partu, ejus sanguis multò celerius circulatur, & in pulmonibus rarefcit, deindè quia Aër ambiens intereà vi suâ elasticâ aut pressione ab Athmosphera statim se insinuat in Pulmones, unde illi irritantur, & irritantium expulsionem propriâ & Thoracis contractione molliuntur, eumque auctis jam dictis causis continuo increascit irritatio, sic & Respiratio, ejusque necessitates indefinenter augentur.

Quomodo Urinatores se habent sub Aquis?

Urinatores sub Aquis aliquo tempore possunt remanere sine respiratione, idque quia antè copioso Aëre se adimplere cognorunt, & quia calor ipsis minor est. Aliquibus dicuntur respirare, & scire, certâ manus aut alterius instrumenti

menti ad Os applicatione aërem ab Aquâ separare.

Quomodo se habent Mulieres Hystericæ, dum non videntur respirare?

Mulieres Hystericæ narrantur subindè diù vivere sine respiratione; puto tamen illas sufficienter ad languidum suum calorem; quamvis Adstantibus inadvertibiliter, respirare, aut saltem Aërem spontè suâ earum ingredi, egredi-que Pulmones, hocque ipsis sufficere.

CAPUT XI.

De Motu Peristaltico Ventriculi & Intestinorum.

Quid est motus Peristalticus?

Motus Peristalticus, &c. est motus vermicularis, quo Ventriculus & Intestina ab initio usque ad finem continuò & successivè coarctantur, & instar vermium inter se repunt. Motus ille aliquandò invertitur, & dicitur tunc Epistalticus, quod fit à spiritibus impetuosius in fibras influentibus, vel fibris compressis, spiritus quasi per illas regurgitant, & motum suum invertendo vomitum faciunt.

CAPUT XII.

De Nutritione.

Quid est Nutritio?

Est conversio Alimenti in substantiam viventis, quâ vivens secundum omnes suas partes integrales proportionem servatâ eandem servat quantitatem: sive nutritio est naturalis partium defluxarum restauratio.

Nutritio non fit per attractionem, nec per succum aliquem à nervis venientem, sed magis per Chylum.

De Accretione in Junioribus.

De Decretione in Senioribus.

De Generatione, &c. omittemus: De his enim quædam diximus in Superioribus.

Finis Partis Physiologicæ.



FUNDAMENTORUM
 MEDICINÆ.
 PARS SECUNDA,
 SIVE
 HYGIEINE.

~ CAPUT I.

De Rebus non Naturalibus in genere.



Uid est Hygieine?

Ars tuendæ Sanitatis.

Quot habet munera?

*Tria. 1. Sanitatem præsentem
 conservandi. 2. Morbos præca-
 vendi. 3. Vitam ad longævita-
 tem disponendi.*

Quænam dicuntur res non naturales?

*Quæ ad Valetudinem conservandam, qui-
 dem necessariæ sunt, sed eam lædunt, quando
 malè adhibentur, vel vitiatæ sunt.*

Quales sunt res non naturales, & quot sunt?

G

Sunt

98 *Fundamenta Medicinæ*

Sunt Sex. AER, CIBUS & POTUS, MOTUS & QUIES, SOMNUS & VIGILIÆ, EXCRETA & RETENTA, & ANIMI PATHEMATATA.

Sunt ne Res non naturales indifferentes ad lædendum, vel benefaciendum?

Immò sunt; pro ut benè vel malè adhibentur, & mediæ quodammodo sunt inter Res secundum naturam, & contra naturam.

Quomodo Res contra naturam potest esse secundum Naturam sub diversâ consideratione?

Res illæ sub eodem sensu habent se, ut repugnantes: Sub diversâ verò consideratione Res secundum Naturam esse potest contra Naturam v.g. Motus animalis est Res secundum naturam, quatenus Corpus humanum illum motum habet à Natura: Et (*contra Naturam*) non naturalis, quatenus spectatur, pro ut benè est usurpatus, &c.

Quid intelligis per malè adhiberi, prout hîc, & unde profluit?

Per malè adhiberi prout hîc, intelligi debet de adhibitione respectu vario hujus, & illius personæ; aliàs quod malè adhibitum est uni, rectè administratur alteri, prout Natura & Consuetudo in diversis variant, quibus in usu rerum non naturalium multum debet tribui.

Quin immò potest eadem res, jam adhiberi benè, alio verò tempore malè; unde ex diversis Capitibus rerum harum mala est adhibitio v.g.

Ex

Ex hoc, quod peccent in quantitate nimis magnâ vel parvâ : quod peccent in qualitate, hoc est. Calore, Frigore, Humiditate, vel Siccitate, vel nimia Crassitie, Tenuitate, Viscositate, Aciditate, Salsedine, Duritie, &c. vel Assumptionis tempore, v.g. Dum indebito tempore comeditur, vel bibitur : vel in assumptionis ordine, dum hic, vel ille Cibus primo, vel ultimo loco assumitur, &c. pro ut melius intelligetur, ubi de singulis rebus non naturalibus hîc nominatis agemus.

Quomodo Res non Naturales vocantur necessariae?

Secundum genera, non secundum species : sic Cibus in genere est necessarius, sed non præcisè talis vel talis. Quàm verò res non naturales sint necessariae, ex iis, quæ jam de singulis dicemus, patebit satis.

C A P U T I I.

De Aëre.

Quomodo hîc consideramus Aërem?

Aërem nos hîc consideramus non per se solum, & simpliciter, sed prout nos ambit, hoc est, prout varia corpuscula sibi admixta habet, iisque nos potest afficere.

Quotuplici modo afficit corpora nostra?

Duplici modo, extrinsecè & intrinsecè, & utroque modo iterum diversimodè, sive per

se, sive per admixta diversus est.

An Aër propriæ suæ substantiæ corruptione potest nos afficere?

Si Aër multum Aquæ admixtum habet, multum nos humectat.

Si Aër Ætherem subtilem validiùs motum admixtum habet, nos multum calefaciet.

Si quædam narcotica admixta habet, ut in quibusdam locis contingit, torpore, immò etiam Lethargo, & citatâ morte nos afficiet. Si Contagio pestilentiali imbutus, pestem nobis inferet.

Nonne Aër magis continuò, & firmiùs nos afficit quàm Cibus?

Cùm diversus sit utriusque efficiendi modus, non potest hoc ità exactè judicari; certum tamen est, nos ab utroque maximè affici, & quidem magis continuò, & perenniter ab Aëre, quàm ab Alimento: vix enim uno, aliove momento sine Aere subsistere possumus.

Quid Aër agit in nobis?

Attemperat Calorem sanguinis nostri, & absque Aere citò suffocaremur.

Quis Aër magis sanitati nostræ convenit?

Aer purus, & limpidus, ventis salubribus perflatus, non infectus malis, Cadaveribus, Cloacis, aliisque putridis & corruptis vaporibus, Aquis, & exhalationibus.

Diversis temperamentis, diversis ætatibus, diversa convenit Aeris temperies: v.g. Corpori
tem.

temperato sit temperatus , intemperato frigido valet Aer calidus , & sic è contra.

Nonne sub Aëre comprehenduntur Venti , & Regiones , & Astra , & eorum species , effectus in humano corpore , nonne etiam Anni tempora ?

Equidem comprehenduntur.

Quid est Ventus ?

Ventus nihil aliud est , quàm Aër unà cum exhalationibus , & vaporibus ipsi inhærentibus , circà terram agitatus , (*De Ventis qui Plura desiderat , vid. Clariss. Bayle Phyllos.*)

Quem usum habet Ventus ?

Aerem , qui aliàs minùs movetur , à putredine præservat , hinc & inde inquinamenta Aeris commixta , dissipat.

Quot Ventos numerant Nautæ in Pyxide suâ ?

Aliqui numeraverunt xxiv. , alii xvj. , alii xij. vulgò tamen numerantur xxxij.

Quot sunt venti dicti Cardinales ?

Sunt quatuor : 1. Septentrionalis , qui est frigidus , & ficcus præcipuè in Angliâ , & Regionibus vicinis. 2. Australis , qui est calidus & humidus. 3. Orientalis , qui calidus est , & ficcus. 4. Occidentalis , qui frigidus est , & humidus.

Quid dicis de salubritate Ventorum ?

Ventus Australis insaluberrimus est , quippe sensuum torporem inducit , omnes actiones , & partes gravat.

Hunc sequitur in malitiæ gradu Septentrionalis, postea Occidentalis. Hoc autem intelligendum volo secundum diversas Regiones, Regna, &c.

Quid de Vento Orientali?

Orientalis purior est, eò quod spiret tunc è loco, ubi Sol est. Atque idem est de Occidentali, si flet vesperi.

Quid est Regio?

Est pars Terræ, in quâ ob magis rectam, vel obliquam radiorum solarium demissionem valde notabilis est in primis qualitatibus discrepantia.

Quot sunt Regiones?

Præcipuè sunt quinque. Scilicet. 1. Equinoctialis Regio, sita sub Zodiaco. 2. Septentrionalis, subjacens spatio inter circulum Cancræ, & Polum Arcticum. 3. Meridiana, spatio inter circulum Capricorni, & Polum Antarcticum. 4. Orientalis Regio. Deindè, & 5. Occidentalis.

Quas mutationes Aër habet ab Astris?

Altra suas mutationes habent à Sole, præsertim in Solstitiis, & à Lunâ: *Lege libellum de Imperio Solis, & Lunæ à Clariss. D. Mead, M. D. elegantissimè conscriptum.*

Quomodo Aër mutatur in Vere, Autumno, Æstate, & Hyeme?

In Vere, Aërem notabiliter mutari observamus, eò quod Sol radiis suis terram nostram magis

magis directè prospicere incipiat, & quia Aeri principia quædam activa, calore Solis, quæ toto Hyemali tempore in terræ gremio jacuere sopita, communicantur, occasione quorum simul effervescendo Aer multa in fragmenta cogitur, sicut graduato Solis calore magis, & magis attenuatus, pro motu majore, egeat spatio ampliore, rectiùs radiis solaribus oppugnamur, eò Aer magis elevatur.

Quid prætereà facit Aer vernalis?

Aer hic multâ materiâ subtili, aliisque variis particulis impregnatus, inspiratus & ambiens celeriores sanguinis motum inducit, & sanguini crassiori plus præbendo materiæ subtilis, cum in fluorem concitat, quoad omnes actiones melius peragendas, homines redduntur alacriores.

Si factæ sint tempore Hyemali obstructions, majores intus sanguinis effervescentiâ resolvuntur, materia obstruens, & obstructa rursus sanguini commiscetur, & prout massa sanguinis iis depravata est, febres periodicas, aliosque malos affectus inducunt.

Nota primò. Hæc facile intelligemus, si Aeris intemperiem nunc calidiores, nunc frigidiores consideremus: Sanguis nunc magis, nunc minùs effervescit, & ob inconcinnos ejus motus, coagulationes, & Obstructions sæpè inducuntur.

Nota secundò. In Martio Aer saluberrimus:

in Aprili, & Majo, quò magis ad *Æstatis* principium, eò Aer temperatior, & Humorum *Oeconomia* in Corpore est perfectior.

Nota tertio. In Julio, & Augusto Aer calore nimio excedit, ideò insalubris, nam sanguini *Ætherogenea* tum ex Aere, & tum è Terrâ corruptelas suppeditando, regularis humorum unionis vincula destruuntur, & à compedibus, nempe subtilioribus partibus, quæ maximè ad *œconomiam* Animalem faciebant, jam resolute infensibili transpiratione privatur sanguis, & tandem illarum absentia contaminatur.

Nota quarto. Tempore Autumni homines Febribus, aliisque affectibus laborant, nam in Augusto sanguinis effervescencia perseverabat, accedente verò Septembri, ob multum Aeris frigus, subito Humores incrassans, obstructions variæ, & Febres malignæ oboriuntur, eò quod pregressis temporibus sanguis spiritibus fuit spoliatus. Hinc addi possunt fructus quilibet crudè devorati, quorum succus frigore nocens, à fermento stomachali in Ventriculo, vel acido in sanguine digeri nequit, sed illud corrumpit potius, quamobrem Autumno febribus, fluxibus Alvi, &c. afficiuntur Homines.

(ÆSTAS.)

Et illo magis, si *Æstas* calore nimio, & fructuum horariorum magnâ copiâ excesserat.

HYEMS.

(HYEMS.)

Hyems Aeris frigore successivo Humorum effervescentiam non supprimit, sed sufficiens quâ omnes actiones benè, immò perfectiùs peraguntur: Humorum enim transpiratio ob majorem Aeris dimissi corpus ambientis pressionem minor est, sed intùs detenti massam fluidiorem, & ad effervescentiam fluidiorem reddunt.

Fermentumque stomachale acrius, & abundantius est, ideò assumpta duriora probè chylicificantur.

Senibus, & Decrepitis ob debilem calorem incongrua, Junioribus & sæpè Cachecticis salubris est.

C A P U T III.

De Cibo, & Potu.

Quid est Cibus?

Cibus est alimentum solidius, crassiusque ad famem potissimùm tollendam.

Quare dicitur potissimum?

Quia Cibus aliquis tenuior potest etiam non-nihil levare sitim, sicut & potus crassior sedare famem. Quanta sit horum utriusque necessitas; item quàm facilè ab illis lædamur, nemini ignotum est.

Sunt ne Ciborum variae differentiae?

Sunt, nam Cibus est vel boni, vel mali succi,
vel

vel facilioris , vel difficilioris digestionis , multum vel parum nutriens.

Quis est optimus Cibus , & quis pessimus ?

Optimus est , qui est boni succi , facilis digestionis , ac excrementis minimè refertus : atque è contra se habens , est pessimus.

Quis est optimus Panis , quænam ejus differentia ?

Optimus panis est , qui fit ex Tritico laudabili , ritè antea fermentato : quatuor sunt species panis. 1. Siligineus. 2. Similagineus. 3. Furfuraceus. 4. Est Panis qui ex fecali fit. Isque tamen durior est , & ater , Ventriculum gravans.

Quænam est optima Caro ?

Ex quadrupedibus , optima est Vitulina , postea Vervecina & Hedina. Ex Volatilibus præstant Pulli , Capones , Columbi , & Perdices.

Qui sunt boni Pisces ?

Ex Marino Pisce , Afellus , Lingulaca : ex Fluviatico , Perca , Globius , & Lucius.

Ex iis quæ ex Animalibus proveniunt sunt Ova & Lac , ex Fructibus , Uvæ & Ficus.

Notandum ex præcedentibus.

Quod non omni homini promiscuè cibi illi jam recitati optimi sint , atque saluberrimi , neque ullus revera , cuique convenit.

Sed cuilibet cibus ad quemque seorsim considerandus est , an conveniat nec ne : nam illis
qui

qui stomacho valent, aut multum laborant (ut Rustico, Militi, Nautæ, &c.) melior est caro Bubula, & Porcina, quia solidiore, & crassiore illi egent sanguine, qui multum nutrit, neque adeo facile absumitur.

De Piscibus in superioribus locuti fuimus, qualis consistentiæ sanguinem præbent Pisces?

Quamvis multis sint suspecti Pisces, bonum tamen, & mediocris consistentiæ præbent sanguinem: illi levioris sunt digestionis, saltem Pisces saxatiles, ac proinde conducunt illis, quibus pituita, vel serum in toto, vel aliquâ corporis parte abundat.

Quo ordine cibi sunt sumendi?

Crassiores cibi semper præmittuntur, eò quod illi promptius acido, ventriculi fundum magis occupante, imbuantur, & difficilioris sint digestionis. Quod ad me; ego fane puto omnium assumptorum confusionem fieri in stomacho, neque ordinem assumptionis dudum in illo contineri.

Quandonam comedendum est?

Quando fames urget, & vacuus est stomachus. Notandum, quod aliqui fame laborant etiam stomacho pleno, ob nimiam acidi, vel quantitatem, vel acrimoniam, quæ fames non est naturalis, adeoque non cibis, sed medicaminibus est reprimenda.

Quoties in die edendum?

Hoc generatim dici nequit. Biliosi quia
exa-

exactiùs urgentur fame, & aridiores sunt, sæpius, puta ter, quaterve in die, sed modicè comedere poterunt. Pituitosi semel, quia ferunt jejunium faciliùs, neque tantum absumunt sanguinis: Melancholicis, terve ob eorum aciditatem: Sanguinei medium teneant.

Tantum comedendum est, ut fames sedetur absque ventriculi aggravatione: varianda ciborum quantitas pro corporis constitutione, robore, & ætate: alia convenit quantitas ætati floridæ, alia senili, alia homini debili, alia forti, alia sano, alia ægro: alia bilioso, alia pituitoso, alia corpus, alia mentem tantum exercenti.

Præstat nonnihil amplius, quàm nimis parcè comedere, ac proinde aliquid voluptati, & saporis gratitudini potius, quàm necessitati, & veræ fami concedere. Prodest etiam quod *Celsus* in præceptis dat tanquam arcanum tuendæ valetudinis, & vitæ prolongandæ: ut quis contraria alternet, & subinde mutet: sed cum inclinatione in extremum benignius: nempe victu uti parciore, & pleniore, sed pleniore sæpius.

Sic enim paulatim se ventriculus assuefacit, ut ad minores, quandoque excessus non ità graviter afficiatur, sed plusculum etiam concoquat.

Qualis pro diversis constitutionibus debet esse cibi qualitas.

Qualitas ciborum alteranda est pro diversitate temperiei, ætatis, temporis, & consuetudinis: sic calidioribus, & siccioribus frigidiores, & hu-
mi-

midiores expediunt cibi: sic Pueris molliores, quàm Juvenibus, & Viris: sic æstate frigidiores, quàm hyeme: sic denique firmioribus cibis assuetis, magis hi, quàm flacidi, conveniunt.

Cibi elixi facilius chylicantur, quàm assi, sunt enim molliores: assi vero plus nutriunt, quia succo nutritio magis scatent, ut patet, si cultro perforentur, habet enim ille cibus crustam sibi extrinsecam, humiditatem eorum intus conservantem, quæ in elixorum jussulis deperdita est, ideoque assa magis conveniunt laborantibus. elixa verò otiosis. Cætera videri possunt, ubi chylicatio explicata est.

N. B. Examinandum caput de chylicatione, quæ tractatur in Physiologiæ part. 1. cap. 8.

Quid est Potus?

Potus est alimentum tenuius, liquidiusque ad sitim tollendam.

Enumeramibi aliqua potus genera?

Potissima potus genera sunt, Aqua, Vinum, Malsa, & Cerevisia.

An Aqua nutrit?

Nutrit: aqua non est simplex alimentum: nam multi homines solis aquis pro potu vivunt mediocriter benè, & post eam potam refectioni apparent.

Adde, quod solam aquam nutrire, immò, & augere pisces in lagenâ contentos experientiâ compertum sit, sicut etiam nutrire Plantas, fructumque ex eo liquet, quod ipsa Terra, cui insertæ

infertæ sunt aliquando multò graviores deprehenduntur.

Quænam aquarum species eligendæ sunt?

Multæ sunt aquæ species, sed optima est aqua fontana, quæ limpida est, & dulcis, sine ullo sapore, & colore aeri similis. Aliqui bonitatem aquæ à levitate desumunt, sed ea non est intelligenda de levitate ad lancem: nam sæpè aqua non bona minus pendet aliâ melioris notæ. Ea levior aqua est, quæ ventriculo, & visceribus grata est, vid. *D. Martin. Lister*, & aliquos Authores, qui de aquis ex professo scripserunt.

Quid est Vinum, quæ sunt ejus genera, & quos habet effectus?

Vinum est succus ex Uvis expressus. Differentiæ vini variæ sunt, æque differunt quoad calorem, saporem, & odorem; crassitiem, tenuitatem, & ætatem.

Vinum est calidum, & siccum, nisi sit immaturum, ut Omphacium, tale enim est frigidum.

Optimum vinum est, quod saporis non est adeo austeri, & dulcis, sed medium quodammodo.

Vinum dulce, multum solet nutrire, pectori amicum est, sed bilescit facile.

Austum è contra pectori inimicum est, multumque adstringit.

Fragrans vinum mirificè recreat Spiritus, postea tamen caput gravat.

Vinum

Vinum rubrum roborat Stomachum, aliasque partes, & laudabilem conficit sanguinem, dulce verò nimis, fæculentum & crassum, & obstructions producit: Vinum tenuius crasso magis aperit, citiùs vias suas percurrit, sed non ita nutrit.

Vinum recens, sive musta minùs calidum est, quàm antiquum, sed flatus generat, nisi alvum laxet.

Vinum antiquum magis caput turbat. Vinum Rhenanum ob summam suam tenuitatem, & præ aliis cruditatem humores facilè in fluxum concitat, ac à massa separat, atque hinc Arthritidem producit.

Quid est Cerevisia, quæ ejus species, & effectus?

Cerevisia fit ex aqua, tritico, & lupulo simul coctis. Additur Lupulus, quia Cerevisiam conservat, & sanguinem purificat, ac pro diversa ejus quantitate, cerevisia amara est, vel non amara.

Salubrior est, quæ est debitè cocta & purificata; non benè defœcata enim obstructions facillimè parit, & tormina creat.

Cerevisia alia est fortior, alia minùs fortis, pro ut plus vel minus tritici in se habet: ita alia rubra, alia alba, pro diuturniore vel minùs diuturna coctione.

Quid est Malsa, vel Hydromel?

Malsa vel Hydromel fit ex aqua & melle;
alia

alia multum mellis habet, alia parum. Item alia cocta est, & despumata, alia facta per insolationem tantum, eaque cruda est, & obstructiones inferens: cocta verò grata est pectori & deobstruens.

Sydra verò, seu vinum Pomaceum frigida est, sed calidior si ex dulci fructu componatur. Gratus quidem est Potus, si benè defœcatus, sed flatulentus.

Quantum, & quomodo potandum?

Hisce præmissis dico tantum posse & debere potari, quantum ad cibos comestos humectandos sufficit: Cibus aridus enim non tam dissolvitur, quia acidum stomachale illum non benè subit.

E contra, ubi plus potatum, ibi acidum nimis diluitur, enervatur, & cum potu Ventriculum & cibos deserit, & subintrat intestina, cibus etiam in Ventriculo fluctuat, & sic ejus dissolutio turbatur.

Potatio à Prandio à multis improbatur, sed abstinencia ejus à paucis observatur.

Certum equidem est potationem à prandio chylicationem turbare, atque acidum, jam partes chyli discerpendo occupatum, abluere.

Licet tamen nonnihil à prandio bibere, si digestio jam integrè vel ferè absoluta est, & præsertim si sitis multum vexet.

An peior est excessus in cibo, quàm in potu?

Respondeo, damnosius esse in cibo excedere,
siquidem

siquidem ille fibras ventriculi diuturnâ expansione ita laxat, ut cibos postea non complectatur, præterquam etiam quod majorem cruditatem post se relinquat, unde postea obstructiones, vitiatæ concoctiones, &c. Potus verò damnis, quatenus citius vias suas percurrit, citius potest occurri, & foras mandatur.

C A P U T IV.

De Somno, & Vigilia.

Quid est Somnus?

Somnus est sensuum externorum ordinaria, & proxima indispositio.

Cur additur in definitione ordinaria?

Ut excludantur Apoplexia, Lethargus, &c.

Quenam est causa Somni?

Est remissio, & subsidentia fibrillarum, quibus Cerebrum magnâ parte extruitur, sic ut tunc motus impressi quinque sensuum externorum organis non possit debite propagari ad animæ sedem, ac ibidem cognosci, eo modo, quo motum impressum cordæ flaccidè tensæ non videmus tam promptè promoveri, quàm si corda rigidè tensa foret.

Quenam est causa Somni, & unde oritur?

Oritur ex eo, quod Spiritus animales sive sui defectu, sive torpore aut fixatione, non satis inflent, & expandant illos tubulos. Sic secundum hoc, post labores inclinamur ad somnum

(nisi Spiritus sunt acriores) ob spirituum defectum.

Pariter post opii, aut aliorum narcoticorum assumptionem, quia tali volatili suâ oleositate Spiritus capiunt, figuntque.

Denique post mensam vel potum solemus somno esse dediti, quia tunc augetur cerebri humiditas, quæ fibrillas relaxat, fortè etiam quia vapores spiritus nonnihil impediunt.

Somniad vitam nostram necessitas, vel ex eo patet, quod nemo sine illo vivat, siquidem recuperet Spiritus animales, qui per externorum sensuum operationem & motum animale in vigiliis deperduntur, non quod in somno plures Spiritus (puto enim ob majorem sanguinis motum & Cerebri tensionem, & porositatem, plures generari in vigiliis) sed quod non tam multi in somno, ubi est sensuum & voluntarii motus absentia, dissipentur.

Debet tamen somnus esse moderatus, hoc est cujuslibet naturæ, & spirituum jacturæ accommodatus.

Quid somnus ille ordinarius, quem moderatum vocas?

Vires roborat, corpus humectat, & homines reddit alacres ad negotia peragenda. Nimis verò somnus Spiritus reddit torpidiores, cerebrum humectat, & relaxat nimium, homines facit stupidos tardosque : sicut è contra somnus nimis brevis homines ultra exsiccat, emaciat, & debilitat.

Quod

Quod Somnum nos humectare dixerim, nemo miretur, namque cum ob minorem influxum spirituum animalium in habitum corporis tempore somni partes omnes collapsæ sint ac inflatæ, ac proinde pori magis occlusi, etiam quia calor tempore somni minor est, hic tanta non fit humorum transpiratio.

Calorem autem nobis minorem esse tempore somni, probatum est, ubi de calore naturali actum est; cæterum fit ex hoc, quòd tunc soleant motus animales cessare, eò quod animam, ad spiritus versus musculos destinandos, nihil determinet, ac proinde tunc muscoli totius habitus tantum irrigentur eâ proportionem spirituum, quæ ex Cerebro à recenter ibidem sequestratis, continuo exprimitur, & lentè in nervos ad eorum repletionem perpetuò promanat.

Qualiter in vero somno, se habet anima?

Debet Anima in vero somno velut nullius rei esse conscia & sopita quasi, hoc est nullas saltem facere operationes animales notabiles, & quod si aliquando somnium interveniat in eoque velut intellectu discurremus, & ratiocinemur, ut surgamus & ambulemus, aliaque faciamus, ut Noctambuli; interruptus & imperfectus est ille somnus, ideoque videmus homines ab eo non refectos, immò vix magis quàm si vigilassent.

Volunt multi numquam animæ omnem cognitionem deesse, dicentes; ejus essentiam in

cogitatione consistere, ut sine illâ esse desinat, sed quod ea cogitatio sit debilior, seu minùs saltem nobis advertibilis, proinde, quod etiam tempore somni in Apoplexiâ, immò etiam in Fœtu, semper aliquid cogitet, quod aliter non sit intelligibile, quomodo ipsa à re corporeâ ad cogitandum determinetur, cùm sic causa ignobilior produceret effectum nobiliorem.

Fiunt nihilominus inter dormiendum actiones vitales, hoc est: Motus Cordis, Respiratio, Motus Peristalticus, Digestio, &c. quia similes independenter ab animâ peraguntur, & maxime per Spiritus ex cerebello influentes, qui ab Animâ non determinantur.

An somnus diurnus adeo malus est, ut aliqui putant?

Inhibent multi diurnum somnum, maxime illum qui à Prandio fit, tamquam qui caput repleat, & sensuum torporem inducat, puto tamen eum non esse malum adeò, præsertim in assuetis à prandio dormire, dummodo sine excessu, nam sic Spiritus & Vires, per labores, & curas dissipati, recolliguntur: immò jam mos invaluit apud plurimos Nobiliores à meridie modicum somnum capere, & ex eo bene se habent. Et revera non apparet, cùm ille pejus faceret, quàm nocturnus, nisi quod dicamus illum impedire nocturnum, ac eatenus molestiam & tœdium de nocte parere.

Quamdiù indulgendum est somno?

Tem.

Tempus somni ordinarium est septem horarum, illo enim digestio majore parte solet esse facta, & ad spirituum & humorum deperditionem chylus esse distributus.

Convenit aliis somnus longior, aliis brevior.

Sic pueris, quia multum ob cutis raritatem expirant, etiam quia naturaliter valde humidi sunt, somnus longior convenit, immò connaturalis est.

Longior somnus etiam convenit Senibus, biliosis & aridis, quia humectat & spiritus restituit: pituitosis verò, & obesis brevior sit. Longior etiam debet esse defatigatis.

Cui lateri inter dormiendum incumbendum est?

Multum consuetudini est attribuendum.

QUID EST VIGILIA?

Vigilia est proxima dispositio sensuum externorum ad operandum, non dico quod sit actio sensuum, quia puto quempiam posse actualiter vigilare, saltem paucò tempore, si esset inclusus antro, ubi nec videret, audiret, olfaceret, gustaret, aut tangeret: aut ubi quis attentè aliquid cogitet; talis enim dormire non rectè diceretur: aliàs dicendum esset Vigiliam esse, & ipsam sensuum externorum operationem, & somnum ejus cessationem.

Quenam est causa Vigiliarum?

Est debita tensio fibrillarum cerebri facta à Spiritibus per illas fluentibus, sic, ut motus

externorum sensuum organis impressus possit facile propagari ad sedem Animæ, ibidemque discerni, unde vigilant pertinaciter illi, qui spiritus habent in cerebro nimis celeriter motos, ut in Febribus, Inediâ, Phrenitide, sive per se sint nimis calidi, leves, vel acres, sive aliquid illis commixtum sit.

Quodnam mali immodicæ inferunt Vigiliæ?

Nimiæ Vigiliæ corporis humidum dissipando, extenuant & exsiccant, cruditates adferunt, cerebrumque debilitant.

C A P U T V.

De motu, & Quiete.

Quid hic per motum intelligitur?

Motus hic est labor, & exercitatio.

Quis motus est optimus?

Ambulatio, Lusus Pilæ, Cursus, Equitatio, eritque optimus ad sudoris eruptionem. Talis enim calorem nativum excitat, omnesque corporis cruditates absumit.

Quomodo ad motum halitus mutatur.

Mutatur ad motum halitus in primis, quia sanguis motu Musculorum celerius ex cōpressis vasis suis ad Cor urgetur, & sic frequentiore per Cor transitu magis incalescens, ad Respirationem frequentiore irritat.

Deinde quia tã generosus influxus spirituum in Nervos huic motui inservientes fieri non potest,

test, quin, & nonnihil acceleretur in Nervos respiratorios, præsertim in eos *Paris Vagi*, & quod ad illud ob respirationis continuitatem Spiritus in Cerebro viam habent valde tritam, addito, & hoc, quod Nervus hic præ reliquis constet *initio* valde composito, ideoque spiritus recipiat.

Quando nam Motu utendum?

Optimum ad Motum tempus est matutinum, jejuno Stomacho; sic enim si quid a prægressa digestionem in Ventriculo remansit, illud absumatur; aut si fiat Stomacho cibis non satis vacuo ante tempus, quo cibus ex Ventriculo expulsus est, humores vitiatos, & obstructions adfert, *atque ex hoc capite suspectus est motus à prandio & jentaculo*, & generaliter ubi digestio non est absoluta. Solebant tamen Veteres maximè exerceri à prandio, sed ii, contra ac nos facimus, lautè, & multum cænabant, paucè verò prandebant.

Nonne nocet motus nimius, an non convenit levis motus post refectiorem.

Immo verò quapropter motus non sit nimius, quia talis Corpus exsiccat & debilitat, dissipatq; acidum stomachale. Potest nihilominus post refectiorem levis fieri deambulatio, ut cibus in Stomacho locum suum meliùs capiat.

Est ne igitur motus necessarius?

Immo sanè, ex dictis enim patet motus ad valetudinem necessitas, & si debitè non fiat,

qualiter valetudini officiat.

Quies intempestiva quid facit?

Vitiosos generat humores, corporis meatus recrementis infarcit, & actiones hebetat.

Quandonam quiescendum?

Quiescendum post defatigationem, & ubi Chylificationi ne dum finis impositus est.

C A P U T V I.

De excernendis, & continendis.

Quid intelligis per excernenda, & retinenda?

Excernenda & retinenda, pro ut hic, sunt Fæces Alvi, Urina: Insensibilis transpiratio, Menstruum, & Semen. Ea etenim justo tempore & quantitate debitâ excreta ad sanitatis conservationem multum faciunt, aliàs sanitatem offendunt.

Quid faciunt Fæces Alvi diutiùs retentæ, & quomodo debent se se habere in statu sano?

Fæces alvi suo tempore non excretæ, dolores colicos, halitusque à stercoraceo ad stomachum, & Os evaporatione, foetorem procreant. In statu naturali illæ sunt utcumque molles, sed coherentes interim; color est subrufus, foetor non nimis gravis, & quantitas assumptis cibis ferè æqualis.

Qualis est Urina in statu sano, & quid efficit si diutiùs retineatur?

Urina,

Urina, ubi debitè se habet est coloris fulvi, crassitie mediocris, sine vel cum sedimento, eoque albo, levi & æquali, & in quantitate proportionatâ assumpti liquidi. Urina diutius retenta, sive Renum, sive Vesicæ vitio, sive quod materia ejus non satis à sanguine segregetur, infert Hydropem, animi deliquia, affectus soporosos, paralyfim.

Quid obvenit corpori nostro impeditâ transpiratione sensibili? Quomodo fieri, & quanta esse debet?

Insensibile transpiramentum nisi habeatur, cutis defœdatur, oritur pruritus (ut frequenter post Variolas) Scabies, Hydrops, Febres, &c. insensibilis autem perspiratio fit per poros cutis, & per Os. Valdè autem multum nos in dies per insensibilem transpirationem emittere patet ex inspectione halitus, hyemali tempore, ubi in exitu condensatur; item ex ejus elisione in Speculum, quod numerosis statim guttis madescit: item si stamno nitido, vel alteri metallo polito digiti pulpam minimo tempore imponamus, Mox etiam notabili humiditate inficietur: quòd si fiat à tantilla parte, & tam brevi tempore, quantum non putandum est evaporari ex toto corpore, unius diei spatio? Non apparet tamen tanta illa transpiratio, quam dicit Celebris *Santorius* per artem staticam se comperiisse; vult enim solam insensibilem transpirationem nobis esse majorem, quàm omnes sensiles simul sumptæ:

ptæ : N.B. nam si potus & cibus unius diei octo libris pendeat, dicit, quod ex illis quinque insensibiliter avolent.

Item dicit Urinam unius noctis solere esse octo plus minus unciam, Fœces alvi unciam quatuor, insensibilem verò transpirationem unciam ad minus quadraginta, atque ita tantum solere alicui evacuari unius diei spatium, quantum tempore quindecim dierum per alvum.

Quænam sunt quæ patiuntur Menstrua? quo temporis intervallo? quantum & quamdiu, quid contingit nimium, vel non satis menstruat?

Menstrua fluere debent mulieribus, quæ jam annum decimum quartum egere, & quinquagesimum nondum transiverunt, nisi gravidæ sint aut lactantes, in quibus menstruorum causa cessat.

Fluere autem solet singulis præter propter mensibus, v.g. vigesimo secundo, vel trigesimo quoque die, ejusque quantitas debet proportionari ad sanguinis copiam & calorem: siquidem certa quantitas limitari generaliter non potest, aliis enim emittitur multum, aliis parum.

Pariter neque omnes ad hunc fluxum æquale tempus impendunt, aliæ enim die secundo, aliæ die tertio vel quarto, aliæ denique sexto & octavo absolverunt.

Quibus nimis fluunt, debilitantur, patiuntur deliquia, contabescunt, &c.

Quibus

Quibus supprimuntur, fiunt Hystericæ, difficulter respirant, color ipsis vitatur, Appetitus depravatur, Febris tenet, &c.

Quid parit Venus moderata, vel immoderata? & quibus magis convenit? & quando?

Exercetur commodissimè Venus ab his, qui sanguinolenti & habitus pleni sunt, & quidem tempore matutino post somnum, & hæc sanitati conducit: Immoderata autem nervos, caput, & totum corpus emaciat & debilitat, spiritus dissipat, & vitam mirabiliter abbreviat: Sed fiat à sanguinolentis, &c. ut supra est dictum, etiam factâ digestionem & distributionem, tum enim semen laboratius est, & magis abundans.

CAPUT VII.

De Animi affectionibus.

Quid intelligis per *Animi affectiones*, & cur sunt necessariae, & quibus conveniunt?

Impetus illi, seu motus animæ subinde obvientes, quos animæ affectiones seu passiones, quæ conjunctam habent essentialiter certam in sanguine & spirituum in cerebro alterationem, eò quod anima per illas magis quàm per cogitationes sensitivas afficiatur, vocamus, multi sunt, aliqui tamen majores seu vehementius afficientes, alii leviores, corpori nostro ad vitam conservan-

servandam necessarii. Necessarium enim est, & sanguinem non eodem semper modo moveri, sed modò magis, modò minus, tum ut sic vires & calor conserventur, vel recuperentur, vel vegetiores fiant, tum etiam ut motibus istis assueti, non ita facilè ad majores vel minores sanguinis & spirituum motus lædantur.

Non quælibet tamen affectiones cuilibet bonæ sunt vel malæ; nam lætitia multum prodest melancholicis, quibus mali sunt timor & mœror.

Sic pituitosis irasci subinde bonum, ut sic debilis eorum calor corrigatur, biliosis autem nocet.

Vnde nascuntur illæ affectiones animæ?

Nascuntur omnes potissimum ex apprehensione quâdam boni vel mali, præsentis vel futuri, occasione cujus spirituum è cerebro in nervos influxus, & sanguinis, aliarumque partium motus variantur: ut superius de Spiritibus, in Physiologia explicui.

Ex apprehensione boni præsentis nascuntur Lætitia & Invidia, & Malevolentia: ex apprehensione boni futuri Spes, Amor, Ira: ex apprehensione mali præsentis Mœror & Tristitia, & Misericordia: ex apprehensione mali futuri, Metus, Pudor & Desperatio.

Quænam sunt præcipuæ animi affectiones?

Præcipuæ sunt: Lætitia, Tristitia, Ira, Amor, Odium, Invidia, Spes, Desperatio.

Quid est lætitia, & quos effectus producit in corpore nostro?

Læti-

Lætitia est delectatio ob bonum, quod credimus nos adeptos. Hęc præcipuè ad sanitatem conducit, saltem si moderata sit, siquidem in eam spiritus grato animo tum in cerebro, tum extra illud in nervos omnes profiliunt, præsertim in nervos Cordis & Vasorum constrictioni dicatos, quo ulterius fit, ut sanguis grato motu per corpus propellatur, omnesque partes blando calore suffusę exultent quasi.

Nimia verò Lætitia mala est, immo subinde enecavit: nimium scilicet spiritibus per eam in cordis fibras irruentibus; nam si Cor diutius constrictum manet, sanguinem in locum alterius ad Cor adventantem non admittit, & sic cordis calor extinguatur, sanguisque ante cor coaguletur.

Aut quando sanguis ex Venis cum impetu, nimia quantitate, aut rarefibilitate cordis ventriculos subit, eosque præter modum dilatando, spirituum influxum in nervos pro ejusdem constrictione, ac proinde sui expulsionem impedit.

Comprehendit hęc definitio non solum proprium sui lætantis bonum, verum bonum, vel malum alterius, quatenus illi ejusmodi boni vel mali digno accidere gratum videre est: nec repugnat quempiam lætari opinione possessionis boni futuri: nam talis opinio tamquam bonum præsens existimatur.

Quid est Tristitia?

Tristitia est dolor ob malum, quo credimus
nos

nos affici. In Tristitia Spiritus tum in cerebro, tum in nervis debiliter moventur, quâ fit, quod etiam languidius in nervos cordis influant, illudque non satis vivaciter ad sanguinis propulsionem constringatur.

Hinc ulterius à stagnante, aut segnius saltem moto circa Cor sanguine, pectoris gravitas, & quasi suffocatio, subinde *Mors*, sanguine in vasis suis coagulato. Hinc pulsus minor, corporis & faciei, aliarumque partium à corpore remotiarum frigus & palor, oculorumque coincidentia, & vivacitatis interitus, &c.

Quid est Ira?

Est appetitio vindictæ ob injuriæ allatæ apprehensionem.

Solent in ira spiritus in cerebro violenter commoveri, & per vias ex cerebro explodi in nervos. Hinc oculi lucent, & inflammantur quasi, aliquibus frons rugat, pulsus fit frequentior & validior. Aliqui sub initio iræ pallefcunt, frigent, rigentque, sunt illi inter iratos pessimi, quod fit, quia tristantur, quod se ulcisci satis nequeant, vel quod timeant mala vindictam comitantia, vel sequentia. Verum ubi talibus ad vindictam deventum est, quantò primò fuere frigidiores, & pallidiores, tantò magis tum incenduntur. Flent verò aliqui, dum in ira se satis nequeunt vindicare, vel quod in illis ob intercludentem tristitiam pori glandularum, ob insufficientem à Spiritibus inflationem concidant,
&

& sic vapores transpirare soliti compingantur, vel quod sanguis in ira rapidiùs & vehementiùs in glandulas lacrymales impulsus, mox feri portionem aliquam per illas à se trajiciat in tubulos lacrymales.

Quid est Amor?

Amor est appetitio objecti, quod ambimus, ut bonum, & conveniens.

In Amore tam sanguis, quàm Spiritus, tam intra quàm extra cerebrum jucundo motu agitantur; corpus paululum fit calidius, Pulsus nonnihil ad velociorem & vivaciorem mutatur, Hinc, & inde nonnihil inæqualis, ob Spirituum ad varias cogitationes inæqualem è cerebro egressum, ex quâ etiam profluit ista oculorum contorsio, variaque motio, ut Amoris vel ex ipsis oculis habeantur indicia.

Quid est Odium?

Aversio rei vel personæ, quam ut nocentem, & nobis contrariam existimamus.

Quid est Invidia?

Est tristitia de bono alterius, simul cum lætitiâ de ejusdem malo.

Habet effectus in Corpore similes illis, qui in Tristitiâ & Lætitiâ habentur.

Quid est Timor?

Est Animi demissio, ob imminentis mali estimationem; sanguis hic valdè abruptim propellitur, quia Spiritus Animales quasi in Cerebro sistuntur & retardantur, unde statim pulsus
rarus,

rarus, tremor artuum, frigus, fudor frigidus, pallor, & ad motum impotentia, atque hæc ita quidem, ut aliquando mors sequatur.

Quid est Pudor?

Est magna opinio seu Apprehensio scandali.

Spiritus hic valde inæqualiter in nervos excurrunt, modo enim velut in Cerebro fixi sunt, modo iterum affatim foras profiliunt, unde modò in pudore facies pallet, modò rubet.

Graviter a pudore Cor & Cerebrum afficiuntur, quia vel potest Cor in illis nimis constriktum contineri, vel non satis constringi ad circulationem sanguinis, & vitam continuandam, undè sæpè author fuit mortis.

Quid est Spes?

Spes est Appetitio boni futuri, tamquam quidem acquisitu ardui, sed possibilis.

Hinc in Cerebro & extra illud placidissimus spirat ventus spirituum.

Quid est Desperatio, & qualiter nos afficit?

Desperatio est affectio nata ex apprehensione boni, quod acquisitu judicamus impossibile.

Hic, spiritus cerebro quasi incarcerati, cor per vices, ut debent, non satis constringunt, sed sanguis in eo & vicinis vasis velut stagnans, ingentis coarctationis, & puncturæ sensum facit.

Nonne animæ affectiones maximè agunt in cerebrum, motum spirituum, & motum Cordis?

Patet

Patet sanè ex modò dictis circa animi affectiones , in omnibus illis cerebrum & spirituum animalium influxum lædi , maximè autem cordis motum *mediante illo influxu* peragendum , sicut & sanguinis circulationem.

Cur anima illas affectiones non , vel vix dirigit ?

Patet ratio cur anima in affectiones illas regimen non , vel vix habeat , quia ut jam dictum est , maximè fiunt motu Cordis & Sanguinis , qui à fluxu spirituum animalium ex cerebello præsertim in nervos paris vagi dependet , quem anima non dirigit , & involuntarium esse sæpius superiùs insinuavi . Nihilominus talis est , qui statim sequitur ad aliquas leviores etiam spirituum in cerebro commotiones , motumque cordis immutet , partim quia nervorum illorum patentior est aditus , & filamenta initio numerosiora , partim enim quia inter cerebrum & cerebellum est mutua spirituum transmissio & communis : nam spiritus animales , in Cerebro commoti , spiritus in Cerebello excitant , eosque in nervos paris vagi protrudunt : & hinc habetur ratio , quare in Amore , Lætitiâ , aliisque passionibus eis affinibus , spiritus extra cerebrum per nervos paris vagi , aliisque functionibus naturalibus inservientes majori copiâ amandentur.

In Odio anima illos in cerebro refrœnat : nam dum Anima amat , objectis animalibus

conjungitur, seu ideis rei amatæ inhærere appetit, ex quibus cogitationes lætæ & tranquillæ emergunt, & spiritus anima ad conservandas ideas & alias formandas dictæ rei prolicit, quibus anima exhibenda fortiter ab illis afficitur, quo ulterius fit, spiritus animales in cerebro commoti successivè spiritus alios ex cerebro in cerebellum subministrare, ex eoque in nervos paris vagi protrudere, quibus actiones naturales augere coguntur. In odio verò, cùm anima ideas rei habitæ minus formare desideret, nec ab illis affici, spiritus tum in cerebro, tum in cerebello, & extra illud in nervos propelluntur parciùs, quibus alterationes corporis amoris, &c. contrariæ producuntur.

Quomodo Spiritus perturbantur?

Perturbatur Spirituum motus in cerebro tam sensatione externâ quam internâ (utrum à purâ animæ cognitione, quæ sinè spirituum adminiculo contingere perhibetur, consequenter quæ medicæ considerationis non est, nec cognitioni nostræ manifestè non subjicitur, hîc non meum est quærere) quâ forti alicujus objecti spirituum in cerebro impressione illud vivaciùs animæ representatur.

Nam quamprimùm anima cognoscit bonum vel malum aliquod, ex hac vel illa re consecuturum, statim per majorem spirituum vestigia illa firmantium, & alia formantium, quibus veritatem illius boni vel mali detegit, influxum,

Ima-

Imaginatio augetur, quâ spirituum animalium motus in cerebro variatus, unâ motus naturalium spirituum in cerebello mutatur: ad quorum mutationem facit objecti externi diversitas: à qua pathemata diversa profluunt: non obstante potest diverso tempore idem objectum eidem subiecto producere diversas operationes.

Nonne huc reducuntur alię quędam affectiones?

Immò plures, quę similes in corpore producunt effectus, & quorum conformis est danda ratio, v.g. Talis est *Malevolentia*, quę est averfio & alienatio quędam unius ab altero: *Misericordia* quę est dolor ex malo alterius: De his plura qui desiderat, Physicam adeat.

Quomodo passiones animę inter se differunt?

Passiones animę realiter inter se non distinguuntur, nec à reliquis sensationibus, nam realiter est ipsa anima, quatenus bonum sibi concedi, aut malum auferi desiderat: sed tantum penes majorem aut violentiorem uni, & minorem aut tardiozem alteri, spirituum influxum concomitantem.

A sensationibus verò penes spirituum & sanguinis alterationis præsentiam.

Nonne Animi Pathemata possunt etiam vocari actiones externę?

Licet Animi Pathemata sint actiones animales internę, possunt tamen aliquando vocari externę, utpote quibus anima ab objectis externis afficitur & patitur.



FUNDAMENTORUM
 MEDICINÆ.
 PARS TERTIA,
 SIVE
 PATHOLOGIA.

CAPUT I.

De Rebus contra Naturam.



Quid sunt Res contra Naturam?
 Res contra vel p. n. sunt res
 naturali corporis viventis consti-
 tutioni adversantes.
Quot numerantur Res contra
Naturam, tamquam genera sub
quibus omnes aliæ locantur?

Sunt tres: *Morbus, Causa morbi, & Simptoma.*
 Sub quibus omnis res contra naturam com-
 prehenditur.

Nonne contraria ad se invicem posita magis
elucescunt?

Immò

Immò verò.

Nonne igitur scopo nostro inserviet inserere aliqua de rebus secundum naturam, antequam agamus de rebus contra naturam.

Benè ages; nam essentielles Morbi differentiæ indè profluunt, & sic res secundum naturam, & præter naturam se se invicem illustrabunt. Itaque dico res secundum naturam etiam esse tres: Sanitas, Sanitatis causa, & Sanitatis effecta.

Quid est Sanitas?

Sanitas est constitutio corporis viventis secundum naturam, quâ actiones omnes ritè perficiuntur.

Nonne debent omnes actiones ritè perfici?

Ut sanus quis dicatur, debent actiones ejus ritè perfici, & quod si in minimo sit defectus, jam sanus non est.

Sanitas enim quoddam corpori bonum est, bonum autem ex integrâ causâ, malum ex singulis defectibus.

Quid hîc intelligitur per Constitutionem?

Constitutio illa est aliquid resultans ex debita temperie, conformatione, & unione omnium corporis partium quo apti reddimur ad ritè omnes actiones nostras peragendas.

Ea non potest accipi pro unione animæ cum corpore, nam illa sæpè est in ægris, ubi tamen actiones corporis nequeunt ritè perfici.

Quid intelligis per actiones ritè perfici prout hîc?

134 *Fundamenta Medicinæ*

Est convenienter suæ naturali conditioni quemlibet in particulari suas actiones elicere, non autem convenienter (r. u.) rei utrique naturæ universalis, unde constitutione ventriculi, vel oculi senis, quia diminutè videt vel digerit, sanitas est (r. u.) respectu unius senis, quamvis non possit esse talis (r. u.) r. utriusque adolescentis & senis, quia equidem est talis prout naturalis Senectutis status exigit & permittit.

Quodnam est subiectum Sanitatis?

Subiectum Sanitatis est Corpus vivens, ejusque partes, tam solidæ quàm fluidæ, solæ enim illæ sanæ dicuntur.

Nonne Sanitas consistit in quâdam commoderatione, quæ unica non est, nec simplex.

Consistit Sanitas in moderatione quadam seu medio, quòd tamen absolute unicum non est, & indivisibile, sed habet suam latitudinem & differentias? unicuique enim naturæ suum est medium, conformiter ad quod Sanitas potest dividi; ita alia est Sanitas hominis pituitosi, alia biliosi, alia Juvenis, alia Senis, prout sunt variae Temperamentorum, & Particularum unionem; posterior debitam conformationem, hoc est, justam magnitudinem, numerum, figuram & situm, insuper unionem debitam.

Denique alia est Sanitas totius, alia partis tantum; plura enim ad Sanitatem totius, quàm ad solius partis requiruntur, potestque HOMO secundum aliquam sui partem sanus esse, & tamen ægrotus.

Quid

Quid ergo requiritur ad sanitatem totius Corporis?

Ad totius ergo Corporis sanitatem requiritur debita omnium partium temperies, debita conformatio & debita unio, iisque habitis omnes actiones ritè peraguntur.

An Corpus sanum coincidit cum corpore benè temperato, aut benè conformato?

Patet ex jam dictis non esse idem, *Corpus sanum*, & *corpus benè temperatum*, vel *benè conformatum*, siquidem plus ad sanitatem requiritur, quàm sola bona temperies, vel bona conformatio, potestque homo benè esse temperatus & non sanus, si scilicet non benè conformatus, sed peccet aliqua pars ejus in magnitudine, vel numero, figurâ, vel situ.

Pariter homo potest è contra benè esse conformatus, & non benè temperatus.

Quid intelligis per causam Sanitatis?

Causa Sanitatis intelligitur ex dictis esse debita temperies, primarum in corpore qualitatum, debita conformatio, & unio omnium corporis partium: vel in æquali proportionem, seu in æquilibrio fluidarum partium cum solidis & vicissim, consistit.

Quid intelligis per Sanitatem consequentia seu effecta ejus?

Sanitatis effecta, vel consequens Sanitatem est actio, excreta & retenta, ac simplices corporis affectus, ritè se habentes.

CAPUT II.

De Morbo.

Quid est Morbus?

Morbus est constitutio corporis viventis præter naturam, quâ actiones, licet non omnes, primò & per se sensibilibiter læduntur, seu non ritè perficiuntur.

Quid intelligis per Constitutionem?

Eodem modo, ut de constitutione ad sanitatem diximus, si hîc iterum per Constitutionem intelligi debet aliquid resultans ex indebita intemperie, conformatione, & unione partium, quo actio aliqua malè fit, seu malè saltem modificatur, & inepti fimus ad actiones nostras ritè seu convenienter ad naturalem (cujusque saltem in particulari) conditionem peragendas.

Non requiritur ad morbum læsio omnium actionum. Dicitur enim *quâ, non omnes, &c.* hoc est *quâ* aliquæ non ritè perficiuntur.

Quid sibi vult illud p. n. in definitione.

Excludit constitutionem Senum, & Infantum, licet enim non ritè actiones perficiant, quia equidem talibus ætatibus secundum naturæ cursum debentur.

Quodnam est Morbi subiectum?

Subiectum Morbi est Corpus vivens, ejusque partes solidæ, & fluidæ, æque sunt, quæ ægræ denominantur.

An Anima non est quoque subiectum morbi?

Anima nostra (N. B.) rationalis, ex creatione perfecta est, & si aliquo vitio laboraret, ex vitio Corporis, seu Organi, quo in suis eget operationibus, quamdiu corpori alligatur, hoc esset.

N O T A N D U M.

Morbos similes ex indebita intemperie, item ex indebita conformatione, sive morbos Organicos, & ex soluta unitate hîc non tractabo, quia illi propriè ad Chirurgiam spectant, ubi de Vulneribus, Ulceribus, Fracturis, & fissuris ex professò agitur.

C A P U T. III.

De Morbo universali, & particulari.

Quomodo dividuntur morbi à loco affecto. Alius morbus est Universalis, alius est Particularis; alius est proprius, alius est communis; alius est internus, alius externus.

Quid est Morbus Universalis.

Morbus Universalis est, qui totum Corpus afficit, ut Febris, Cachexia, Anasarca, &c.

Nota: Non requiritur ad morbum universalem, ut omnes actiones, hoc est animales, & naturales lædantur, difficile tamen est has lædi, & non illas, vel è contra, quoniam multum à se invicem dependent.

Quid est Morbus Particularis.

Mor-

Morbus Particularis est, qui Corporis partem tantum afficit, ut Hydrocephalus, Pleuritis, &c.

Quid est Morbus externus.

Morbus externus est, qui externas Corporis partes obsidet.

Quid est Morbus internus?

Morbus internus est, qui internas Corporis partes obsidet, ut Nephritis, Dysenteria, &c.

C A P U T I V.

De Morbo Contagioso, & non Contagioso.

Quid est Morbus Contagiosus.

Morbus Contagiosus est, qui per Contagium ex uno Corpore in aliud propagatur, ut: Pestis, Lepra, Lues Venerea, Phtysis, Rabies canina, Scabies,

Quid est Contagium?

Contagium est inquinamentum, seu efflu-
vium quoddam ex Corpore ægro emissum, quo morbus ex uno Corpore in aliud transferri potest.

O B S E R V A T I O.

Contagium est velut morbi Seminarium quoddam, debetque sub mole minima magnam vim, & energiam totamque suam substantiam continere: atque hujus defectu contingit, non omnem morbum esse contagiosum, non obstante quod vix ullus sit, quin aliqua sua habeat effluvia.

Mor-

Morbus à Semine dicitur, primò quia Morbus cum semine in prima conformatione effusus est, & propriè vocatur morbus *Hereditarius*, ut & communicatus Fœtui cum nutrimento: aut secundò Infanti cum lacte exhibitus, & vocatur *connutritius*.

Quomodo Morbus à contagio Contagiosus dicitur?

Non quod debeat à Contagio primò produci (est enim Pestis cœlitus producta morbus contagiosus, non tamen producta eatenus à contagio) sed quod ipsum contagium inferre valet, eoque mediante se de uno Corpore transferre in aliud.

An contagium omnibus idem est quod inquinamentum?

Non coincidit Contagium cum inquinamento generatim sic dicto, sed hoc latiùs patet, nam dantur inquinamenta quæ Contagium non sunt: v.g. venena quædam ex Animalibus, Plantis, vel Fungis venenatis: aut ex Cadaveribus, aliisque corruptis, quæ Contagium propriè non vocantur, saltem dum ex aliquo corpore ægro non profluunt, nec in illo per similem morbum producta sunt.

Nonne Contagium in humano corpore vivente generari potest.

Immò verè potest contagium in humano corpore etiam vivo generari, idque ex sanguine, se.

femine, aliisque; unde patet admodum difficile esse, immò impossibile certò dicere an morbus contagiosus hîc, vel ibi à contagio externo, & potiùs ab intus genito, sit productus.

Nonne Contagium diversis modis è corpore emittitur ut in illud se insinuet?

Contagium ex corpore ægro diversimodè emittitur, v.g. per Cutis poros, cum halitu, cum sputo, fœcibus, urinâ, sanie, &c.

Insinuat verò se in corpus, seu cum Aëre inspirato, seu per Cutis poros, idque iterum diversimodè, siquidem aliud Contagium est tale, ut non communicetur nisi per immediatum contactum, ut illud in Rabie caninâ: aliud transfertur cum Vestibus, Linteis, &c. ut illud in scabie, Leprâ; denique aliud per Aërem etiam ad magnam corporum distantiam propagatur, quale est illud in Peste, Phrysi.

An sufficit Contagium, ut in actum feratur, in corpus immissum esse, vel an aliud quid requiritur?

Agens non agit in quodlibet, sed tantùm in dispositum, ideoque requiritur insuper dispositio, in alio isto Corpore, ut illi debitè possit inhærere, ab eoque foveri, eaque dispositio & velut conditio quædam sinè qua non, defectu cujus accidit sæpè, uni homini ab altero Contagium imminitti, nullatenus tamen hunc simili morbo corripì, sed per habitum Corporis, Sudores, Urinas, Sputa, &c. iterum expelli: aliquando etiam valde diu

diu sinè effectū obluētanti ejus sanguini inhærere, ex eo quod miasmata illa potius sint destinata, ut inficiant partes densiores, eò quod facile pervolent per Poros: ut sunt alia quæ citiùs per molliores, eò quod se in densiora insinuare nequeant.

Verùm ubi illa dispositio Corporis favet, *hoc est*, ubi conformitas est, quoad magnitudinem, figuram, &c. tum in poris Cutis, tum in sanguinis partibus, aliarumve partium Corporis, ibi promptissimè Contagium se insinuat, & *insidias suas extruit*, & plura similia corpuscula in illo corpore producit: atque hinc deducenda est ratio cur v.g. Contagium Phtyfis promptiùs de Fratre in Fratrem, Consanguineum, &c. item de Pulmone in Pulmonem, quàm in alium qui ex eadem affinitate non est, propagatur, aut vim suam corrosivam exerat equè benè in cutem, vel hepar alterius quàm in ipsius Pulmones; solent enim corpora Fratrum, aut aliorum ejusdem affinitatis similia esse quoad poros, suasque particulas, atque idem est de partibus similibus in uno & altero homine v.g. de Pulmone in Petro, & de Pulmone in Paulo. Unde miasmata ex corpore Phtyfico emissa Phtysin, ex Dysenterico Dysenteriam, &c. ob eorum cum partium poris similitudinem inferunt.

Nota. Hinc collige quod unum Corpus infectū plurima alia inficere possit, & tamen equè manere infectum.

Quid

Quid est Morbus non Contagiosus?

Morbus non Contagiosus est, qui non propagatur per contagium ex uno corpore in aliud, ut Vulnus, Animi deliquium, &c. hujusmodi.

C A P U T V.

*De Morbo Pandemio, Epidemio, Endemio,
& Morbis Sporadicis.*

Quid sunt Morbi communes sive Pandemii?

Sunt quando morbi ejusdem speciei eodem tempore invadunt plures Regiones.

Quid est Morbus Epidemius?

Ortus est à causa communi, & invadit Plures hoc in loco, & eodem tempore.

Quid est Morbus Endemius?

Est Morbus

patrius

Communis,

ortus à causa

aliquâ communi.

Ut Scorbutus

in Hollandiâ.

Rachitis in Angliâ.

Plica Polonic.
in Poloniâ.

Quid sunt Morbi sporadici?

Quando morbi diversæ speciei, eodem tempore, & in eâdem Regione invadunt Homines, ut Pleuritis & Ophtalmia.

Ut hæc clariùs elucescant, dico quod à loco & Regione morbi aliqui communes dicuntur *Pandemii*, suntque morbi ejusdem speciei qui plures

plures eodem tempore, & in eodem vel pluribus regionibus invadunt.

Pandemius alius est Epidemius, alius Endemius.

Morbus Epidemius seu popularis, est morbus ortus à causa aliquâ communi, nullique regioni propriâ, plures uno tempore & loco invadens: ut Pestis, Angina, Pleuritis Epidemica, &c.

Nota. Dicitur nulli regioni propria, ad exclusionem Morbi Endemii.

Nota secundò. A causa aliquâ communi, pro ut hic est Cœli Aërisque status, ita prava victus ratio.

Morbus Endemius seu patrius est morbus ortus à causa aliquâ Communi, certè alicui regioni proprius, ut Scorbutus Hollandiæ, Lues Venerea Indiæ, Bronchocele locis Alpinis, Struma Hispaniæ.

Causa communis hîc est Aër, loci positura, aqua, & victus ratio, huic vel isti regioni peculiaris.

Morbi Sporadici sunt dispersi, à regione sic dicti, sunt morbi diversæ speciei, qui plures eodem tempore, & in eâdem Regione invadunt: ut Pleuritis, & Ophthalmia, quæ licet ambæ sint Inflammationes; apud Medicos tamen, qui diversitatem sumunt ab affectâ parte, & symptomatibus specie diversis, dicuntur differre specie.

CAPUT VI.

De Morbo Brevi, Longo, Acuto, & non Acuto.

A Tempore suo morbus alius brevis, alius longus est.

Quid est Morbus brevis?

Morbus brevis est qui brevi ad terminum suum pervenit : ut Febris Ephemera, Febris ardens.

Quis est Morbus longus?

Morbus longus est, qui non brevi ad terminum suum pervenit, ut Quartana intermittens, Hydrops, Paralysis, & Epilepsia, saltem loquendo non de Paroxismo, sed de tempore universalis Epilepsiæ, à quo tam in hac, quàm omnibus aliis morbis sumitur longitudo.

N. B. A longitudine temporis & modo illud decurrendi, morbus iterum alius est Acutus, alius non Acutus.

Quis est Morbus Acutus?

Qui brevi, & cum periculo ad terminum suum pervenit, itaque est species r.u. (respectu utriusque brevis & brevis) morbi brevis : omnis siquidem acutus est brevis, non è contra : quia non omnis brevis est acutus, ut Febris Ephemera est brevis, sed sine periculo.

Quotuplex Morbus acutus statui solet?

Morbus acutus statui solet quadruplex, pro diverso acutiei gradu, scilicet :

Primò,

Primò, *Extremè acutus*, qui finitur tertio, aut ad summum quarto die, ut *Apoplexia acutissima*, item *Febris pestilens*.

Secundò, *Peracutus*, qui durat ad summum ad septimum diem, ut *Febris ardens*.

Tertiò, *Acutus simpliciter*, qui durat ad summum ad diem vigesimum, ut *Febris continua non ardens*.

Quartò, *Acutus ex degeneratione*, qui ad summum durat ad diem *Quadragesimum*.

Verùm videtur quod due posteriores species, morbi acuti non sint dicendi, quia breves non sunt.

Quis est Morbus non acutus?

Morbus non acutus est, qui non pervenit brevi, & cum periculo ad summum terminum. Talis est omnis morbus longus, item omnis non periculofus.

CAPUT VII.

De Morbo Benigno, & Maligno.

Q*uis est Morbus Benignus?*

Morbus Benignus est, qui solita sua habet symptomata, ut *Febris tertiana*, vel *ardens*, habens ordinaria sua symptomata.

Quis est Morbus Malignus?

Morbus Malignus est, qui habet symptomata solitò graviora.

Quid est Mos Morbi?

K

Mos

Mos Morbi, à quo morbus dicitur boni vel mali moris, est conditio morbo superveniens, ratione symptomatum ei communium, vel non communium.

Unde profluit malus Mos?

Quòd Morbus mali moris sit, fit ratione ejus propriæ materiæ, quæ insolitum habet vitium, hoc est, quod materia magis adusta sit, vel magis putrefacta, &c. non autem hoc haberi potest ex parte Corporis affecti, licet ex ejus imbecillitate aut dispositione, alia non rarò, solitò majora sequantur symptomata, ut ex Febre mediocri videmus mox in aliquibus syncopem, gravissimos Vomitus, &c. exoriri, siquidem eatenus potius tunc morbus magnus esset vocandus, saltem respectivè.

Quomodo Morbus malignus differt à Morbo contagioso?

Dico, quod se se mutuò excedant; nam Pestis est morbus malignus & contagiosus simul. Malignus non contagiosus potest esse aliqua tertiana v.g. habens symptomata quidem insolentiora & tertianæ non propria, non tamen contagiosa.

An omnis Morbus contagiosus non est malignus?

Nequaquam: nam Morbus potest esse contagiosus, & tamen non malignus; ut quædam scabiei species.

CAP.

CAPUT VIII.

De Morbo Magno, & Parvo.

NOta. A quantitate Morbus magnus, vel parvus appellatur.

Nonne magnitudo morbi potest dupliciter considerari?

Immo potest. Primò, cum comparatione ad personam afflictam, & hoc modo morbus in se parvus, magnus vocari potest, sic Febris de se non magna, vel morbus alius levior, si comparatur ad Infantem aut Hominem debilem magnus solet æstimari.

Secundò, Magnus dici potest, consideratus secundum se.

Quid est Morbus per se magnus?

Morbus per se magnus, & qui propriè magnus dicitur, est qui vires etiam validas aptus est deicere & mortem inferre.

Ex quibus fontibus talis Morbus dicitur magnus?

Talis magnitudo ex duplici fonte promanat, scilicet ex afflictę partis nobilitate aut insigni usu, ut si affectum sit Cerebrum, Cor, Ventriculus, &c. Et quod morbus extensivè, vel intensivè magnus sit: ut inflammatio (quę de se non est necessariò magnus morbus) in aliquo integrum Crus vel Brachium occupet: vel si sit quędam inflammatio (quę de se non est neces-

sariò magnus morbus) in unâ tantum manu, vel parte ejus, sed tam intensa, ut gangræna immineat.

An Morbus magnus idem est ac Morbus vehe-
mens?

Nullò modo; siquidem ultra magnitudinem posterior impetum quemdam vel velocitatem junctam habet.

Quid est Morbus per se parvus?

Morbus parvus per se est, qui non est aptus vires validas dejicere, mortemque inferre, ut Febris Ephemera, Tenesmus.

C A P U T I X.

*De Morbo primario, id est per Idiopathiam,
& secundario sive per Sympathiam.*

Quid est Morbus primarius, sive morbus per Idiopathiam?

Morbus primarius per se proprius sive per Idiopathiam est morbus, qui non dependet ab altero ejusdem Corporis morbo in conservari, ideòque propriam desiderat curationem: ut obstructio renis à calculo.

Quid est Morbus secundarius, sive symptomaticus?

Morbus secundarius, per consensum seu sympathiam, est morbus, qui dependet ab altero ejusdem Corporis morbo in conservari, ideoque non desiderat propriam curationem: ut delirium

rium sequens Inflammationem Diaphragmatis : delirium enim dependet ab illa inflammatione, eâque ablata aufertur, nec propriam curationem postulat.

Quid intelligis per sympathiam?

Sympathia sive consensus, à qua partes dicuntur laborare per consensum seu per sympathiam, aliud non est quàm compassio quædam partium inter se.

Quid, & quotuplex est illa compassio?

Illa compassio vel est affectus ejusdem vel diversi.

Ejusdem, ut cùm pars à parte corruptâ corrumpitur.

Diversi, ut cùm pars convellitur à puncturâ nervi.

C A P U T X.

De Morbo hæreditario & non hæreditario.

*Q*uid est Morbus hæreditarius?

Morbus hæreditarius est morbus qui à Parentibus, eidem speciei morbi obnoxiiis, in sobolem transfundi solet, ob vitium seminis vel Fœtus nutrimenti.

Dicitur *obnoxiiis*, quia ut Morbus hæreditarius acquisitus dicatur, non requiritur, ut actualiter Parentes illo laborent, aut unquam laboraverint, aut sint laboraturi, possunt enim contrariâ victus ratione proventum & expullulationem

nem morbi hereditarii in se inhibere & compescere; sed sufficit quod saltem illi speciei morbi sint obnoxii; hoc est, dispositionem equidem ad illum in se habeant, sive à suis majoribus, sive aliundè impressam, eoque posito potest soboles morbo corripì, qualem numquam habuere parentes.

An Morbus hæreditarius debet se à primo ortu manifestare?

Non putandum quod morbus, ut sit hæreditarius, debeat mox ab ortu in Infante se manifestare, sed aliquando in adulta tantùm ætate se manifestat, eò quod dispositio illa morbifica soboli impressa, tum tantum, sive ob aliam vicius rationem, sive ob aliud temperamentum, sive ob causas aliquas externas, sive denique ob aliam sanguinis, & solidarum partium dispositionem, ob quorum omnium defectum, inquinamentum morbificum usque eò depressum fuit, devictum & occultatum.

Ita videmus Phthisin hæreditariè contractam sæpiùs tantùm ad annum vigesimum quartum, trigesimum, & trigesimum sextum exacerbescere, ita & videmus Variolas ex impuritate sanguinis materni relictâ in sobolis corpore sæpius ad annum octavum, decimum, duodecimum, ac amplius excrefcere, & sic de aliis.

Explicandum nunc restat, ubi tam diu latuerit seminium illud hæreditarium, quomodo excitetur, quid in se illud sit, & quomodo Fœtui imprimatur.

Ad

Ad primum respondeo, Illud seminium tam diu potuisse latere in solidis Corporis partibus, aut intricatum fuisse sanguini solidiori, aut à sanguine molliore obvolutum & obductum, donec tandem, massâ sanguinis magis effervescente, vel in Corporis cavernis, quibus infixum & carceratum erat, exaltetur, & exsuscitetur, vel ex illâ eluatur, & in massam sanguineam resumatur, vel si in illâ sit, per ejus effervescentiam aut dissolutionem ab illa extricetur, & ad partem aliquam, quam facillimè intrare potest, detrudatur.

Ad secundum respondeo, illud inquinamentum esse Corpusculum aliquod, aut Corpuscula, quæ ex affectis, aut malè saltem dispositis Parentum partibus, cum sanguine ad eorum testes, vel in Matre insuper cum sanguine vel chylo ad Uterum deportantur, complectentia in se instar seminii, totam morbi essentiam, ac ratione figuræ suæ, dum movetur, maximæ activitatis, quale diximus esse contagium, à quo in re non differt, sed tantùm penes connotatum morbi, quem invehit.

Ad tertium, quod imprimis cum sanguine illud deferatur ad Testes tam virorum quàm mulierum, atque ob tenuitatem & agilitatem suam in mulierum Ova seu semen facilè insinuet se se, pro ut in virorum ductus seminales, atque ità semen inficiens, & cum illo in materiam foetus impenso vitio suo aliquandò revicturo

Eturo illud imbuat. Nec refert quod agendo de femine dixerim ad conformationem nostram, non ita Crassiusculum paterni seminis, quam auram quemdam tenuem, seu spiritum ex illo evolantem concurrere, qui deinde Ovaria seu testes muliebres invadat, nam potest illud seminarium ob suam tenuitatem facile cum spiritu seminali copulari, aut saltem sejunctum unâ cum illo ad mulierum ova, ex quibus foetus generatur, se attollere, eaque contaminare.

Quod verò etiam ad Foetum à matre cum alimentis ejus inquinamentum hæreditarium venire possit, vel cum matris sanguine, dubium non est.

Siquidem Chylus, quo nutritur Foetus, in matris corpore confectus est, perque illud movetur; Sanguis verò Matris in uteri incrementum cedit, & quamvis Foetum non nutriet, continuis tamen suis in cavum Uteri & Placentam evaporemmentis, ejus chylo & sanguini labem imprimit.

Quinam sunt morbi, qui magis hæreditariè propagari observantur, licet firmiter asseri non possit hunc vel illum esse hæreditariè inductum?

Plures morbi sunt hæreditarii, hi tamen qui sequuntur, præcipuè sunt: Podagra: Nephritis: Apoplexia: Melancholia: Phtyisis: interim valdè dubium est asserere, ubi quempiam aliquo ex nominatis morbis affectum cernimus, illum verè istum morbum à Parentibus acquisivisse, qui

qui à proprio vitio potest illi subortus esse, ideoque ad summum solâ suspicione, quod Parentes simili morbo laborasse sciamus, hæreditario aliquem morbo affligi pronunciare possumus.

Quid est Morbus non hæreditarius?

Morbus non hæreditarius est qui non solet à Parentibus eidem speciei morbi obnoxiiis in Sobolem transfundi ob vitium seminis vel foetus nutrimenti; ut Vulnus, &c.

CAPUT XII.

De Morbi tempore, Paroxismo, Periodo, Typo, & de Morbo recidivo.

Q*uid est Morbi tempus, unde desumitur, & quotuplex?*

Tempus morbi est tempus, quo notabilis morbis observatur mutatio. Illa mutatio habetur pro diversâ activitate causæ morbificæ in corpus, & è contra, quæ ulterius ex symptomatum intensione & remissione dignoscitur.

Quid est tempus morbi universalis, quotuplex est, & quando singula habentur?

Tempus morbi universalis, quod totius morbi decursum distinguit, est quadruplex, viz: *Principium, Augmentum, Status, & Declinatio*. Universale morbi *principium*, est, quando morbus agere incipit, sicut actiones necdum ita multum lædantur. Universale morbi *augmentum* est, quando morbus valdè notabiliter, necdum
sum-

summè lædit actiones. *Status morbi universalis* est, seu summum, quando morbus maximè lædit actiones. *Morbi universalis Declinatio* est quando morbus jam non ampliùs lædit actiones.

Nonne initium morbi aliter à Medico sumitur, ac à Vulgo?

Vocat Vulgus morbi initium primum diem, vel horam quâ morbum sentit. Nobis illud est divisibile etiam in plures dies, saltem in morbis majoris durationis.

Nonne omnis morbus obit sua quatuor tempora universalia?

Illa quatuor in morbis omnibus absolute habentur, sive ad vitam tendit, sive ad mortem, sive medicamentis oppugnetur, sive non: solent tamen tempora illa esse maximè inæqualia: quia morbus unus totalis celerius totum suum cursum, & consequenter universalia sua tempora absolvit quàm alius, præsertim si illi benè vel malè medeantur.

Vulgariter tamen loquendo de morbi tempore, hoc est, illud metiendo secundum consuetam hujus, vel illius morbi durationem, possemus dicere illa quatuor tempora non haberi in omni morbo, sed aliquos in principio, incremento, vel statu morbi, alios verò medicamentis in principio vel incremento à morbo liberari.

An ullus unquam obit in declinatione morbi universalis?

In declinatione morbi nemo moritur, saltem ab eo morbo, cujus est illa declinatio, devicta enim vel expulsa tum est morbi causa; posset tamen in illo adhuc mori ex alio morbo conjuncto vel superveniente, vel defectu requisitorum ad vitam, ut in Senibus.

Quid est tempus morbi Particulare?

Particulare morbi tempus est, quod Paroxismi decursum distinguit.

Quid intelligis per Paroxysmum?

Paroxysmus est tempus exacerbationis in morbis pervices invadentibus. Ita Febris Tertianæ Paroxysmus est illud cujusque tertiæ diei spatium, quo Febris exacerbatur, habet illud verè suum initium, incrementum, statum, & declinationem, secundum febris excandescentiæ gradum.

Quis est morbi periodus?

Periodus est tempus exacerbationis (in morbis per vices invadentibus) & remissionis in aliquibus morbis, seu tempus quod est ab unius paroxismi usque ad initium proximè subsequenti.

Unde Periodus differt à paroxismo, quod paroxysmus sit tantum pars periodi seu particulare tempus in illo comprehensum. Illi morbi servant suam periodum, qui regrediuntur statis temporibus; v.g. ut quotidiana, tertiana, quartana Febris.

Secundum hoc dicimus morbum fervare periodum

156 *Fundamenta Medicinæ*

riodum tertianariam , quartanariam , &c.

Quid est morbi Tempus? An omnis Morbus habet Periodum, vel Typum?

Typus est ordo intensiōum & remissionum in Morbis, forma aut modus periodi.

Atrophia, Paralysis non habent Periodum vel Typum, continuò enim affligunt.

Quid est Morbus rediivus? & cur debet post breve tempus redire?

Est morbi (sanati prius) reditus post breve tempus.

Dicitur *post breve tempus*, quia si diù post alicujus morbi sanationem, simili iterum quis corripiatur morbo: non eodem, sed diverso censetur affici, adeoque nec recidivam pati.

C A P U T XII.

De causis morbi, ejusque speciebus.

Q*uid est causa morbi?*

Causa morbi apud Medicos est, res præter naturam morbum efficiens.

Quotuplex est causa?

Multiplex, sed medicè est triplex. 1. Procatartica. 2. Antecedens, & 3. Consequens sive continens.

Quid est causa Procatartica, & quotuplex?

Causa Procatartica est cuius evidens. Hoc est causa cui à quovis sanæ mentis notum est statim morbum imputari. Duplex est, scilicet interna
&

& externa, seu quod idem in nobis, vel extra nos facta.

Procatarticæ internæ sunt, v.g. omnes animi affectus, ut Ira, Tristitia, Dolor, &c.

Sic solet vulgus alicujus mortem vel ægritudinem imputare Letitiæ ejus nimix vel Iræ; si ad illam subito vel paulò post videant corripì.

Procatarticæ externæ sunt, v.g. Lapis, Gladius, Culter, Baculus, Aër, Cibus & Potus, &c. malè se habentes.

Quid est causa antecedens, & cur in definitione dicitur non cuivis evidens?

Causa antecedens est, causa non cuivis evidens, quâ sublatâ non statim debet auferri morbus. Talis est abundantia sanguinis, r. u. inflammationis quam in aliqua parte fecit; illâ enim venæ sectione sublatâ, non debet statim tolli inflammatio, nam tum adhuc illa continuatur à sanguine extravasato in parte, seu causâ continente.

Talis enim est pituitæ saburra in Ventriculo (r. u. idest respectu vario) & Apoplexiæ quam produxit de se, immittendo partes aliquas in massam sanguinis & caput: nam illâ sublatâ per vomitorium è ventriculo, manere tamen adhuc potest ea pituitæ pars, quæ cerebri meatus occludet. (N. B.) Itaque causa antecedens est idem ac causa fovens continentem.

Quid est causa continens?

Causa continens est, quâ sublatâ statim tollitur morbus.

Talis

Talis est sanguis extravasatus in parte inflammata, respectu vario inflammationis, quam ibidem facit.

An causa continens potest simul esse Procatartica vel antecedens?

Hæc potest esse causa Procatartica, sic filum angustans arteriam, vel pars panis vorati fauces obstruens est causa morbi organici ex vitiata figurâ, nam cavitatem dictæ partes requirunt, est tamen cuivis evidens.

Non potest tamen causa continens esse antecedens, saltem eodem tempore, & r.u. ejusdem morbi, quia sic eadem causa deberet esse talis ut ipsa positiva, v.g. hic morbus poneretur, & ablata statim tolleretur, atque simul non esse talis. Potest tamen causa quæ jam est antecedens fieri continens, & è contra: ita pars aliqua sanguinis, suâ quantitate manus inflammationem causantis est causa antecedens, r.u. istius inflammationis, si saltem cum reliquo sanguine per crura, caput, & reliquas partes circuletur: & erit continens si ad inflammata manum devehatur, in eaque etiam extravasetur: & fiet iterum antecedens, si ex affecta manu in venas resumitur, & massam sanguinis adaugens, cum ea, uti antè circuletur.

An non potest dari facilior & clarior morbi causæ divisio?

Sufficienter & longè clarior morbi causa divideretur in *externam*, seu extra corpus natam, &

& *internam*, seu intra corpus natam; item in *proximam* & *remotam*: vid. alios Authores, *Sennertum* vel similem.

C A P U T XIII.

De Plethora, Cacochymia, & Flatu.

Quid est Humor præternaturalis?

Humoris præternaturalis tractationem in Physiologiâ distulimus, eò quod illa tantùm consideret res naturales: hæc verò res p. n., & sic etiam humorem p. n. tamquam frequentem morbi causam. Humor igitur p. n. est qui habet qualitatem nobis inimicam.

Quotuplex est Humor præternaturalis?

Totuplex, quotuplex Humor naturalis.

Quid est Pletthora?

Pletthora, sive nimia plenitudo, est nimia quantitas massæ sanguinis, cum debitâ humorum in illa proportionem.

Non valet illa divisio in Pletthoram ad vasa, & ad vires: tamen *Pletthora ad vasa* dicitur, in qua vasa multùm distenduntur; *Pletthora ad vires*, ubi vires multùm obruuntur.

Quâ ratione nimia sanguinis quantitas vires obruit.

Hoc fit, si sanguis sit in valdè magna quantitate, tunc sanguis solidior est, & tardius per Cor & vasa transit, & non ita liberè effervesceat.

Præterea etiam Cordis fibras mole suâ nimis
expan.

expandendo multum illud debilitat, lassatque, ex quo deinde debilis propulsio, spirituum insufficientis generatio, vel crassities, & sic actionum omnium seu virium segnities.

Non valet etiam Plethoræ præcedens divisio, siquidem omnis Plethora ad vasa etiam est ad vires, non enim possunt nimis distendi vasa, quin & nimia sit sanguinis quantitas, r.u. cordis, cujus capacitati proportionantur, & sic vires obruet, & è contra sanguinis quantitas nunquam vires obruit quin nimia sit, tumque etiam nimis vasa distendit, & plethora est ad vasa.

Quid est Cacochymia?

Cacochymia est massæ sanguineæ mala qualitas.

Unde oritur Cacochymia?

Non tantum ex malâ qualitate alicujus humoris, sed etiam ex malâ qualitate alicujus à sanguine distincti; nam tunc tota massa non censetur habere suam qualitatem requisitam seu temperiem, atque sic cacochymia multiplex est, prout diversi humores à sanguine distincti in massa sanguinea possunt suâ quantitate peccare, vel pro ut omnes (etiam ipse sanguis) possunt peccare qualitate.

Quid sunt Flatus? ex quâ materiâ generantur, quomodo desinunt, & quo in loco magis fiunt?

Ad Humores p.n. reducuntur Flatus, qui ex humoribus proveniunt, maximè ex cibis, & pituitâ

tuitâ præsertim intestinali, quæ dum cum bile & succo pancreatico fermentatur in intestinis, sic enim ut in aliorum liquidorum fermentatione accidit, resolvitur in vapores crassos & tenaces subindè, qui instar Aëris rarefacti agitantur, fluctuant, & partes quibus continentur, expandunt, donec iterum coalescant ad se invicem, aut dissipentur, aut aliter excernantur.

Eorum præcipua sedes sunt intestina, quia ibi habetur materia eorum, & causa eorum apertissima, & quia continuo, ideo vix unquam intestina sunt sine flatibus.

C A P U T XIV.

De Symptomate in genere.

Quid est Symptoma?

Symptoma est, p.n. morbi effectus, ut sitis r. febris, &c.

Debet ne verum symptoma sequi morbum ut causam?

Potest etiam symptoma sequi aliud symptoma.

Item potest sequi causam morbi, sed hoc verum symptoma non est, ipse morbus potest esse symptoma. Item potest esse causa morbi & symptoma. Omnis morbus habet suum symptoma.

Quænam sunt, & unde desumuntur symptomatum differentie.

L

Verum

Verum symptoma debet sequi morbum tamquam suam causam, idque proximè, vel remotè saltem. Unde datur symptoma proximè morbum sequens, ut superiùs assignatum, & datur non sequens illum proximè, v.g. symptoma symptomatis, seu proximè symptoma sequens, v.g. imaginatio depravata, quatenus sequitur motum spirituum in Gyrum in cerebro, factum ulterius per morbum organicum, seu per nimiam angustiam nervorum optidorum, sic ut ob eam spiritus ab illis resiliens motum gyralem ineant. Symptoma autem non verum potest etiam sequi causam morbi, sed reverà non est nisi morbi coeffectus. Sic à re vehementer corrodente carni applicatâ, eodem prorsus tempore fit ulcus & dolor, & pruritus, qui post posteriores vocari solent symptoma causæ: hinc effectus est quod à causâ efficitur: coeffectus, sunt effectus ab eâdem causâ, ut ultimò respondeam ad divisionem propositam.

Dico, dividitur Symptoma in tres species generaliores, scil. in actionem læsam: Excretorum & retentorum vitium: & in qualitatem corporis alienam, seu mutatam.

C A P U T X V.

De Actione læsâ.

Quænam est Actio læsa.
Actio læsa est quæ non fit, ut fieri debet.

Quot sunt genera actionis læsæ?

Tria sunt genera actionis læsæ, uti triplici modo omnis actio lædi potest. *In Abolitam, Diminutam, & depravatam.*

Quid est actio abolita?

Actio abolita est, quæ prorsus fieri nequit, ut visus abolitus in cæcitate; Motus abolitus in Apoplexiâ, &c.

Quid est actio diminuta?

Quæ minùs est, & quæ minùs, & debiliùs fit, quàm naturaliter fieri debet, ut minor appetitus in ægro.

Ex quibus capitibus actio depravatur?

Actio depravata est, quæ speciale aliquod habet vitium, sive interim fiat languidiùs, sive non.

Sub quâ actione continentur actio aucta, & dolor?

Illa continentur sub actione depravatâ.

Quid est Dolor?

Dolor est tristis sensatio à re p.n. partes dolorificè afficiente suborta.

Objectiones variæ hîc moveri possunt: de quibus lege alios Authores.

CAPUT XVI.

De Excretorum & Retentorum vitio.

Quid est Excretorum & Retentorum vitium, & quomodo hîc sumitur.

Excretorum & Retentorum vitium est quid p.n. in excretis & retentis profluens à morbo.

Quid excretum hîc, & qualiter peccat?

Per excretum hîc intelligitur quicquid ex vivente corpore egreditur. Hoc est non illud tantum quod in sanis solet è Chylo & sanguine continuo decidi, sed & omne quod non nisi ab Ægris excernitur, idque peccat totâ substantiâ, vel quantitate, vel qualitate, vel excretionis modo, vel excretionis tempore.

Quotuplex igitur est excretorum & retentorum vitium? Quodnam peccat totâ substantiâ? & an assignare potes vitiorum singulorum in excretis exempla?

Vitium igitur excretorum & retentorum est quintuplex : 1. Ex substantiâ totâ. 2. Ex quantitate. 3. Ex qualitate. 4. Excretionis modo. Et 5. Ex excretionis tempore.

Illud excretum dicitur peccare totâ substantiâ, quod substantiâ seu toto genere p.n. est, illudque solum : ut Calculus, Vermis Intestinorum, Ramenta in Dysenteriâ ; consequenter cum scholis non benè dicitur : omne illud quod in corpore retinendum erat excretum, substantiâ
pec-

peccare; siquidem Sanguis laudabilis est substantiâ suâ, p.n. tamen ejus excretio vitiosa est, & symptomatrica: sequens tamen morbum ex solutâ unitate alicujus vasis, adeoque & sanguis hic quidem sub excreto à nobis comprehenditur, sed non, ut habens vitium ex substantiâ, verum ex quantitate, qualitate, vel ex modo, vel ex tempore excretionis.

Jam quoad exempla: Exempla singulorum vitiorum in excretis sunt hæc: Imprimis in excretis toto genere p.n., v.g. excretio Calculi, Vermis, Caruncularum intestini.

Ex Quantitate, ut sanguinis menstrui, vel hæmorrhoidalis nimia, vel nimis parva quantitas excretio feminis nimia: in Gonorrhoea, Urinæ in Diabete.

Ex Qualitate, ut v.g. Fœtor nimius, vel alienus color in sudore, vel urinâ.

Ex Excretionis modo, ut v.g. excretio Fœcum alvinarum per os in Iliacâ passione, scil. *Miserere mei*: excretio menstrui, per pulmones, per os, vel per Nares.

Denique vitium in excretis ex *excretionis tempore* est, v.g. excretio sanguinis menstrui citior, vel tardior, &c. quæ omnia actionem læsam sequuntur, ut examinanti patefiet.

Quid intelligitur per excretionem symptomatricam? & quid per naturalem, sive Idiopaticam?

166 *Fundamenta Medicinæ*

Excretio symptomatica ea est, quæ fit à morbo, seu dum causa morbi sic irritat, ut v.g. Sudor, Alvi fluxus, vel Vomitus, &c. ipsa tamen causa sine ægri levamine, & aliquando cum majori nocumento intus manente; eaque excretio mala est.

Excretio naturalis, sive Idiopatica illa est, quæ fit per hoc, quod jam causa morbifica ita est subacta & preparata successu temporis, ut cum ægri levamine per vias aliquas possit expelli. Excretio toto genere præternaturalis, est excretio calculi, ut supra est dictum.

Finis Pathologiæ.



FUNDAMENTORUM MEDICINÆ.

PARS QUARTA,

SIVE

SEMEIOTICÆ.

CAPUT I.

*De Signo Medico in genere, & aliquibus
ejus speciebus.*



Uid est signum apud Medicos?

Signum apud Medicos est aliquid manifestius deducens nos in cognitionem alicujus occultioris in Arte Medicâ.

*Quid intelligis per occultioris
in definitione?*

Per occultiorem intelligo hujus, vel illius hominis constitutionem.

Quomodo dividitur signum.

Plurimi Medici recitant signorum divisiones,

subdivisiones, &c. Querunt insuper an detur signum neutrum; ego ea solummodo signa nominabo quæ sunt majoris momenti, & in quotidianâ praxi necessaria.

Dividitur igitur signum in Diagnosticum & Prognosticum.

Diagnosticum est quod aliquod præsens significat.

Prognosticum, quod aliquod futurum prædicat.

Quid sint signa commemorativa, salubria, insalubria, separabilia, & inseparabilia, propria, naturalia & præternaturalia, &c. *Vide Sennertum.*

N O T A.

Cavebit prudens Medicus ne nimis temerariè aut liberaliter procedat in Prognosticis, ne ignominiam, odiumque incurrat, quin præstat potius subindè sub nomine periculi prognosticationem celare.

C A P U T I I.

De cognitione Morbi ex quatuor signis.

EX quibus signis noscitur Morbus?

1. Ex excretorum specie, ut constitutio calculosa, ex arenulis in Urinâ.

2. Ex loci naturâ: Torquetur Venter ex vermicibus.

3. Ex proprietate doloris: ut inflammatio ex dolore pulsante.

4. Ex

4. Ex propriis accidentibus : Febris ardens ex intensissimo totius corporis calore, cum nigredine linguæ & siti inextinguibili.

Juvantia insuper & lædencia dignotionem certam exhibent.

C A P U T III.

De dignotione causæ Morbi.

EX quibus signis noscitur causa morbifica.
1. Ex Temperamento. Ex calido noscitur morbum esse calidum.

2. Ex colore Cutis. Ex colore flavo noscitur esse Bilem.

3. Ex Ætate. Ex Senili : causam esse frigidam. Ex Juvenili, calidam.

4. Ex doloris specie. Ex urente dolore, novimus esse bilem, ex instabili esse flatum.

5. Ex causâ evidente. Sic ex victu lauto & copioso cum vitâ sedentariâ noscitur sanguinis nimiam quant. esse causam.

6. Ex Excretis. Sic ex frequenti pituitæ excretionem novimus Pituitam esse causam.

7. Ex Juvantibus & Lædentibus. Sic ex juvante medicamento frigido, noscitur causam esse calidam : & sic porro.

C A P U T I V.

De Dignotione Partis affectæ.

EX quibus signis noscitur Pars affecta? & ex quibus exemplis?

1. Ex actione lesâ. Noscitur affecta Auris ex læsione auditus.

2. Ex situ Morbi. Lien affectum ex tumore duro in sinistro latere.

3. Ex proprietate Doloris. Sic dignoscitur affecta Membrana ex dolore pungente.

4. Ex propriis accidentibus. Ex Anxietate noscitur affectus ventriculus, ex syncope cor affectum.

5. Ex excretis. Affectus Pulmonum ex particulâ spongiosæ carnis tussi excretâ. Ex Fœcibus per vulnus Abdominis exeuntibus, noscitur intestina esse affecta.

C A P U T V.

Ex quibus signis hauritur dignotio symptomatis?

Contabescencia, ex nutritione depravatâ & diminutâ.

Sanguificatio læsa, ex malo corporis colore.

Sic debilis cordis constrictio noscitur ex debili motu impresso tangentis carpo.

Ex

Ex quibus signis prænoscebatur an morbus ad vitam, vel mortem finiret?

Ex quatuor præsertim signis prænoscebatur an ad salutem, vel mortem morbus vergat.

1. Ex morbi specie. Phthisis, Vulnus cordis, Pestis, Cancer.

2. Ex magnitudine morbi ad vires ægri : ut morbus magnus in se, vel comparativè, qui diù duraturus est, præsertim si simul sit magnus, talis enim læthalis est.

3. Ex motu : si longus sit morbus, quamvis mediocriter saltem periculosus & magnus, solet enim talis morbus paulatim vires atterere, & mortem inferre.

4. Ex More : Morbus qui ex more suo dinoscitur morti tradere, est, v.g. pessima & gravissima habens symptomata.

N O T A.

Contraria ad salutem vergunt.

1. Ut Febris Ephemera.

2. Morbus parvus, & non malignus.

Ex signis dictis confirmatur nonnihil Anni tempus : sic solent Morbi Autumno & Hyeme esse longiores : Vere tamen & Æstate ob materiæ tenuitatem, corporisque majorem apertionem esse breviores.

CAPUT VI.

De Crisi, diebus criticis, eorumque signis.

Quid est Crisis.

Crisis est subita morbi vel ad Vitam, vel ad Mortem mutatio.

Quomodo dividitur Crisis?

In Bonam vel Malam in Perfectam & Imperfectam: videmus Febres aliquando subito, superveniente sudore vel alvi fluxu, vel hæmorrhogiâ narium, solvi.

Quænam est causa Criseos?

Causa Criseos est vehementior influxus spirituum animalium per irritationem in fibras aliqujus partis.

Dies critici sunt, ut, Anni Climaterici pro divitibus & avaris: & anni bissextiles pro gravidis.

Hæ sunt meræ fabulæ. Illis diebus non plus tribuendum quàm aliis.

Qui tamen de diebus criticis Doctrinam desiderant, adeant tot Veterum institutiones, ut Sennertum, Riverium, & alios.

CAPUT VII.

De Pulsu, ut signo.

IN Physiologiâ descripsimus pulsum inter actiones; hîc eum tamquam signum tractamus:

ſtamus : ſic enim dandæ ſunt quædam ejus differentiæ ſeu ſpecies , ſecundum quas diverſa Medico ſignificat. Aſt antè omnia hîc notatum volo , PULSUM eſſe rem ſæpiùs fallacem , atque ad corporis & animi motus ſubitò mutabilem , quamobrem malè faciet Medicus , ſi ſimul ac Ægrum acceſſerit , Pulſum ejus exploret , ſiquidem ſola ſollicitudo ægri dubitantis quomodo ſe habere Medico videatur , Pulſum immutat.

Quot ſunt Pulſuum differentiæ?

Variæ : ſed ex illis quatuor Pulſuum notitia Medico ſufficit.

Est enim Pulſus magnus , vel Parvus.

Validus vel debilis.

Æqualis vel inæqualis.

Frequens vel rarus.

1. Magnus Pulſus eſt , in quo omnis arteria multum pulſat in longum , latum & profundum : ſeu , ſi ſanguis ad datam majoris arteriæ amplitudinem turgescendo , ſpatium præmentis digiti excedat.

2. Pulſus validus eſt , in quo arteria validè ferit tangentis digitum : ſeu , pro ratione impetus in majori proportionè à Corde concepti , quo validiùs cutem elevando digitum magis urgeat.

3. Pulſus æqualis eſt , in quo ſinguli Pulſus æqualiter feriunt tangentis digitum : ſeu , cùm plures pulſationes ſibi invicem correfpondent, tum quoad pulſationem , tum quoad mediam inter utramque quietem.

4. Pulsus frequens & crebrior est, qui frequenter vel crebris vicibus tangentis digitum ferit.

NOTA.

Ex contrariis causis manant contrarii Pulsus, ut sunt.

1. Parvus.
2. Debilis.
3. Inæqualis, &
4. Rarus.

CAPUT VIII.

De Pulsu singulorum Temperamentorum, Ætatum, sexuum, Temporum, Somni, animique quorundam effectuum.

Hic necessarium est cognoscere naturales cujuslibet corporis constitutiones, & tunc facile erit concludere differentias pulsuum.

1. Quis pulsus sit proprius Temperamento calido, quis frigido, quis humido, quis sicco; item quis calido & sicco, quis frigido & humido, &c.

2. Qualis esse solet pulsus Puerorum, qualis Juvenum, Virorum & Senum.

3. Qualis pulsus sit in Vere.

4. Qualis pulsus sit in Æstate, in Autumno, in Hyeme.

5. Qualis in Somno.

6. Qualis in Ira.

7. Qualis in Tristitiâ.

8. Qualis in Lætitia.

9. Qualis denique in Amante, cujus spiritus inconstanter movent, modò timent, modò sperant, modò lætantur, modò tristantur, ideo illius pulsus est inæqualis & inordinatus. Quilibet Author vario modo illa exponit, sed aliquibus illorum perlectis, constitutionibus observatis, quilibet facile sibi formabit rationales notiones.

Quare brevitati studens de iis non amplius agam.

C A P U T IX.

De Urina, ut Signo.

Quid requiritur ad meliorem urinæ inspectionem?

Agimus hîc de Urinâ merè quatenus est effectus, qui suam causam in aliquâ corporis parte nobis potest significare. Sic ergo sumpta, significat nobis vel corporis temperiem, vel aliquid speciale circa ejus partes, quas serum continuo omnes profluit, siquidem ab illis est, quod in sua substantiâ, vel qualitate, quibus significat, variatur. Ut autem benè nos doceat urinæ inspectio, collecta sit oportet absolutâ chylicatione, sive de die sit, sive de nocte.

Quomodo Urina bruti ex Humanâ distinguitur?

Si

Si quis decipiendi causâ Medico urinam bruti aut aliam loco humanæ offerret, non certius illam discernet quàm ex pravo nimis odore.

An ex urinâ potest nosci omnium partium morbus?

Non cujusvis partis morbus, consequenter non omnis morbus ex urinâ dignosci potest (aliter ac Agyrtæ quidam mendaciter populo obtrudunt) non enim illi, gratiâ quorum urina non afficitur, ut capitis vertigo, certæ partis vulnus, Paralyfis, vel Luxatio, & multi alii, quamvis interim ex unaquâque parte cum circulante sanguine aliquid ad Renes, & inde ad Vesicam defferri possit.

Dixi non omnium partium morbi: Aliqui etenim ex parte dignoscuntur, & ex urinis multa in quibusdam morbis non vana Prognostica sunt.

Quenam potissimum ex urinâ colliguntur?

Maximè ex urinâ dignoscuntur constitutiones sive malæ, sive bonæ partium earum, à quibus urinâ suam habet perfectionem & generationem. Hinc urina est signum diagnosticum vitæ vel mortis, ut in sequentibus videbimus, quando varios urinæ colores observabimus.

Nonne tamen multum significat urina respectu rerum variarum?

Multipliciter urina significat, ut gratiâ coloris, odoris, saporis, quantitatis, consistentiæ, & contentorum, aliorumque circa urinam observabilium.

CAP.

CAPUT X.

De Urinæ colore.

Quinam colores in urina præsertim observantur?

Præcipui colores sunt quatuor : Albus, Flavus, Ruber, Niger.

Nonne dantur causæ generales colorum in urinis?

Causæ generales colorum in urinis sunt *Calor*, jugiter coquens agensque tam in alimenta in ventriculo & intestinis, quàm in Chylum permixtum sanguini, & succum nostrum nutritium, & humor tingens permixtus, aut eorum defectus, qui posterior additur, quod coloris aquosi urinæ causa esse posset, *non dari colorem aquosum*, eò quod aqua colorem non habeat, & sic generatim duæ tantùm essent colorum in urinis causæ.

Quomodo probatur calorem esse causam coloris in urinis?

Satis constat : videmus etiam illam in Febribus, post æstum Aëris, post labores, post longas vigilias, ubi calor exacerbatur, longa jejunia, diuturniorem retentionem in corpore, aut à pastu excretionem, esse coloratam magis urinam.

Si obijciatur urinam quidem illis casibus coloratiorem esse, non tamen ob calorem imme-

M

diatè

diatè in illam agentem, sed quatenus ille calor Bilem generat, quæ permixtione suâ tum urinam tingit.

Respondebo; Verum esse quod plus Bilis tum generetur, quæ cum urinâ confunditur, eamque valet colorare; *At totam suam rubedinem illam contrahere à solâ Bile non admitto*, agit siquidem calor pari vi, & eodem tempore in aquosam urinæ partem, & in materiam, quam potest in Bilem evehere.

Quin videmus coctione ad oculum, Cerevisiam fieri rubicundiorum; Vinum Rhenanum in Hispaniam translatum fieri magis fulvum, ipsamque denique urinam super ignem coctam multum rubescere. Deinde dum hîc loquor de urina, intelligo illam non ut corpus simplex, sed ut permixtum cum bile (quæ naturaliter cum illâ excernitur per Renes) aliisque, & sic illa objectio parum nobis officit: Verum enim sic semper erit urinam eo modo à me sumptam, à calore contrahere tincturam.

Quotuplex est urina alba?

Urina alba duplex est, una tenuis *aquea* dicta, altera crassior *lacteæ* dicta.

Urina aquea & lacteæ quas habent causas, & quid significant?

Causa urinæ aqueæ. Primò, est calor debilis, potus nimius. Secundò, Mora insufficiens in corpore, ob viarum laxitatem; sic enim debita non fit chylificatio aut sanguificatio, ut tingens
ali.

aliquid urine possit commisceri, viarum obstructio, ut in Calculo renum videre est: Denique *Bilis* ob tenuitatem & levitatem suam ad caput delatio, ut in Febribus subito subinde fit, *delirium pronunciat*. Urina lactea habet humoris albicantis admixtionem pro causa, v. g. pituitam, chylum (ipse vidi *Theologum* quemdam, qui duas partes vel mediam partem urine quotidie eminxit chylosam, Teste mecum *Riccardo Blakmore Equit. Aurat. & Medico Regio*) semen, pus, &c. De his coloribus vide *Fernelium, Willisium*.

Quenam est causa urine flavæ, & aliarum urinarum ad illam reducendarum?

Urina flava causatur à calore, quo chylus sanguini commixtus debite coquitur.

Referuntur ad hunc urine colorem *Palearis, Spicea, Citrina*, sanorum color & *urina est reliquarum urinarum vel norma* vocatur urina naturalis hominis sani.

Si caloris gradus sit intensior, tum enim tingit linteum colore flavo, quod certum Icteri indicium. *Urina rubra* fit per Admixtionem sanguinis, vel summam coctionem. Sanguis urine permiscetur vel ob tenuitatem, quâ cum sero Renes percurrit, vel ob rupturam vasis in Renibus, Vesicâ, &c. *Urina nigra*, alięque ejus species significant, fiuntque per humorum in corpore insignem adustionem, vel corruptionem, sunt *Lethales*, nisi crisi bonâ expellantur,

maximè ea ejus species quæ livida est, viridis non ita, levius enim oriri potest à bile viridi, qualis sæpe in ventriculo nostro reperitur, & evomitur, illi commixta.

N. B. Urinâ Aëri exposita mutat colorem.

CAPUT XI.

De Odore, & Sapore Urinæ.

Naturalis odor urinæ qualis est, & quid significat si odorem non habet?

Naturalis urinæ odor, est foetens, gravis ac sulphureus: si urina odoris sit expers, moram insufficientem importat.

Quid significat urina nimium foetens?

Urina nimium foetens, corruptionem aut exulcerationem significat, nisi foetentia præviè assumpta fuerint: ut Caseus putridus, Allia, &c.

Nota tamen quod Pus urinæ commixtum non semper inducit foetorem.

Qualis est naturalis urinæ sapor?

Sapor urinæ naturalis salfus est & nitrosus: si quis alius sapor, ex mixtione alterius humoris provenit.

Hæc tamen scientia de urinarum sapore in Morbis, potest haberi vel ab ipso egro, vel ab Assistente quodam, vel Servo, qui deinde Saporem ejus Medico referat, quo sic melius causa morbi innotescat: Hoc fieri difficile admodum, de sapore itaque nihil loquatur.

CAP.

CAPUT XII.

De Urinæ Quantitate.

Quid intelligis per *Urinæ quantitatem*?
Quantitas urinę est vel ejus abundantia,
vel paucitas.

Quanta debet esse urinæ copia in statu naturali?

Copia in statu naturali proportionari debet
materię liquide assumptę, sic tamen, ut non-
nihil minor sit (sub tripla) ut pars aliqua cedat
in nutrimentum, aliqua forsan abit per sudores,
insensibilem Transpirationem, vel per Sputum:
aliqua denique pars in sanguine ipsius diluendi
vel convehendi gratiâ manere debet.

*Quid judicas ex majore vel minore urinæ
copiâ?*

Major urinę copia, nisi ob frigus Aëris, Tran-
spirationem inhibens, assumpta diuretica, vel
alia extrinseca: vel post suppressionem, Hydro-
pem, Rheumatismum, aut Februm crism,
quâ non rarò morbi causa exturbatur, accidat,
meatum urinariorum debilitatem & laxitatem
nimiam, ut causam suam significat, & ut effe-
ctum significat contabescentiam futuram, ut in
Diabete: minor urinę copia, nisi ex assumptio-
nis liquidi defectu, summum indicat calorem,
serum per halitum, sudorem, aut insensibilem
Transpirationem discutientem, ut non rarò in

Febribus spectatur, vel viarum urinarum obstructionem, ex eâque Hydropem alicujus partis, Rheumatismum, Catarrhos, Anxietatem, aliaque mala secutura promittit, prout has, vel illas partes occupat.

CAPUT XIII.

De Urinæ consistentiâ.

Qualis urinæ est consistentia naturalis?

Consistentia naturalis urinæ talis est, qualis est cerevisiæ mediocriter coctæ & fermentatæ, aut Lixivii alicujus mediocriter cocti : ab hac naturali differunt sequentes urinæ in statu morbo.

Quotuplex est urina illa morbida?

Quadruplex : Prima, est *crassa* ob serositatis defectum, vel crassamenti alicujus admixtionem, quales urinas in Febrium initiis videmus.

Secunda, *Turbida* est, quæ differt à crassa, quia posterior est magis perspicua : Gluten piscium liquatum, albumen Ovi dissolutum, sunt crassa, sed simul perspicua, ideoque turbidæ dicuntur urinæ.

Quæ est causa Urinæ tenuis?

Tertia, est *Tenuis urina*, quæ fit ex meatuum urinariorum obstructione, & sic à renum calculo non rarò est tenuis, ut ego per experientiam multiplicem in ægrotis quamplurimis, calculo renum laborantibus observavi, vel à calore

lore debili, qui Chylum non satis comminuit.

Quomodo fit perspicuitas in urinâ?

Quarta, *Perspicua* urina est, quum interstitia inter particulas urine serofas minus oppleantur materiâ quâdam grossiore, fitque rara & tenuis, cum poris rectioribus, sicut radios luminosos in illam incidentes rectius & liberè magis possit transmittere.

Quænam est causa urinæ turbulentiæ?

Turbulenta urina habet causam priori contrariam.

C A P U T XIV.

De Urinæ contentis.

Quid intelligis per urinæ contentum?

Urinæ contentum est aliquid corpulentum in urinæ substantiâ observabile.

Quotuplex est urinæ contentum?

Duplex: Universale scilicet & particulare.

Quid est contentum Universale?

Quod omni ferè urinæ inest; Illud est triplex, Hypostasis, Eneorema, & Nubecula.

Quid est Hypostasis?

Hypostasis est quod fundo subsidet.

Quid est Eneorema?

Eneorema est quod in medio suspenditur.

Quid est Nubecula?

Quod supremo loco apparet.

Nota. Ex his sola Hypostasis sanorum urine

debet inesse, quæ coctionem aliquatenus semper adhuc fieri significat, quæque si sit coloris albidæ figuræ rotundæ ac æqualis, experienciâ optima est.

Ex quo, & quomodo in Urinâ formatur Hypostasis, aliaque ejus contenta, & quid significant?

Hypostasis in urina, aliaque contenta generalia nihil aliud sunt, quàm plurima quædam minutissima filamenta, seu oblongæ, & teretes quædam particulæ, tam ex chylo, quàm succo eo, in quem sanguis noster mutatur, antequam in corporis nutrimentum cedat, quas serum sanguinis in sua, per omnes partes transcolatione secum rapit, & quæ in urinâ inter se à spiritu ac materiâ subtili commotæ se se invicem asperitatibus, ramisque apprehendunt, intrincant, & sic pro majore suâ gravitate, ac corporis, quod per eam constituunt, vel nubeculam faciunt, vel Eneoremâ, vel Hypostasim, ad hoc tamen etiam multum faciente urinæ majore vel minore crassitie, pro quo Nota sanguinem vel humorem alium, antequam illo nutrimur, verti in humorem aliquem glutinosum, non absimilem ovi albumini, posteaque filamenta, partibus ob ramositatem suam facile intertexenda, commutari, quodque fibrosæ illæ particulæ sanguini insint patet satis illius in aqua dilutione, mox enim alba quædam filamenta per illam natitare conspicias, neque enim fibrosæ illæ particule

culę omninò defunt Chylo , defunt enim illę
quarum gratiã Lac coagulationem init , confe-
quenter ex urinę contentis generalibus non noſ-
cimus modò coctionem ultimam rectè vel non
rectè fieri , verùm & eam quę in Ventriculo fit,
vel Intestinis.

Secundum. Hęc Nubecula & Eneorema
fiunt per hoc, quod succus nutritius non fit fa-
tis coctus , neque in filamenta satis firma & den-
sa elaboratus , ſed in leviora & ſpongioſa quaſi,
quę a reliquis partibus ſuſtinentur , vel mora-
tas fibroſas particulas habet alias , poros ſuos
occupantes , quo denſior craſſiorque evadit, ſicut
diviſionem ſuam pro Hypoſtaſi faciendã non
permittit.

Quid denotat rubra Hypoſtaſis ?

Hypoſtaſis rubra ſignificat corporis nutrimen-
tum ultrò coqui & aſſari.

*Quid denotat corrupta, & inæqualis Hypo-
ſtaſis ?*

Talis Hypoſtaſis ſignificat ſuccum nutritium
non coqui æqualiter , aut ſaltem non eſſe conſi-
milis ſubſtantię , ideoque non æqualiter inter ſe
complicabilis.

Si circa quintum , ſextum , ſeptimum , &c.
diem in Febribus (N. B.) appareat Hypoſtaſis,
indubitatum ferè ſemper ſignum ſalutis præbet,
ſaltem ſi antè non fuerit talis , & Hypoſtaſis non
ſit divulſa , ſed quodammodo equalis.

Similiter in Febribus Eneorema & Nubecula
circa

circa diem tertium, sanationem indicant; quæ magis confirmatur, si paulatim incrassescat, & ad Hypostasis naturam accedat, sunt enim eæ Hypostaseos prænuntium.

An Hypostasis ægrorum differt ætati, de qua jam fuimus locuti?

Immo differt quam plurimum, sæpè enim aliquid materiæ morbificæ commixtum habet, ut Pus, Sanguinem, Arenas, &c. si verò fiat ex excrementis totius, solet esse coloris albi, fusci vel rubelli.

Quid intelligis per contentum particulare in urinâ, quæ ejus species, quid significant, & ex quo formantur?

Talia sunt quam plurima: præcipua sunt Calculus, Arenulæ, Pus, Sanguis, Carunculæ, Pinguedo, Sedimentum farinaceum ac furfurum, quorum major pars denotat plerumque dispositionem calculosam in renibus, aut vesicâ. Pinguedo autem corporis colliquationem indicat, tabidorum urinis supernatat.

Quantum ad Arenulas, non sunt illæ semper fragmenta majoris lapidis vel calculi, sed concretum quoddam salinum in urinâ.

Finis Semeiotices.



FUNDAMENTORUM MEDICINÆ

PARS QUINTA,

SIVE

THERAPEUTICA.

CAPUT I.

De Indicatione, Indicante, & Indicato.



Uid est Indicatio?

Ut Medicus rationalis sit, Fundamentaliter ac firmitus curet, suas habeat Indicationes oportet, quibus de re adhibenda vel non adhibenda edoceatur: Indicatio itaque est, Insinuatio rei agendę. N. B. Considerare rem iuvantem, & illud quod iuvare debet.

Quotuplex est Indicatio?

Indicatio est triplex.

1. Conservatoria. 2. Preservatoria. 3. Curatoria.

Quid

188 *Fundamenta Medicinæ*

Quid est Indicatio Conservatoria?

Indicatio conservatoria est insinuatio conservationis illius quod secundum naturam inest.

Hæc fit per similia.

Quid est indicatio præservatoria?

Indicatio præservatoria est insinuatio præse-
vationis ab eo, quod contra naturam posset
inesse.

Quid est indicatio curatoria?

Indicatio curatoria est insinuatio ablationis
illius quod contra naturam inest. Hæc sicut &
præcedens fit per contraria.

Quid est Indicans?

Indicans est agens in corpore vivente perma-
nens, quod ex sui cognitione remedium ali-
quod insinuat.

Quid est Indicatum?

Est juvans illud, quod ab indicante indicatur.

Quotuplex est illud Indicatum?

Duplex: Remedium: & debitus ejus Usus.

Remedium illud triplex est, respicit enim
quantitatem, locum, & tempus adhibitionis:
in hisce enim consistit rectus remedii Usus.

De coindicantibus, consentientibus, & con-
traindicantibus, & correpugnantibus lege Au-
thores. Hæc nobis sufficiunt.

C A P U T II.

De Viētus Ratione.

Quid intelligis per *Rationem viētus*?

Latè sumpta est Methodus in usu sex rerum nonnaturalium pro vario ægri statu observanda.

Strictè sumpta invaluit, quod per Viētus rationem intelligatur maximè ratio in cibo observanda ab ægrotis, eò quod præ aliis efficiat, plusque difficultatis habeat, ideoque hîc illam tractabimus.

A quo indicatur?

Indicatur hæc viētus ratio à virium debilitate, eaque non ex oppressione, sed dissipatione tum Sanguinis, tum Spirituum.

Unde desumitur cibandi diversitas?

Diversitas in cibando desumitur à modo substantiæ, estque ea viētus ratio, quâ vires citra quantitatis considerationem conservantur secundum diversam ægri virium rationem.

Triplex est viētus forma apud Medicos, scilicet, crassa, valens seu firma, tenuis, mediocris.

Quid facit viētus tenuis?

Viētus tenuis sunt diversi gradus: ut tenuis, tenuior, tenuissimus, &c. quorum ultimus per inediam fit quasi. Post hanc sequitur tenuior, qui fit per aquam mulsam, Ptisanam, Cremorem

rem hordei, jus Pulli, panatellam aliquam, &c. pro diverso gradu acutiei in morbis instituendi.

Ubi Victus tenuis convenit?

Victus *tenuis* convenit in Morbis acutis. *Cras-*
sus corporibus sanis, robustis ac benè se habentibus. *Mediocris* morbis diuturnis, seu cronicis.

An peccatum gravius est in victu nimis crasso, an in nimis tenui?

Respondeo distinctivè hoc modo : In morbis longis & periculosis gravius est peccare in victu nimis tenui, quàm in nimis crasso : at in morbis acutis è contrario : quod mecum experientia testatur, nam numquam in morbis acutis videmus ægros pejus haberi à tenuitate cibi, sed sunt qui in tantum degustant cibos, ut nihil ferè comedant.

Numquam tamen ex hoc observantur ita malè affecti ac ex cibi plenitudine, ex quâ sæpè labuntur in graves oppressiones, anxietates, vigilias, febris excandescentiam, vel caloris nativi ex obruitione debilitatem, sic ut sanguis ad nocivam materiam expellendam non satis moveatur, quare in Proverbio habent Medici : *Nolo ægrotos meos obesos fieri.*

Unde quantitas victus desumitur?

Quod ad quantitatem cibi in morbis spectat, plenius æger cibari potest morbi initio, dum utcumque melius se habet : prope statum autem vel in statu, nullatenus aut valdè tenuiter saltem.

Hoc

Hoc tamen non in omni morbo observandum, quia non in initiis inflammationum, præsertim partium nobiliorum, durante adhuc sanguinis ad affectam, vel suspectam partem affluxu, minus enim tunc ægri cibandi sunt, ne fluxio augeatur; immò nec in omni morbo ab inflammatione distincto, quia non si cruditas aliqua in Ventriculo vel intestinis lateat, quod rarissimè non accidit, præstat enim tum parum cibi assumere, illamque cruditatem victus parsimoniâ etiam absumere.

Hinc Medicis mos est, & bonus quidem morborum initiis parum concedere cibum vel alimentum.

Nihilominus gravius delinqueret, qui morbi initio nimis parum, quàm paulò plus ederet. Contrarium est in statu morbi.

Nonne talis affectus postulat talem victum, tale temperamentum & talis consuetudo talem vel talem? Consuetudo & affectus sæpè sibi contraindicant, numquam autem temperamentum & affectus.

Qualitas victus præscribitur ab Affectione, Consuetudine & Temperamento, non autem illa indicatur à viribus, quæ tantum indicant cibi substantiam, seu prout nutrit, non autem ejus qualitatem, seu prout alterat, eatenus enim est medicamentum, vel alimentum saltem medicamentosum.

Intelligitur autem hîc per victus qualitatem
illa,

illa, quæ inest ipsi quatenus simul medicamentoso, ut Calor, Frigus, Humiditas, Siccitas, Vis laxans, adstringens, incidens, &c.

Non autem intelligitur qualitas quæ victui inest, ut alimento seu merè cibo, ut esse digestionis facilis vel difficilis, succi boni vel mali, craffi vel tenuis, &c.

Itaque Affectus victum contrarium postulat, Consuetudo autem, & Temperamentum similem.

Porro Consuetudo & Affectus non rarò sibi contraindificant, ut si Affectus sit calidus & siccus, postuletque proindè victum frigidum & humidum. Consuetudo autem ægri in victum calidum & siccum, victum frigidum & humidum prohibeat. Tunc autem ad debitam victus rationem instituendam, considerandum unde æger illam contraxerit consuetudinem, nam si illam habeat, qui ab assumptis frigidis & humidis malè afficitur; victu medio & temperato uti debet.

Si illam habeat quia victu frigido & humido non quidem malè adeo afficitur, sed pejus equidem quàm à calido & sicco, tum victu affectui contrario utatur, tribuendo simul aliquid consuetudini.

Denique si victui calido & sicco ita assuetus sit, ut tamen à frigido & humido nullum patiatur nocumentum, tum liberè victu contrario etiam valido uti potest: Temperamentum &
Affectus

Affectus numquam sibi contraindificant , nam Affectus semper indicat sui ablationem , per quam reditur ad naturale Temperamentum , illicque indicationi semper consentit.

Unde desumitur modus in Alimentis adhibendis.

Modus cibos adhibendi , hoc est , an paulatim , an repetitis vicibus , significatur à viribus & morbo : probatur , quia vires vel sunt debiles , vel mediocres , vel validæ. Morbus adjunctos habet humores multos , vel paucos , vel corruptos.

Vires autem debiles paucum postulant cibum ; mediocres quantitatem mediocrem , validæ copiosum. Ubi in morbis Vires sunt validæ , & cum humorum copiâ velut in *Plethoricis* , ibi rarò & parum alendus est æger.

Ubi vires sunt debiles cum humorum paucitate aut corruptelâ , ibi parum ac sæpè cibandum est.

C A P U T III.

De Venæ sectione.

AN Venæ sectio est alicujus indicantis Indicatum? an non materia Remedii pluribus Indicatis utilis?

Venæ sectio seu Phlebotomia , Remedium valdè Antiquum , omnique Nationi usitatum , nullo ab Indicante indicatur , sed est Materia

N

reme-

remedii pluribus Indicatis utilis.

Probatum : quia si ab aliquo indicaretur , esset à Plethora , sed illa non indicat nisi massæ sanguinis diminutionem , quæ fieri potest Venæ sectione , Cucurbitulis , Scarificatione , Hirudinibus , Victus parsimoniâ , exercitio.

Ergo Venæ sectio non est ipsum Indicatum , sed merè materia remedii , valdè generalis tamen : nam pauci sunt Morbi , in quibus , modo vires constant , Venæ sectio (ut remedii materia) non exposcitur , sed præcipuè ubi sanguis peccat nimia quantitate.

Hæc massam sanguineam n. calidam , & tenuem intra debitos circulationis limites cōtinet.

Certum enim est Cacochymiam promptius corrigi medicamentis alterantibus , ac contrariâ Dietâ , quàm Venæ sectione.

Quot Venæ sectiones Veteres numerare solebant ?

Tres Evacuatoriam , Derivatoriam , & Revulsoriam : *Ego unicam tantum admitto & nosco , & ea est Evacuatoria* , ac sub tali consideratione præstat omne solitum sibi attribui , nam evacuando partem Massæ sanguineæ , reliquum melius intra vasa & debitam viam circuli continetur , unde ulterius præcavetur affluxus aut inflammatio v.g. in parte dolente , contusâ , lêsâ , &c. item evacuando partem massæ sanguineæ , venæ proportionatè sunt depletæ , sicque sanguis in parte p.n. extravasatus , ut in Anginâ , Peri-

Peripneumoniâ , Pleuritide , aliisque inflammationibus necdum tamen concretus , aut saltem medicamentis dissolutus facilius in Venas regreditur.

An datur Vena , cujus sectione specialiter medetur determinatæ alicui Parti aut Morbo ?

Sanguinis Circulatione ponderatâ , indifferens est quænam tundatur vena : in Affectibus tamen ex Menstruâ retentione , jubemus venam Pedis aperiri , quia multum addit ad menstrui fluxus promotionem. Scilicet per illam sanguis , longè celerius in liberum aërem vel aquam excurrit , quàm si alium ante se debuisset protrudere , unde ulterius magis inaniuntur , arteria Cruralis , & Iliaca , quas tunc sanguis , sicut etiam Arterias Uteri ab hâc derivatas in transitu suo celerius involat , ac sæpè obstructions Uteri sic per-rumpit.

Quænam Venæ communiter secantur ?

Venæ , quæ secari solent , sunt , v.g. in Capite Vena jugularis , Temporalis , Frontis : in Brachio Cephalica , Mediana , Basilica : in Manu , Salvatella , Cephalica : in Pede Ischiadica : in aliis Corporis partibus Venæ quæ sunt , non ita patent.

Quâ Cautelâ utendum in Venæ sectione ?

Primò Cavendum hîc , ne aliquam ex jam dictis venam secando , adjacens Nervus vel Tendo lædatur , ne convulsio , aliaque gravia symptomata , immò mors sequatur , vel unâ cum

Venâ subjacens arteria lædatur, hoc enim facile sequeretur Aneurisma; item ne Vulnus occludendo, sanguinis quid inter ejus labia linquatur, ne inflammatio, aliaque sequantur, sed benè eluendum est, & postea ligandum.

Prospiciendum etiam ne temerariè nimis secetur Vena in Peste, Variolis, Petechiis, aliisque malignis Febribus; ne malignitas ad ægri interitum in venas inanitas irrepat, ac foras intus pellatur.

3. Neque etiam in Febrium statu, ubi vires non impediendæ, nec in earum frigore, si sint intermittentes, neque etiam in gravidis, præsertim graviditatis initio & fine, saltem in pede, ne foetus laxiùs utero alligatus, propria sui vel uteri, ab affluentium humorum copiâ, excludatur ante tempus: in Brachio Gravidæ, V.S. à tertio ad septimum mensem minus habet periculi, solentque jam Dominæ multæ eam sub graviditate suâ instituere, putantes hoc foetus sanitati conferre, neque malus sæpè successus illius videtur. Interim ne quid nimis! idest ne nimiam quantitatem emitte, præstat partitis vicibus.

Senes & Pueri non ita ferunt V.S., eò quod nutrimenti sunt indigi, amissum semel Calorem & Sanguinem (bonum saltem) non facile recuperent.

Aliquando tamen in Anginâ, Pleuritide, &c. in illis vena secatur cum successu.

Plus

Plus licet educere ex Corpore carnosio quàm pingui, item etiam ex gracili, saltem si non sit tale ex victus parsimoniâ, labore, &c. Plus enim illa corpora sanguinis habent.

Quid agendum ut secunda vena melius in conspectum veniat, ut sanguis melius fluat, & ne æger patiatur animi deliquium?

Quo melius Vena in conspectum veniat, injiciatur (ut Chirurgis mos est) ligatura supra locum apertionis, quâ Sanguis venosus ad cor rediens nonnihil in vena sistatur. Fricari etiam vena solet, & manus claudere vel aliquid digitis tractare, egro injungitur: aut si in Pede, ponitur in aquâ tepidâ, quo sic sanguis ad illum rarefactum magis effluat, injectâ interim superius ligaturâ ne ad cor ita removeatur. Ubi tamen vena jugularis vel sublingualis secatur, ligatura non nimis collum stringat, ne patiens suffocetur.

Secetur Vena firmâ manu, non tremente, idque nonnihil obliquè seu ad transversum, sic enim non ita subterfugit incisionem. Si sectâ venâ, (foramine ut oportet mediocri tamen, nam parvo non nisi pars tenuior excurrit) sanguis non effluat, relaxandum nonnihil superius est vinculum, quod simul coarctat subjectam venæ arteriam, ut sic sanguis per hanc liberius, à Corde ad apertam venam deferatur, vel patiens tussiat, ut motus sanguinis pulmonum contractione acceleretur.

An Venæ sectioni præmittendum est Enema?

Volunt aliqui Medici Venæ sectioni præmitti Enema, ut sic Intestinorum cruditates evacuatæ, in inanitas venas Meseraicas non rapiantur, ac ob similem rationem nolunt instituere V. S. statim à pastu.

Verum inanis hic timor est, constat siquidem ligaturis, chylum ex intestinis ad cor non deferri per venas meseraicas, sed per sola vasa lactea multò minus eorum cruditatem, quæ crassior, & viscida est, & si à pastu quid mali à Ventriculo timendum, est intro sumptorum evomitio facta per hoc, quod cum aliquali etiam in illâ sanguinis & spirituum vitalium è ventriculo, aliisque intraneis recessu fibræ ejus carnosæ minus inflatæ ac constrictæ ab alimentis ultro expandantur, unde fibrillis nervosis pariter extendendis molestus motus imprimitur, quo Cerebro communicato, illicò spiritus animales insurgunt, ac impetuosius per nervos in ventriculi fibras evibrati, illum coarctant, concutiunt, & subvertunt.

Verentur aliqui Venæ sectionem instituere diebus canicularibus : etiam primam Venæ sectionem aliquem pro prima suæ vitæ vice præ aliis à primo morbo liberare : quid de hisce opinionibus sentis?

Multi non audent secare Venam diebus canicularibus, quasi illi dies speciale quid adversi in se haberent, sed præcipuum quod nocere potest
in

in illis diebus est *Calor*, viriumque ex illo dissipatio, unde si contingat, illos esse temperatiores, aut saltem si necessitas premat, vena tundi poterit. Pariter non hîc attendendæ sunt observationes Astrologicæ, de quibus in Calendariis, idem fiat, modò necesse sit.

Nolunt etiam aliqui in Morborum præcautionem sibi venam secari in Mense *Maior*, ne anno sequente, aliisque idem fieri requiri deberet: ac si necessarium hoc esset, ac specialiter ad hoc tum stimulantur, aliàsque in morbum inciderent graviolem, sed hæ meræ sunt nugæ.

Nam licet fortè in Maio anni sequentis pariter æstuet sanguis, & corpus distendat, si tamen V.S. omittatur, non ideo certum est morbum superventurum.

Ita quoque putant aliqui se primâ V.S., à morbo evasuros, &c. quod quoque ridiculum est.

Quamquam omnia ferè Remedia sunt majoris efficacix, cum primò adhibentur, quàm cum frequenti usu corpora nostra illis assuefacta sunt.

An Venæ sectio ducit à circumferentia ad centrum, an contra? item an refrigerat, & quâ ratione?

Ad primum respondeo.

Intelligendo de V.S. quâ sanguis moderatè emittitur, tempore quo ex incisâ venâ effluit, ob inanitam venam sanguis celerius in arteriam correspondentem excurrit etiam postea, quia sanguis ob viam liberaliorem melius in totum

corpus diffunditur, undè V. S. à corporis centro ad circumferentiam ducit. Fertur tamen à corporis circumferentia ad centrum hâc ratione, quod in venas depletas eę quę in ambitu corporis herent, facile iterum revertantur.

Ad *secundum* respondeo, quod V. S. refrigeret & calefaciat : refrigerat quidem ut in Febris, quatenus accelerando motum sanguinis ob inanitam venam, quam per arteriam celerius in rectum moveatur, & sic ejus particule desinant tam celeriter & confuse inter se agitari, in quo tamen motu confuso & celeri maximè consistit calor Febrilis, & per quem partes corporis potissimum alterantur : Calefaciat verò in Plethorâ, in quâ cordis igniculus sanguinis copiâ suppressitur, aut saltem sanguis ob rariorem per cor transitum, difficilius in corde rarefcit, & agitur.

An Venæ sectioni superdormire licet?

Sectâ Venâ per unam aliamve horam somno indulgere non improbo, immo bonum censeo, quia vires recuperat, &c.

Quanam in extracto sanguine sunt notanda? & quæ ex illo dignoscuntur?

In extracto sanguine observari solent primò, an concrescat, si enim in febre v.g. non concrescat, maximam ejus dissolutionem & corruptelam denotat.

Extra Febrem significat Chylificationem & Sanguificationem insufficienter fieri, ac ulterius esse debilem calorem. Si

Si sanguis sit valdè fibrosus & crassus, multum concrescens, signum est roboris, bonæ chylificationis & nutritionis. Si verò supernatat (N.B.) Massa quædam instar pultis concreta, coloris albicantis nec variegati, non statim clamandum de sanguinis corruptelâ, ut solent timidi & imperiti, sed sæpè pituita, est aut Chylus, qui cum sanguine in quem vertendus erat, circumlabatur, isque tantò frequentius reperitur in corporibus cacochymicis frigidis, quando tardiùs illa chylicant.

Quantùm ad albentes illas fibras, quæ in sanguine aquâ diluto in conspectum veniunt, non sunt nisi particulæ pituitosæ seu chylosæ non satis discerptæ, sed se mutuò apprehendentes & cohærentes, ut dictum à me est, ubi de sanguine locutus sum.

Si denique sanguini concreto multum seri supernatet, indicatur largior potus prægressus, vel imbecillis calor, vel insufficiens per urinas, vel insensibilem transpirationem excretio.

C A P U T I V.

De Arteriæ sectione.

Nonne in Arteriæ sectione prudentiâ & cautelâ opus est?

Quemadmodum emittitur sanguis V.S., ita emittitur ab aliquibus Arteriæ sectione, seu Arteriotomiâ. Sed summâ cautelâ opus est, quamvis

vis enim multi bonum hujus operationis successum testentur, ac graves capitis dolores aliosque morbos sublatos me vidisse meminerim, res tamen periculo non vacat, eò quod non ita commodè Sanguinis arteriosi fluxus sistatur, neque facilè adeo hæc incisio curetur: Attendendum quoque Chirurgo benè in hâc arte versato.

Quanam Arteria ordinariè secatur, & quid agendum, ut magis in conspectum veniat?

Arteria frequentius secari solita est ea, quæ supra musculum temporalem sita est. Aliæ sunt in fronte, in occipite, in manibus & pedibus, & generaliter ubi melius attingi possunt. Ubi ea temporum incidatur, quò amplior evadat, ligaturâ supra locum incidendum leviter stringente coarctetur, sic enim sanguis per illam tardius movebitur: vel ad initia sua ligentur Arteriæ brachiales, ut sic sanguis ad capitis arterias moveatur.

Quantum sanguinis est emittendum, & quomodo foramen claudendum est?

Sanguis arteriosus, cum venoso nobilior sit, magisque spirituosus, non potest in tanta copia, ac hic, neque affatim emitti, aliàs mox in interioribus notabilis accidit mutatio, unde syncope, &c. Vulneri imponatur emplastrum multum adstringens & adhærens, Vinculum, &c. idque ad octavum, vel nonum diem, dum solet sanatum esse Vulnus.

C A P U T V.

De Hirudinibus.

IN quibus casibus utimur Hirudinibus in Medicinâ?

Hirudinibus seu Sanguisugis præsertim utimur, ubi V. S. aut Cucurbitulæ ita nequeunt applicari; ut Naso, Labiis, Pedum & Manuum digitis, Utero, Ano; item pueris, aliisque, quibus parum sanguinis educi debet.

Quænam sunt meliores?

Optimæ sunt quæ Aquam limpidam inhabitant, suntque mediocris magnitudinis, coloris hepatici, ventris subrubri, dorsi subviridis, cum aureis velut striis interspersis. Reliquæ venenatæ sunt, maximè Ruffæ & crassioris capitis, quæ in aquis impuris degunt.

Quomodo tractandæ sunt Hirudines?

Habent animalcula ista minutos, acutissimosque denticulos, quibus hominum vel aliorum animalium cutem apprehendunt, perscindunt, illique tempore, quo sanguinem exsugunt, adhærent.

Quo avidius sugant vel guttula sanguinis Columbini, vel Pulli pars illinatur, vel ea ad rubedinem fricetur, vel leviter pungatur, neque nudâ manu, sed linteo nitido tractentur. Ubi adhærent, si largius sanguis emittendus, cauda eis forcipe abscindatur, sic enim ex illis, velut

ex syphone sanguis defluet. Cavendum ne Dentium aliquid in parte remaneat, aliàs vulnus ferè incurabile, immo aliquando mors sequitur.

Præstat igitur illas fugere, donec fatiatæ ac sanguine graves spontè decidant, aut saltem eas sale capiti aut dorso, asperfo ad delapsum movere, earumque loco pro educendi sanguinis copiâ requisitâ, iterùm alias applicare; aut Fotubus, &c. uti.

Plures questiones moveri possent, v.g. an recenter captæ præ asservatis eligendæ sint, an exsugant sanguinem melancholicum præsertim, &c. quas brevitati studens omittendas censeo.

C A P U T VI.

De Cucurbitulis.

Quid sunt Cucurbitulæ, ubi & quomodo applicandæ?

Cucurbitulæ sunt Instrumenta quædam ex Vitro, Metallo, &c. confecta, applicandæ sunt partibus carnosioribus, quibus firmitus adhærent, neque ponendæ sunt super tendines, ubi irritationes, vel super Arterias ubi nimias expansiones aliquando faciunt.

Applicantur, præcedentibus, ut plurimum, cutis frictionibus, panno, linteove calido, paucæ vel multæ, magnæ vel parvæ pro rei exigentiâ.

Quæ sine igne sunt, corneæ sunt vel lignæ, habentque in fine foramen, per quod Aër, dum
supra

supra partem sunt, exfugitur, ac appensum cor-
reum, quod linguâ super foramen ducitur, quod-
que postea super imposito digito ad occlusionem
premitur.

Quæ cum igne applicantur, eis lini modi-
cum imponitur, quod accensum unâ cum cu-
curbitula statim parti admovemus. Et ne sub-
jecta cutis aduratur, aliqui linum Terebinthinâ
vel cerâ affigunt fundo cucurbitulæ aut carni à
Cucurbitulâ comprehendendæ, aut nummum
aliquem imponunt super quem tum linum ac-
cenditur.

*Quid faciunt cucurbitulæ sine, & cum scarifi-
catione?*

Sine scarificatione quæ fiunt, merè sangui-
nem, aliosque humores ex profundioribus &
circumstantibus partibus aliquatenus evocant,
ut per rarefactam cutim tantò melius valeant
transpirare.

Cum scarificatione quæ fiunt, seu ubi sub-
jecta cutis variis præviè incisionibus leviter vul-
nerata est præter jam dicta hoc habent, quod
sensibiliter sanguinem, aliosque humores etiam
ad plures uncias evacuent, atque tantò magis si
scarificandæ præviè adhuc cucurbitula sine scari-
ficatione imposita fuerit, sic enim multò largius
sanguis ad cutem exprimitur.

Quâ ratione agit Cucurbitula?

Aër ex illa vel suctione, vel ab accensâ intus
stuppâ, quâ nimis rarefcit, quàm ut in Cucur-
bitula

bitula contineri possit, pro parte expellitur. Expulsus ille aër qui in cucurbitulam fortiter adductam carni & adhærentem nequit regredi, neque alium aërem penetrare potest, adeoque locum non habet, quo se recipiat, quum omnia in hoc universo plena sunt corpore, premere debet carnem ejusque contentos humores, ut proportionatè ad se expulsum, intra cucurbitulam, ubi minor pressio est, ascendant, & sic locum habeat à carne & sanguine derelictum. Quantò igitur accensa stупpa plus ignis habet, aëremque rarefacit, tantò altius caro intra cucurbitulam ascendit. Undè ab accensione dudum non expectandum ne aer remanens in cucurbitula condensatus denuò exturbatum admittat, & sic cucurbitula vel carni non adhæreat, vel saltem vix operetur.

Nonne committitur ab aliquibus error in applicandis cucurbitulis?

Errant maximè illi qui linteis calidis foveant teguntque cucurbitulas parti applicatas, quasi sic sanguis & caro altius in illis elevarentur, nam revera taliter minus elevantur, rarefcit enim calore aer qui in Cucurbitula remanserat, atque carnem reprimat ac extrudit. E contra frigus aëris ambientis aërem in cucurbitula condensando facit minorem carnis in illâ pressionem, ac proinde altiore elevationem, quod (N. B.) manu jam calidâ, postea iterum frigidâ successivè applicatis curioso cuilibet licet experiri.

riri. Cucurbitula non affatim abstrahenda, dolorificum enim hoc nimis est, sed digito depressâ ad latus carne, rima facienda, quâ externo aeri ingressus pateat, sic enim statim secedet.

Quis est usus Cucurbitularum in Medicinâ?

Uſus Cucurbitularum saltem scarificatarum plus doloris adjunctum habet quàm Venæ sectionis, efficax tamen est, præsertim ad maligni aliquid aut venenati è corpore educendum, nec tam subitam corporis inducit alterationem.

Qualis est sanguis qui ingreditur Cucurbitulas?

Sanguis optimus est, expressus scilicet ab incumbente aere ex capillaribus arteriis subjectis & circumstantium partium, immo ex ipsâ earum substantiâ, ac proinde illæ etiam damnum suum adjunctum habent, sic, ut multum errent Medici, qui dum non audent ægro decem aut xij. uncias Venæ sectione sanguinis educere, & benè ex eodem cucurbitulis xiv. vel xvj. abstrahunt, ut sæpe fieri videtur: Levioribus licet, & nullius penè momenti rationibus suffulti.

Quâ ratione nostris temporibus scarificationes adhuc serviunt?

Scarificationibus seu incisionibus hisce superficialibus solebant Veteres sanguinem evacuare, totumque corpus deplere, easque instituebant in Suris & Malleolis, sed nostris hisce temporibus delicatiores tanta nolunt sufferre tormenta, quare usum tantum habent ubi cucurbitulis
san-

sanguinem volumus evacuare, & ubi pars aliqua gangrenâ affecta est, ut ad illam per dolorem sanguis & spiritus largius affluant, illique vitam continent.

CAPUT VII.

De Frictionibus.

Quomodo fiunt Frictiones.

Frictiones fiunt Linteo, Manu, Panno, &c. eęque ad cutis rubedinem, & cum, vel sine dolore.

Putasne illas Frictiones revellere sanguinem vel humores?

Utebantur illis Veteres ad revulsionem, putantes quod sic sanguis humoresque, aliàs ad caput, v.g. fluxuri, ad aliam partem, dorsum, v.g. velut manu duci possent.

Verùm nulla hęc fit revulsio, neque Frictiones in casu posito tam profundè operantur, ut humoris alicujus ad caput affluxum impedianť, aut si quid simile faciant, tantillæ hoc durationis, & efficacix est, ut revellentis nomen non mereatur.

Quem usum habent Frictiones in Medicinâ?

Lege si placet *Cornel. Celsum*, qui totum caput satis amplum scripsit de Frictionibus: sed apud me Frictiones serviunt, ut ad rarefactam cutim obviam per illam faciliorem sanguis copiosius affluat, ibidemque, si quid mali commixtum

tum habeat, illud à se per cutis poros dimittat.

Frictiones enim lenes Capitis dolores sedant, & Paroxysmum Epilepticum, quatenus blando nervosarum fibrillarum motu Spiritus demulcentur.

Fortiores verò & dolorificæ Frictiones fibrillarum motu spiritus expergefaciunt, irritantque, ut vehementius & rapidius per cerebrum ferantur, illudque (ut in vigiliis) tendant: Unde in Affectibus soporosis ægri excitationi conferunt.

Colligitur ex dictis: Frictiones idem ferè cum Cucurbitulis in Medicinâ præstare.

CAPUT VIII.

De Ligaturis.

Quis usus nostris temporibus *Ligaturarum*?
Ligaturarum usus hisce temporibus multum evanuit, & quod ab illis multi expectant, non faciunt.

An revellunt, ut putatur in artis casibus?

Retardant quidem fluxum, vel supprimunt, sed non prorsus sistunt: utuntur in Hæmorrhagiis Narium, Fluxu Uteri, &c. Pars diutius ligata facilè gangrenâ corripitur.

CAPUT IX.

De Cauterio actuali.

Quid est Cauterium actuale?

Cauterium actuale est Ferrum candens, quo corporis pars aliqua, ab igne, ex eo avolante, subito secundum suas particulas dissolvitur, ac exurit.

Quem usum habet?

Servit ad arterias læsas occludendas, sanguinisque effluxum cohibendum, in amputationibus, Mamme ablatione, &c. Vide *Schultetum, Paræum, Fabr. Hildanum.*

CAPUT X.

De Caustico, & Vesicatorio.

Quomodo agit Causticum?

Causticum, seu Cauterium potentiale, aliàs etiam Escharoticum per hoc agit, quod ipsius particulæ, & pori ita sint dispositi, ut dum vapores, vel humores corporis se in illos insinuant, materia subtilis in illis inveniat meatus dispositos, ut per illos vehementiorem motum ineat, eoque particulas aliquas terrestres rigidas & acutas innatantes impetuosius in partes vicinas impellat, & sic calorem majorem vel minorem omnia pro ratione motus sui, & particularum motarum corrumpentem vel immutantem producat.

Quem

Quem usum habent Caustica potentialia?

Interviunt in aperiendo Thorace, Apostemate, aliisque, ne Forcipe, vel Scalpello tam profundè incidatur, tutior est apertio, & minùs dolorifica: absumit quoque luxuriantem Carnem. Cave tamen à vasis majoribus, Nervis, & Tendinibus.

Quomodo agit Vesicatorium?

Vesicatorium de Caustici naturâ est, ac simili modo agit, nisi quod debiliùs, quo fit, quod quidem cuticulam non ita dissolvat: usus est in Febribus malignis & Affectibus soporosis. Vid. *Clariss. Bellini* de stimulis. *Georg. Baglivum Romanum* de usu, & abusu Cantarid.

Valent, & in casibus, in quibus acre aliquid ex sanguine excretum volumus.

C A P U T X I.

De Fonticulis, & Setaceis.

Quid sunt Fonticuli, & quomodo fiunt?

Fonticuli sunt quædam Ulcuscula, quæ arte fiunt in diversis partibus. Fiunt illa vel Cauterio actuali, vel Ferro candente, cutem perurendo: vel etiam digitis apprehensam, & à subjectâ parte abductam forcipe, vel lanceolâ perscindendo, vel caustico, postea crustâ depositâ, & cavitate satis amplâ pisum vel globulus ex linteo carpto imponendus.

Ubi sunt collocandi Fonticuli?

212 *Fundamenta Medicinæ*

Locus Fonticulorum inter Deltoidem & Bicipitem in Brachio : in Femore , interiùs supra Genu , transversim duorum digitorum distantia , &c.

Quem habent usum?

Humores noxios vel superfluos evacuant, &c.

QUID EST SETACEUM?

Setaceum est *Corda Serica* ; vel filorum sufficiens congeries , cerâ illita , quæ per cutem ministri digitis , vel forcipe à subjacente carne subtractam ignitâ vel non ignitâ acri trajicitur , idque in cervice à primâ usque ad quintam vertebra , in brachiis , in cruribus , &c.

Quid faciendum à posito Setaceo?

Præcavenda est initio inflammatio , adhibenda sunt digestiva , & corda aliquoties in die à dextrâ ad sinistram , & è contra moveatur , idque donec morbus cessaverit.

Nonne Setaceum vebementiùs agit quàm fonticulus?

Potentiùs operatur quàm Fonticulus , sed illo longè est molestius , ideoque vix instituitur , nisi aliis frustra adhibitis.

C A P U T XII.

De Suppositoriis.

Quomodo agunt Suppositoria?

Agunt, ut alia Cathartica, nempe fibras intestini recti, quibus, & aliæ intestino-
rum

rum fibræ in consensum rapiuntur, & influxu copiosiori ad motum peristalticum auctiorem stimulantur, irritando humores ad alvum invitant.

Quomodo adbibentur?

Commodissimè in Febribus calidis, alvum laxam tenendo: & in pluribus Ani & Intestini recti affectibus, quia locus adhibitionis ibidem est optimus.

Da mihi formulam unam vel alteram?

℞. Aluminis crud. pulv. unc. fs. spec. hier. picr. scrup.ij. mell. ad spissitud. coct. q.s. M. F. Suppositoria n.ij. *vel.*

℞. Spec. hier. picr. drac.j. Sal. gemm. dr.fs. mell. ad spissitud. coct. q.s. M.F. Suppositorium.

CAPUT XIII.

De Enemate.

Quid est Enema?

Enema, vulgò Clyster, maximè conducit vitiis intestinorum crassorum, ultra enim illa ob valvulam, quæ ad initium Coli est, non pertingunt, nisi ea laxata esset, aut motu peristaltico violento raperetur.

Quomodo nocent Clysteres frigidiores, aut calidiores?

Nec calidi nec frigidi nimium injiciantur, sed temperatiores sint Clysteres, & tepidi. Frigidiores sanguinem vasorum Meseraicorum coa-

gularent, quo obstructiones, gangrenæ, alii-
que peiores affectus orirentur: Calidiores verò,
exulcerationem, dolores, fluxum cruentum,
&c. in intestinis producerent.

Clysteres sunt magni usus in Medicina, inter-
vitque aliquando Clyster, ut alteret, vel flatus
discutiat, vel feces emolliat, vel ut humores
viscidos intestinis impactos detergat, & lique-
faciat, vel ut secuturæ purgationi viam sternat,
vel suppressum cum humoribus catharticum ir-
ritando educat, vel materiam revellat, & cau-
sas morborum antecedentes tollat: sic in Affe-
ctibus soporosis conveniunt Clysteres, fortiter
fibras intestinorum irritantes, quibus humores
versus intestina proliciuntur, qui communiter
in istis affectibus parantur ex Colocyntide, Rad.
pyrethri, Croc. metall. aliisque fortioribus Ele-
ctuariis; Utimur etiam ad menstrua facilè fluen-
da, ad leniendos dolores, ad intestina læsa con-
solidanda, &c. ut in Dysentericis.

Unde desumitur ejus quantitas?

Quantitas ejus indicatur, à personarum qui-
bus injicitur, intestinorum repletionem, & à par-
te, quam debet pertingere.

Si pueris minor paratur, quàm adultioribus,
minor etiam ubi intestina flatibus aut fecibus
distenduntur, denique minor ubi tantùm affici-
tur intestinum rectum, ut in Tenesmo.

Solet autem perfici ad unc. viij. x. vel xij.

Enemata injiciantur amara in vermibus (in
Pueris

Pueris conducunt etiam si ex lacte parata) Anodina in flatibus & colicâ. Fortiora in Apoplexiis , & soporosis Affectibus. Carminativa & Balsamica in torminibus & cruciatibus intesti-
norum. Emollientia in excrementis induratis. Laxantia , Lenientia , Saponacea , Terebinthi-
nata , in Calculo & Arenulis.

Vid. Authores Medicos; *Myñsichtium, Pharmacopœam Batean. Fullerum, &c.*

C A P U T XIV.

De Vomitoriis.

QUâ ratione agit Vomitorium?

Vomitorium, seu Emeticum particulis suis aculeatis inordinate movet fibrillas nervorum per ventriculum copiose disseminatorum. Spiritus animales ruunt copiosius ex cerebro in fibras ventriculi, motumque, quem in illis antè deorsum faciebant, jam immutet sursum, ficque ventriculi contenta motu ventriculi convulsivo, quo fundus ejus & latera sursum ad orificium sinistrum adiguntur, & fibrarum constrictione sursum rapiunt & expellunt.

Quomodo merè nauseabunda, & degustantia vomitum faciunt?

Eò quod acido ventriculi, saliva aliisque ejus contentis non possint benè commisceri, unde fluctuant in ventriculo, atque tali motu suo, & nauseâ quam pariunt, irritant spiritus ad influ-

xum copiosiore ex cerebro in ventriculi nervos & fibras, quas tum etiam vehementius, & preposterè contrahunt.

An omnibus convenit Vomitus?

Non omnes æquè facillè ferunt Vomitum.

Sani enim difficilius vomunt, item qui Pectoris sunt angusti & depressi, Phrysici, Hemophrysici, Capite dolentes, Herniosi, vel ubi ruptionis alicujus periculum est.

N O T A.

1. Vomitoria sunt majoris efficaciz quàm Purgantia, quia spicula vomitorii profundius insinuantur in tunicam Ventriculi interiorem, sic fibræ ejusdem musculosæ vehementius contrahuntur & irritantur.

N O T A.

2. Quum massam sanguineam intrarunt non tantum efficiunt quàm purgantia.

Quales sunt qui facillè ferunt Vomitoria?

Quibus languet appetitus, & vexat nausea.

Quibus causa antecedens latet in Stomacho, & qui vomitum facillè ferunt: & ubi Cathartica nihil profuerunt, maximè ubi materia peccans antea medicata fuerit, (sic viscida incidentibus) & sic datur via ad Vomitorium exhibendum.

N O T A.

3. Cerebra, & difficilis vomitio ventriculi tonum laxat, viscera debilitat, & caput gravat. Vomitoria sunt: Tartarum emeticum *Mynsichti*, Hypecacuana, Vin. Emet., Oximel, Gut-

ta Gambæ, Turbit, Mineralia plurima jam apud Medicos Londinenses in usu.

C A P U T X V.

De Purgantibus.

Quid est Purgans, & quâ ratione agit?

Purgans, seu Catharticum, strictissime sumptum (si levius est, ut CASSIA, MANNA, SENNA, &c. Laxans appellatur) in ventriculum illapsum ab ejus humido & calore solvitur, ejusque partes discerpuntur, quibus humores obvii primò dissolvuntur: hinc aliquæ partes medicamenti tenuiores, & magis mobiles, ventriculi fibras vellicando ad intestina, & ex illis ad venas lacteas deferuntur, miscentur sanguini, uti chylus, & cum sanguine per totum corpus difunduntur, ejusque humores, particularum suarum acutie & motu incidunt, attenuant, & detergunt, donec cum illis per ductum Cholidocum & Pancreaticum, maxime verò per arterias mesentericas intestina subintrant.

Undè inter purgandum graves aliquando fiunt Ventris dolores, & Superpurgationes, Dysenteriae, &c.

Ob partes Cathartici medicamenti crassiores, quæ lactea vasa nequiverunt subire, intestinorum tunicas variè torquent, abradunt, irritant; unde Dolores, Superpurgationes, & Dysenterie.

An

An ullum Catharticum purgat electivè, vel ullam aliquam partem specialem?

Resp. Nullum Catharticum purgat electivè, seu nullum speciali alicui humori educendo destinatur. Vanum est cum aliquibus æstimare, quod quæ ex hoc Cholagoga vocant, tantum purgent Bilem, Phlegmagoga tantum Pituitam, Menalagoga tantum Melancholiam, & Hydragoga tantum Serum.

Certè etiam bonos humores, immo particulas strictè dicti sanguinis, fortè etiam à solidis partibus discerptas, aut jam illas nutrituras cathartico educi constat ex cadaveroso humorum expurgatorum odore: immo ex hoc, quod si Homini valdè sano propinatur, æquè multum aut fortè plus humorum ejiciat quàm æger, cum tamen credibile non sit, tantam humorum vitiosorum copiam in tam sano corpore latuisse.

Præter Humores sine dubio multi etiam Spiritus ex massa sanguineâ inter purgandum intestina subintrant, simulque per alvum ejiciuntur.

Unde obiter hîc monitos semper volui Discipulos meos, ne leviter adeo ad purgationes confugiant, præcipuè violentiores, quasi unicum in omni morbo essent remedium, cum non fiant sine aliquo corporis damno.

Quodnam est indicans purgationis?

Indicans purgationis est Cacochymia memoratu digna, non autem vaga humorum fluctuatio

tio seu motus : qui potius V. S., Cucurbitulis, Frictionibus, Calore, Sudorificis, Diurëticis tolli potest.

Quotnam sunt Medico considerata ad purgationem instituendam?

1. An, & quibus purgatio conveniat.
2. Quæ, & Qualia sunt purganda.
3. Quantum, quousque & quoties.
4. Quo Tempore.
5. Per quas Vias.

Quibus igitur purgatio convenit?

In primis illis purgatio convenit, qui ob caeochymiam jam dictam malè habent.

Et quid in his observandum?

Advertendum in his an vires ferant, an corporis constitutio, Aer ambiens, cæteraque permittant.

Si eger laboret Peste, Petechiis, Variolis, &c. purgandum non est, aliàs, eo quod purgatio ab exterioribus ad interiora ducat, mox sudor & transpiratio, per quas fæliciùs maligni morbi curantur, cessabunt, & resumptâ intrò materiâ macularum, variolarum, &c. non sine magnis symptomatibus & erosionis periculo præcipitabitur.

Unde colligitur sufficientia virium ad purgationem?

Ad purgationem vires satis validas esse demonstrant Pulsus, Ætas, Sexus, Temperamentum, Naturæ proprietas, Habitus corporis, Consuetudo, &c.

Que-

Quenam ætas meliùs fert purgationem?

Inter Sexus, Virilis meliùs fert purgationem quàm foemineus: sunt tamen foeminæ aliquæ quæ validissima ferunt cathartica, immo vix illis expurgantur, maximè quæ Hydrope aut Menstrui fluxus laborant retentione.

Quenam considerata in purgandis Mulieribus?

I. Resp. In Mulieribus purgandis notandum, illas non esse purgandas tempore quo mēstruantur, aliàs humoribus ad intestina revulsis menstruatō supprimitur. Item, non temerè purgandas esse gravidas, ne uteri foetusque à medicamento irritante abortum faciant.

Tutiùs enim illas expurgamus à mense quarto ad septimum graviditatis, non antè, quod foetus validior, uterusque magis expansus ad sui irritationem violentiùs se moverent, & insurgerent.

Invaluit tamen hisce temporibus, gravidas etiam omni tempore expurgari, sed non nisi Catharticis levioribus.

Quale Temperamentum expurgatur commodiùs?

Temperamentum calidum & humidum, habitusque carnosus commodissimè purgantur, non habitus siccus, carnosusque.

Nonne aliquando bonum est purgationi præmittere Enema?

Advertendum est benè in Cathartico, an Al-
vus

vus non sit nimis suppressa, sic enim fieri posset, quod Catharticum gravem noxam intestinis inferret, quare non inconsultum est *in illo casu* Enema præmittere.

Undè dignoscitur quantum, quousque, & quoties sit purgandum?

Si materia peccans pauca sit, & vires validæ, licet illam unicâ vice evacuare: Si verò vires sint debiles, sive materia sit pauca, sive copiosa, satius est illam repetitis vicibus, sive per epicrasin, quàm affatim educere, sicut etiam ubi materia valde multa est, quamvis vires sint validæ. Considerandus etiam hic situs materiæ peccantis è remotioribus partibus (ut in Arthritide) vel si sit viscida, crassa (ut in Asthmate viscoso) non commodè uno Cathartico, sed plurimum sequelâ, seu per Epicrasin, ut aiunt, auferenda est.

Quoties?

Quantum ad Tempora morborum quibus purgandum est, si de universali intelligimus, commodissimè purgatur in declinatione, sæpè etiam in initio, ut in multis morbis nobis mos est, antequam vehementiùs affligant, & dum vires adhuc constant, tollere partem causæ morbificæ.

Quantum verò ad particularia, ad purgationem; præfero tempus intermissionis vel remissionis.

Quin juvat etiam in ipso Paroxismo Emeti-
cum

cum vel catharticum exhibere, si nempe materia sit turgens, vel valde viscida, sic etiam tum magis mota facilius exturbabitur.

De diebus Canicularibus dicendum, quod necessitas non habet legem, neque omne tempus Caniculare æque æstuosum est.

Per quam partem purgandum est, & quid hic notandum?

De loco, per quem purgatio operanda est, notanda sunt quatuor.

1. An sit consuetus?
2. An via sit libera & patens?
3. An vicinus loco humorem noxium continenti, & an cum illo habeat communionem?
4. An naturaliter sit constitutus?

E. G.

Unde per partem aliquam affectam, partes alias expurgari non licet, ne amplius pars illa lædatur. Sed non intestina per œsophagum, eò quod illorum via excretoria non sit ventriculus, eaque insueta esset.

Nec refert quod cum successu multo, purgent in Dysenteria, ubi tamen intestina corroduntur, quia equidem illo casu tunc sunt in intestinis, vel continuo saltem ad illa accedunt, unde prestat illos citò excutere, quàm cum majore periculo, & damno ibi relinquere.

Post assumpta purgantia quid agendum est?

Sumpto Cathartico blandiore, quò melius operatur, illi super dormiendum non est.

Multo

Multò minus si sit vehemens ac malignitatis particeps, ut ex Colocynthide, Helleboro, &c.

Si tamen sit medicamentum in formâ solidâ, ut in Bolo, maxime in Pilulis, illis aliquandiu potest superdormiri.

Optimum est sumere serum Cerevisiale, vel jusculum tenue pulli Gallinacei, postquam jam Catharticum distributum est, atque evacuare incepit, ut nimirum reliquiæ ejus eluantur è ventriculo.

Serum cerevisiale, vel jusculum pulli non sit pinguius, nisi Catharticum maligni aliquid in se habeat, ac hypercatharsis, s. super purgatio metuatur, aliàs pro more pinguium vim medicamenti obtundet.

Si quis mane purgatus sit, in prandio tenuiter & minus comedat, relaxatus enim tum defectu Spirituum, tum vi medicamenti ventriculus victum non conficiet: vesperi verò, ubi omnia meliùs se habent, lautiùs cœnet.

Post purgationes Paregorica frequenter præscribuntur a Medicis nostratibus, ut Sanguinis & Spirituum tumultus sedetur, sed hæc Regula in aliquibus, sed non in omnibus observanda est, alvum enim omnia Paregorica constipant.

CAPUT XVI.

De Alexipharmacis atque Sudoriferis.

R *Ecita mihi laudem & defensionem Sudoriferorum?*

Sudorifera longè præferenda sunt Catharticis & Sanguinem detrahentibus sive Venæ Sectionibus.

Quâ ratione agunt sudorifera sive diaphoretica?

Plerumque causam morbificam tollunt placidè, feliciter & sine noxa. Hoc enim videmus in Peste, Variolis, Petechiis, aliisque morbis malignis. Si sudorifera tantum possunt in morbis gravissimis, quid non poterunt in levioribus?

Scio quod multi Medici, quibus vix aliquid præter purgantia, Venæ Sectionem & refrigerantia in febribus in usu est, dicent: Sudorifera calida nimis esse, quàm ut in illis tanti effectus existimentur: sed sciant illi, non omnia esse equè calida, & quamvis aliqua sint calida, nihilominus purgantibus sunt tutiora.

Si dicant sudorifera tantùm serum educere, non verò crassiores humores; dico ego, Cutis tubulos glandulasque tam patentes esse quàm eas, Hepatis, Pancreatis & Intestinorum, per quos fit purgatio, adeoque æquè benè per illos posse humores crassos expurgari, præsertim cum sudorifera crassiora etiam attenuant.

Quâ

Quâ ratione agunt sudorifera?

Sudorifera per hoc agunt, quod calore & tenuibus suis particulis humores massæ sanguineæ multum attenuent, incidant, exagitent, rarefaciant, ac ad cutis glandulas & tubulos cum aliis obviis propellant ibidem, in guttas condensandos, vel insensibiliter expellendos.

An sudor, ab integumentis excitatus, bonus est?

Improbatus est sudor ille qui fit ex tegumentorum copiâ, utpote nimis coactus, egrum gravans, debilitans, ut è contra ab assumpto sudorifero inductus sine ulla ferè molestiâ transit.

C A P U T X V I I.

De Diureticis, seu Urinam moventibus.

Quodnam Encomium dabis mihi Diureticorum, seu urinam moventium?

Urinam moventia, seu diuretica, citra omnem incommoditatem, periculum, & commotionem notabilem massæ sanguineæ humores, aliaque ipsis commixta secum vehunt: unde præstantissima sunt medicamenta, ac in omni ferè morbo ab initio adhibenda.

An diuretica aliquam habent communicationem cum sudoriferis?

In agendi in corpore modo parum differunt à sudoriferis, attenuant etiam humores crassos, coagulatos dissolvunt, ac meatus obstructos referant,

ferant, idque particularum suarum subtilitate. Hinc omnia quæ sudorem movent, simul aliquatenus urinam, & è contra, multa urinam moventia movent simul leviter sudorem, vel saltem augent insensibilem transpirationem, differuntque tantum à sudoriferis penes minorem activitatem.

CAPUT XVIII.

De Expectorantibus.

Quid intelligis per *Expectorantia*?

Expectorantia, seu Bechica, ea sunt medicamenta quæ juvant ad aliquid è pulmonibus excernendum.

Quomodo agunt Expectorantia?

Aliqua per hoc agunt, quod humorem si tenuis sit, tum in pulmonibus, ut sic à contractis Bronchiorum ramulis melius protrudi posset, tum in Sanguinis massa ne novus affluat, incrassent, simulque tam cum saliva, quàm cum Sanguine ad interiorem bronchiorum membranam delata, illam humectent, lubricentque.

Alia per hoc agunt, quod humorem nimis crassum, tum in pulmonibus, ut faciliùs bronchiorum ramulorum contractioni cedat, tum in Sanguine ut liberiùs per pulmones transeant, incidant & attenuent, simulque particularum suarum tenuitate bronchia ad carnosæ membrane fibræ contractionem & expulsionem irritent.

CAP.

C A P U T XIX.

*De salivam moventibus, Apopblegmatifantibus
& Errhinis.*

Q *Uis est usus salivam moventium, quænam
sunt ea præcipuè, & quomodo agunt?*

Salivam moventia adhibentur non rarò ad Sanguinis massam sero suo deplendam, maximè autem humores pituitosos viscidosque, quocunque loco latitantes, educendos. Præcipua ex illis sunt *Argentum vivum*, atque alia quædam ex illo composita, quæ sive intus data, sive tantum extrinsecùs illinita, potentiùs humores lentos, imò coagulatos in Lue Venerea spectantur educere, sed cum cautelâ exhibenda.

Sunt autem talia medicamenta, quæ tenuibus suis partibus mox se insinuant in glandulas & sanguinem, in illis quidem transitu suo poros & tubulos excretorios ex illis egredientes aperiunt, in hoc vero facili suo motu, & subtilitate humores viscidos dividunt & attenuant, quo sic ad solita sua emunctoria faciliùs ferantur, eaque faciliùs pervadant, unde conveniunt in morbis inveteratis & rebellibus, & generaliter ubi causa lenta est, & latens, vel in ipsis partium internodiis.

Nonne salivam moventia per alias aliquando vias operantur?

Salivam moventia, mercurialia saltem, non

semper per ductus tantum salivales, sed non raro etiam per Urinas, Sudores & vehementes Secessus evacuant, ut in iis satis patet qui Luis Venereæ curam subeunt.

Solent tamen, nisi error in diætâ committatur, vel vehemens Catharticum propinatum sit, magis movere per ductus salivales, eò quod Glandulæ salivales aliis laxiores sint, & ad humores viscidos transmittendos destinati specialiter confirmati & assueti.

Quâ ratione Apophlegmatifantia differunt à salivam moventibus, & quomodo operantur?

Apophlegmatifantia à salivam moventibus differunt, quod non ita corpori extrinsecus illinentur, aut intus dentur: sed sunt masticata, gargarisata, aut palam applicata, suntq; multò mitiora, neque agunt tam profundè, & sunt talia, quæ aculeatis suis partibus, glandulas ubique in ore consitas aperiunt, irritant, & visciditates illarum solvunt.

Qualiter agunt Errhina, & quousque?

Errhina, & Nasalia eodem ferè modo operantur, quo Apophlegmatifantia, suntque talia quæ irritant, rarefaciunt, emulgentque pariter glandulosam seu spongiosam istam carnem, quæ nares vestiuntur, sicque materiam pituitosam per illam excerni solitam versus illam proliciunt, ejusque excretionem faciilitant, quæque eorum partes habent tenuiores, Cerebrum, etiam Ventriculos, per os cribrosum & nervos olfactorios subire

subire possunt, in iisque humores attenuare, & secum ad nares ducere: sed cavendum ne aliquando ab his humores in Cerebro affatim fusi, aliud malum gravius, quàm pro quo exhibita sint, inferant: unde aliquando Cerebrum exonerant, aliquando non, sicut à me superiùs dictum, Mucum narium non omninò venire ex Cerebro, sed etiam ex partibus narium internis.

C A P U T X X.

De Sternutatoriis.

Quid sunt Sternutatoria, & quomodo operantur?

Sternutatoria seu Ptarmica sunt, quæ interiorē membranā acutē irritant, & magis quidem quàm Errhina solent, quo motu molesto in fibrillis olfactoriis excitato, inque totā reliquā substantiā, spiritibus cerebrum inhabitantibus vehementiùs commotis, & meningibus seu membranis cerebri (utpote à quibus narium inferior membrana derivatur) in consensum raptis, contingit cerebri membranas, imò ipsam etiam cerebri substantiam per vices se contrahere, & explosis unā spiritibus, in nervos paris Vagi, Diaphragma, & musculos intercostales in consensum rapi, & violenter Thoracem contrahere, quousque res irritans excutiat.

Unde Sternutatoria vehementiora multa mala inferre possunt, v.g. Convulsiones, nervorum

230 *Fundamenta Medicinæ*

Obstructiones, depreffis fcilicet ad illos humoribus, aliquando etiam mortem.

Quis est eorum usus?

Solent adhiberi in affectibus soporosis, ut excitatis velut, & in motu repositis spiritibus Ægri evigilent, vel ut humores, vias Spirituum ad nervos obsidentes, excutiantur.

C A P U T X X I.

*De Menstrua, Semen, Libidinem, Lac, Fætum,
& Secundinas moventibus.*

Quid sunt moventia menstrua, & semen?
Et quâ ratione muneri suo satisfaciunt?

Menstrua, & Semen moventia ea sunt, quæ particularum suarum tenuitate aperiunt tam in Utero, quàm in Testibus extremitates, insuperque horum tubulosam in maribus saltem substantiam magis expandunt, & sic secuturo sanguini viam sternunt, vel majore fermentatione in massa sanguinea excitatâ, illum fortiùs ad arterias uterinas & spermaticas impellunt.

Nonne talia, quæ hæc faciunt, solent esse calida & volatilia?

Imò verò, talia solent esse calida & volatilia, sicque simul acrimoniam quandam in Sanguine adferunt, ut spiritus petulantius moveantur, simulque libidinem excitent, præterquam quod majorem copiam feminis stimulantis producunt.

Sed

Sed qualia sunt quæ menstrua, semen, & libidinem sistunt?

Quæ astrictione suâ occludunt vias sanguinis ad uterum, & ad testes, vel quæ Sanguinis motum imminuunt, & sic eum refrigerant, vel eum vel Spiritus incrassant, vel hebetant, vel temperant; qualia solent esse frigida, & minus spirituosâ, ea, menstrua, libidinem, & semen sistunt.

Quomodo agunt Lac moventia, & diminuentia?

Lac moventia aliqua per hoc agunt, quod intus sumpta Chylum constituent tenuem & dilutum valdè, & sic efficiunt ut per vasa lactea tam Abdominis quàm Thoracis faciliùs transferatur, & ad mammas pertingat, eaque solent esse liquida, nonnihil etiam spirituosâ, maximè verò quæ intus sumpta, vel extrinsecus applicata laxant, & aperiunt Mammarum glandulas, & tubulos lacteos, ut sic meliùs affluentem Chylum admittant.

Contraria Lac imminuunt.

Quomodo agunt Fœtum, & Secundinas expellentia, & Fœtum sistuntia?

Fœtum, & Secundinas expellentia sunt ea, quæ ad fœtum delata, illum vel acrimoniâ suâ irritando ad calcitrationses & agitationes, quibus Secundinæ rumpuntur, invitâ aut uterum stimulando, aut Spiritus animi s vehementiùs in Cerebro agitando, illosque majore

copiâ ad illius fibras ex *Cerebro* proliciendo illum in convulsiones , & motus explosivos rapiunt , sistunt verò *Fœtum* , quæ similes spirituum inordinationes compescunt , & astrictoriâ quâdam vi prædita sunt.

CAPUT XXII.

De medicamentis Calculum frangentibus, Flatu tollentibus, & Vermes necantibus.

Quid sunt frangentia Calculum, & quomodo agunt?

Calculum frangentia , seu *Lithontriptica* , ea sunt , quæ incidentibus rigidisque suis particulis in eum continuò cum sero impellendo , eum paulatim atterunt & abradunt , saltem quamdiu est mollior , & sabulosus , aliàs non ita.

Quid sunt flatu tollentia , & quomodo id præstant ?

Flatu tollunt , quæ vel fermentationem , ex quâ flatu suscitantur , compescunt , vel eos tenuitate suâ attenuant , vel partium , quibus continentur , poros aperiendo transpirare faciunt , vel denique visciditate suâ illos captivant , ligantque ad se invicem.

Vermes necantia quæ sunt ?

Vermes necant , quæ amaritudine aut falsedine suâ ipsis adversantur.

C A P U T X X I I I .

De Somnum inducentibus , & Dolorem tam lenientibus quàm obtundentibus.

Quid sunt somnum inducentia , stupefacientia , & quomodo agunt ?

Quæ somnum inducunt & dolorem leniunt aliqua sunt leviora *Hypnotica* sive somnifera , alia fortiora *Soporifera* & *Narcotica* , sive stupefacientia vocata , suntq; talia , quæ aquosâ frigidâque suâ humiditate vel crassitie cerebri Spiritus gravant , vel fibrillosam ejus compagem relaxant , & visciditate suâ Spiritus figunt , & ad se invicem conglomerant , vel Spirituum vias ad nervorum initia nonnihil opplent , sic enim non fit debitus influxus Spirituum in organa sensuum externorum , aut ipsa organa , præsertim secundum fibras suas , quæ ad Vigiliâs , vel dolorem à Spiritibus tendi debent , ut super illis impressus motus ad sedem Animæ propagetur , non rectè sunt disposita , adeoque somnus induci debet , dolorque sedari.

Ita agit Opium , & omnia quæ ex illo componuntur , vel ad naturam ejus accedunt , ut fumus Lampadis , Candelæ , Carbonum , exhalationes ex aliquibus Antris , Speluncis ; Vapores ex ferverescente in Caveis cerevisiâ , vino , aliaque seu inspirata , seu assumpta , seu mediâte , seu immediatè ad Cerebrum delata , seu denique

inique capiti, vel alteri parti extrinsecus applicata, illique se insinuantia.

Quid sunt dolorem Lenientia, & quomodo agunt?

Dolorem lenientia seu *Anodyna* propriè sunt, quæ suo blando, & moderato calore, mollibusque suis partibus humores dolorificos partim discutunt, partim attemperant, & sic vehementiorem & molestum partium motum, in quo dolor consistit, auferunt vel imminuunt.

C A P U T X X I V.

De Spiritum recreantibus.

Q*uid sunt Spiritum recreantia, quot modis agunt, & annon diversa sunt?*

Spiritum recreantia illa sunt, quæ vel tenuitate vel volatilitate suâ facilè, & citò in Spiritus convertuntur, vel eos jam in Cerebro, nervisque velut torpidos aut minùs saltem motos, excitant, & in majore motu reponunt, sive sint intus sumpta per os, ut Spiritus vini, aqua Cinnamonomi, &c. sive naribus applicata, ut diversa odorifera & Spirituosa, sive temporibus illita, sive per os Cribrosum, vel viâ Sanguinis ad Spiritus, Cerebri incolas pertingant, eisque motum impertiantur, sive denique illos moveant motu communicato illis, qui in nervis juxta se invicem collocati sunt, qui deindè illis median-
tibus ad usque alios in Cerebro transferatur. Re-
creant

creant etiam Spiritus illa medicamenta, quæ Sanguinis massam nimis dissolvunt, & ad Spiritus suos continendos constipant firmantque, ut nonnihil frigida & subacida, vel quæ eam nimis spissam firmamque, & sic in Spiritus non facile resolubilem, attenuant, aut acidum, quod subinde habet vinculum, ejus partes configens, infringunt, ut Margaritæ, Lapidēs pretiosi, Oculi Cancrī, &c.

C A P U T X X V.

De modo agendi variorum aliorum Medicamentorum, usum suum in Medicinâ habentium.

PER quod agunt *Emollientia*?

Emollientia per hoc agunt, quod partes nonnihil calefaciendo, & humectando, cohærentia dissolvendo, & pro parte dissipando, relaxant.

Per quod Indurantia?

Indurantia per hoc agunt, quod particulas tenuiores & molliores dissipando (ut in Scirrho à nimis calidis adhibitis) vel illas retinendo & coagulando (ut in Oedemate à nimis frigidis) partes firmitus inter se jungant.

Per quod agunt Rarefacientia?

Rarefacientia per hoc agunt, quod suo mediocri calore difflando vapores & humores, poros partium reddant majores.

Quid Condensantia, Astringentia & Aperientia?

236 *Fundamenta Medicinæ*

Condensantia per hoc agunt, quod frigore suo inhibeant partium motum, ut collapsæ arctius sibi mutuo jungantur.

Astringentia per hoc agunt, quod talem habeant suarum particularum conformationem, ut corporis partes ad se invicem possint adducere & constringere, v.g. ad formam cuneorum aut fidicularum, ut solent esse frigida.

Aperientia per hoc agunt, quod aculeatis tenuibusque suis particulis profundè partes corporis penetrando, ac in illis humores crassos minuendo & excutiendo, earum poros & meatus referent: suntque tam calida quàm frigida.

Per quod agunt Incrassantia?

Incrassantia per hoc agunt, quod ramosis & crassis suis partibus alias in corpore liquidiores & humidiores ad se se invicem jungant, & connectant, & sic illis crassiorem consistentiam adferant.

Ea solent esse potestate frigida.

Per quod agunt Attenuantia & Incidentia?

Attenuantia & incidentia per hoc agunt, quod acutis suis artibus humores crassos, viscososque percindant & attenuent.

Per quod agunt Emplastica?

Emplastica per hoc agunt, quod mollibus, flexibilibus, ramosisque suis particulis corporis partibus facile adhæreant, eas inter se connectant, earum poros occludant, & sic inhibendo effluvia, suppurationem accelerant.

Per

Per quod agunt Attemperantia?

Attemperantia, aliàs *Epiceraistica* dicta, Emplastice vicina sunt, aguntque per hoc, quod mollibus & flexibilibus suis particulis, alias acutiores & acriores in humore quodam obvolvunt & obtundant, aut si non constent mollibus & flexibilibus suis particulis, saltem quod tales sint, ut acrioris alicujus humoris particulas in poros suos promptè admittant, absumant, & secum avehant è corpore, aut alias suarum particularum duritie & asperitate atterant, obtundant vel infringant, ita Oculi Cancri, Corallia, Conchilia, aliaque multa duriora, & alcalia acidum temperant.

Per quod Detergentia?

Detergentia per hoc agunt, quod duris, asperis, & acutis suis particulis abradant & evertant fordes in meatibus, & superficie corporis, in quas impingunt.

Repellentia?

Repellentia per hoc agunt, quod sua astringitione, & frigore humorum affluxum, & fervorem impediendo, partiumque poros & meatus claudendo, affluentes humores repellant, & sic tumorem imminuant.

Attrahentia quid?

Attrahentia, rectiùs educentia, ad quæ spectant *Pyrotica* sive *Urentia*, & *Vesicantia*, de quibus supra actum, per hoc agunt, quod summo suo calore & subtilitate particularum, par-

tis

238 *Fundamenta Medicinæ*

tis poros aperiendo, & contentos humores rarefaciendo, & foras, quo faciliùs ob minorem resistentiam moventur, propellendo, quandoque partem tumefaciant & rubificent, quandoque etiam fuscitatis pluribus humoribus & vaporibus ad cuticulam cute densiorem, quam per illam transire possunt, illam in vesicam attollant, imò etiam sic sæpè infixos aculeos educant.

Per quod agunt Cathæretica?

Cathæretica, ad quæ spectant *Philotra*, quæ pilos auferunt, per hoc agunt, quod aculeatis, & scindentibus suis particulis poros partis aperiant, humoresque in illis contentos attenuent, exagitent, & insensibiliter dissipent.

Quid Maturantia?

Maturantia s. Pus moventia per hoc agunt, quod moderato suo calore & humiditate, atque aptitudine ad partis poros occludendum, illique adhærendum, Spirituum effluxum inhibeant, ac sic calorem partis augendo, sanguinem in illâ extravasatum suppurent.

Quid Sanguinem sistentia?

Sanguinem sistentia seu stiptica agunt per hoc quod suâ astrictione, refrigeratione, seu exsiccatione, vel adhærendum & obturandum aptitudine, vasa aperta occludant, vel Sanguinis & Spirituum motum vehementiorem imminuant. Hoc posteriore modo agunt sanguinem incrasantia, opiata & aqua frigida naribus, testibus,

bus, aliisque locis applicata.

Carnem generantia s. *Sarcotica* per quod agunt?

Per hoc, quod mediocri suo calore & defensione, partium calorem conservando, fordesque è vulneribus & ulceribus auferendo, causent commodum humoris nutritivi in partem influxam, in eamque conversionem his correspondentem.

Per quod agunt glutinantia?

Glutinantia, quæ desiccant validiùs, minus detergunt, sed astringendo potius vulneris recentis labia conglutinant: item *Vulneraria* sic dicta, quod vulneratis, lapsis & contusis medeantur, quod in decoctis, potionibus, vel aliâ formâ assumpta, quibusdam suis particulis sanguinem attenuant, quo melius affectam partem subeat, & acre ejus serum per renes, vel aliter educunt, atque aliis suis particulis astringunt, & nonnihil detergunt. Item *Cicatrifiantia* seu *Epulotica*, quæ adstringendo, contrahendo, exsiccando ulcus suo tempore obducunt cicatrice. Denique *Callum generantia*, quæ abstringendo, & exsiccando ossium alimentum convertunt in callum. *Cicatricem delentia* turpem in parte cicatricem emolliendo, ampliusque calefaciendo corrigunt.

Per quod agunt ambustis medentia?

Ambustis medentia per hoc agunt, quod suo calore & humiditate aperiendo poros partium ambu.

ambustarum, ex illis serofas, & acres humiditates evocent, vel quod talem habeant suarum particularum figuram, ut ambustis applicata impediant in illis vehementiorem motum materiæ subtilis, vel illas saltem detergendo & exsiccando consolident.

C A P U T X X V I.

De Medicamentis speciali parti & morbo appropriatis, & quomodo agant.

DAri posse Medicamenta, quæ uni potius quàm alteri parti medeantur, dubium non est, unum enim ob unam diversam particularum suarum dispositionem in alicujus partis poros admitti potest, sicut non alterum, item unum ob maiorem suam activitatem effectum suum potest ostendere in parte aliquâ, sic ut alterum hoc non possit.

Pariter dubium non est, quin Medicamentum aliquod magis huic, quàm isti morbo expellendo sit accommodatum, hinc diversa Medicamentis nomina obvenere, atque aliud dictum est.

Cephalicum, seu Capiti.

Optbalmicum, seu Oculis.

Oticum, seu Auditui.

Arthriticum, seu Artubus.

Pneumonicum, seu Pulmonibus.

Cardiacum, seu Cordi.

Ne.

Nephriticum, s. *Renibus*.

Cysticum, seu *Vesicæ* magis appropriatum;
Hepaticum, *Stomachicum*, *Uterinum*, vel pro
diversitate morbi, cui magis adversatur.

Alexipharmacum aut *Scorbuticum*, *Antiepilepticum*, *Antapoplecticum*, *Antifebrile*, &c.

Sed notandum hîc, medicamenta hæc adeo
distincta non esse, ut in effectibus suis hîc, &
inde non symbolisent: ita *Cephalica* maiore
parte solent esse *uterina* & *hysterica*, & è con-
tra; eò quod affectus *hysterici* maiore parte sint
convulsivi, ex spirituum inordinatione quadam
producti.

Ità etiam *Cardiaca* solent esse *Cephalica*, quia
quæ cordi benefaciunt & cerebro.

Et è contra, eò quod cor, & cerebrum inse-
parabiliter à mutuo dependeant iuvamine. In-
terim *Cephalica* per hoc agunt quod volatilibus
suis particulis Spiritus animales in cerebro vel
restaurent, vel excitent, vel nimis efferè mo-
tus revocent, vel obstructos in cerebro ad ner-
vos meatus referent.

Cardiaca per hoc agunt, quod tenuibus &
volatilibus suis particulis alacriorem sanguinis
in corde rarefactionem, & in Spiritus exaltatio-
nem ciant, ut lapides pretiosi, margaritæ, &c.
quatenus acidum massam Sanguinis inspissans,
corrigunt, vel quatenus ubi illa nimis fusa est,
ut Spiritus suos vix contineant, constipant.
Pneumonica per hoc agunt quod mollibus leni-

Q

busque

busque aliquibus suis particulis bronchia lubricent, aliisque tenuioribus, & magis incisivis visciditates in illis dissolvunt, & membranam internam stimulo illam ad contractionem & excretionem irritent, sed interim via Sanguinis ad pulmonum bronchia, sive pro tantillâ aliquâ suâ parte immediatè per asperam arteriam deveniant.

Nephritica & Cystica præter *Diuretica & Lithontriptica* (de quibus supra) mollibus & leniter detergentibus suis particulis conveniunt vesicæ scabritiei; etiam ardori, & urinæ acrimoniæ conducunt.

Stomachica per hoc agunt, quod ventriculi cruditates particulis suis incisivis eliquent & dissolvant, vel aliquali astrictione fibrarum eum roborent, quo melius contenta sua amplectatur & concoquat.

Hepatica & Splenica per hoc agunt, quod non solum particulis suis tenuibus & incidentibus, & abstergentibus Hepatis & Splenis vasa promptè subeant, in iisque vasa aperiant, & cruditates, si quæ sint, alterent; insuper Alcalicis salibus imprægnata, massam sanguineam ubique dissolvendo, acidum destruant.

Alexipharmaca sunt, quæ pesti, aliisque morbis venenatis, & malignis medentur, aguntque obtundendo & obvolvendo, vel expellendo veneni particulas acutas & corrosivas, quibus partes (intellige fluidas) massæ sanguinæ, vel coagulabat,

gulabat, vel nimis dissolvebat, vel *solidas partes* corrodebat, vel attenuando volatilem & figentem glutinositatem, quibus Spiritus in cerebro figebat, pro naturæ veneni varietate. Unde possunt esse calida, frigida, acida, incrasantia, attenuantia, &c.

Antapoplectica per hoc agunt, quod tenuitate & volatilitate suâ Spiritibus in cerebro majorem motum imprimendo, poros cerebri & nervorum aperiendo, & fibrillas tendendo excitent, & cerebrum roborent.

Per quod agunt Antepileptica?

Antepileptica per hoc agunt, quod Spirituum aut materiæ nervorum initia in cerebro vellicantis acrimoniam corrigant, aut illos ab inordinatis suis motibus, & in nervos explosionibus in motum leviolem revocent.

F I N I S.



APPENDIX.

Fundamentis Medicinæ jam absolutis, & præcedenti modo examinatis, restat ut exinde applices regulas quasdam morbis (quibusdam saltem) curandis, ut me certum facias te profecisse in aliquibus, minimus tunc dubitabo, quin succedes in reliquis: Incipias igitur cum Apoplexia.

Q. Quando adest Apoplexia?

R. Quando subito tum quinque externorum tum internorum sensuum actio, & omnes motus voluntarii abolentur, superstita pulsu utcumque forti, & respiratione difficili, &c.

Q. Quid ages hoc in casu?

R. Ne adolescat malum, ad validiora statim confugerem Medicamenta.

Q. Præscribe igitur formulas necessarias, & rationem dederis cur has & non alias præscripseris?

R. Hoc faciam, & sic incipio.

1. Mittatur sanguis illicò ad unc.xij. vel ultra.

2. ℞. Infusio. Croc. metallor. unc.j.

Mell. scyllitic. unc. fs.

Aq. Cinamom. fort. dr.ijj.

M. F.

M.F. Vomitorium observatis observandis assumend.

3. Vomitorio peracto aff. Bolus seq. sextâ quâque horâ repetend. per iiij. vices.

℞ Conserv. anthos. drac. fs.

Pulv. è chel. cancror. comp. scrup. j.

Castor. Russiens. gr. vij.

Sal. Vol. C.C. gr. v.

Syrup. de Peon. Comp. q. f. M.F. Bolus post Vomitionem peractam sumend. superbib. cochl. iv. vel v. julep. seq.

4. ℞ Aq. Rut. Cerasor. nigror. Lact. alept. aq. Peon. C. Bryon. C. an. unc. j. fs.

Syrup. de Peon. q. f. M.F. julap.

5. Applicetur Emplastr. epispasticum satis amplum, & acre inter scapulas.

6. ℞ Sal. vol. C.C. drag. ij. fs.

Detur in vitro longioris colli, sæpè olfaciat in languoribus.

Q. Quid observas in hujus Morbi curatione?

R. Observo, ut in aliis morbis fieri debet, quod generalis Curatio hujus morbi nulla dari potest. Oportet enim ut pro varietate causæ, modo applicandi, & loci varia omninò sit curatio. Lege Fundamenta Medicinæ, p. 136. & 163. De indebitâ intemperie, & de motu abo- lito in Apoplexia.

Q. Quid agit Venæsectio, Vomitorium & Epispasticum in præscript. vestr.?

R. Hisce evacuationibus imminuitur pressio

in vasa Cerebri, & sequitur derivatio: universalibus evacuationibus Medicus inniti debet.

1. In hoc morbo curand. vid. *Fundament. Medicinæ*, p. 193. 194. 204. 208. 209. 210. 211. 213. 215.

Q. Enumera mihi causas Apoplexiæ?

R. 2. Causæ Apoplexiæ habent ne varias classes?

Classes Apoplexiæ sunt variæ.

Q. Enumera illas ordine?

1. Classis est nativa Corporis fabrica.

Caput magnum.

Collum breve.

Corpus crassum & pingue.

Temperies Plethorica.

Cacochimia pituitosa.

2. Classis, quæcunque sanguinem, Lympham, Materiam spirituum ita mutant, ut per arterias cerebri liberè circulari non possunt, sed impacta hæreant.

3. Classis: Quæcunque arterias ipsas, vasave cerebri nervosa ita premunt, ut sanguis spiritusque transfluere non possint: hinc his accidere solet à lauto valdè cibo, potu, æstu, motuque exorbitantibus.

4. Magnitudo Apoplexiæ causatur ætate, temperie, fabrica ægri, tum vehementiâ symptomatum, absolutâ destructione sensuum, motuumque, respiratione validâ cum profundo stertore, spumâ circa os copiosâ viscidâque.

5. Levitas & Sanabilitas mali contra discer-
nitur ex levitate symptomatum, & absentia
præcedentium.

Primæ Diei Vespertina Præscriptio.

Q Uid egisti Vespere?

Præscripsi seq. Medicamenta.

℞ Sal. vol. C.C. dr. fs.

Divid. in duas partes, & sumat unam statim,
alteram circa mediam noctem.

℞ Emplastr. Cephalic. (cum dupl. Euphorb.)
part. iij. galban. colat. part. j. ol. succin. gutt. viij.

M.F. Empl. suppedan. applicand. horâ noct.
continuetur usus Boli & julap. Cephalic.

3. In promptu sint Emplastr. vesicator. inter-
nis brachiis applicand.

℞ Pulv. Comit. Warvicens. scrup. ij.

Castor scrup. fs.

Sal. succin. gr. iv.

Syrup. è spin. Cervin. q. s. m. F. Bolus Ca-
tharticus qui in promptu sit cras manè.

Secundæ Diei Prima Præscriptio.

Q Uid die sequenti egisti cum egroto tuo Apo-
plectico?

R. 1. Inveni symptomata aliquantu-
lum

lum mitigata, quapropter hoc modo procedebam.

℞ Decoct. pro Clystere unc.xij.

Benedict. Laxativ. unc.fs.

Spec. hier. dr.j.

Ol. Rutæ unc.ij.

M. F. Enema injiciend. horâ quartâ pomerid.

Repetantur medicamenta supra præscripta.

Secundæ Diei secunda Præscriptio.

QUomodo progressus fuisti circa Vesperam?

Modo seq. præscripsi.

℞ Diagrid. gr.xij.

Castor scrup.fs.

Sal. succin. gr.ijj.

Syr. è spin. C. q. f. M.F. Bolus.

Sumend. quamprimum, vel cras alto manè, ni alvus interim responderit, pergat in usu Sp. Cephalic. sumendo gutt.xv.

In haustulo Julepii sextâ quâque horâ.

Tertiæ Diei prima Præscriptio.

QUid die tertio?

℞ Decoct. carminativ. unc.xij.

Infusion. Croc. metallor. unc.j fs.

Ol. Rut. unc.ij.

Spec.

Spec. hier. picr. dr. j.

M.F. enema injiciend. horâ quartâ pomeri-
dian.

Continuetur interim usus Boli Cardiac. sum-
mend. ut antea, cum julap. Cephalic. sextâ quâ-
que horâ : in intervallis usus Boli, fumantur
gr. xv. Sal. vol. C.C. in haustulo julepii etiam
sextâ quâque horâ per iii vices.

Et sic procedebam, variatis variandis, &
tandem in totum restitui ægrotum.

Sic prædominium Lymphæ extravasatæ fre-
quentioribus & fortissimis hydragogis ad alvum
determinatum est, tum dissipantibus applicatis,
maximè vesicatoriis largissimis, diu apertis.

Ad recidivam præcavendam medicamenta
præscripsi roborantia.

Ab usu potus generosioris sibi temperavit, un-
chymis & eupeptis usus fuit postea, & sic Sani-
tati fuit restitutus ægrotus Apoplecticus.

De EPILEPSIA.

Quando adest Epilepsia?

R. Quoties homo subito prosternitur,
amissis sensibus externis, internisque, cum con-
cussu violento involuntario musculorum om-
nium, vel aliquorum, reciproco, alternâ cum
requie, & novo paroxifmo.

Morbus hic mirâ facie variatus, sæpè tam
mira-

mirabilis apparet, ut Diis, Dæmonibus, iræ divinæ, incantamentis, & similibus causis, naturalibus majoribus, adscriptus sæpè fuerit.

Nulla quippe gesticulatio, inflexio, posituraque noscitur quam non aliquando exhibuerit.

Omnes tamen hæ varietates tantum versantur in mutatis motibus aliquarum partium mobilium, adeoque musculosarum; ergo tantum ponunt varias musculorum contractiones; hinc varios liquidi nervosi influxus; inde variam huius à sensorio communi expressionem in nervos, tandem itaque varias causas in cerebri medullâ has expressiones producentes; quæ optimè noscentur enarratione harum historicâ: Sed hanc si tractarem, secundum tractatum describerem: quapropter brevitati studens hæc breviter percurram.

Extractum Mandragoræ, famosum est sedativum Anti-Epilepticum *Knifelii*, ad minimum est ingrediens valdè proprium.

℞ Pulv. de Guttet. gr.vj.

Confect. de hyacinth. gr.vij.

C. Alkerm. scrup.fs.

Syrup. Crocin. scrup.fs. M. F. Bolus.

Tertiâ quâque horâ repetend. detur cum cochl. julep. seq. & superbib. cochl.iii.

℞ Aq. cerasor. nigror. unc.iiij.

Peon. C.

Theriac. stillatit. an. unc.fs.

Margarit. præparat. dr.fs.

Sachar.

Sachar. alb. dr. iij.

M. F. Julepium.

Applicetur regioni umbilicali Emplastr. è gummi. Carann. unc. j.

Et Ol. macis per expression. dr. j.

Cum gutt. iv. Ol. baccar. junip. Ægrotus infans erat 8. menses natus.

Hæc medicamenta obtundunt, contemperant & infringunt acida, & solvunt materiam immobilem. — Idque sine novo Corporis estu.

De N A U S E A.

Quid est Nausea?

R. Significat irritum vomendi conatum.

Q. Quomodo sistitur?

R. Ulu acidi, potus aquosi, &c.

℞ Aq. rosar. unc. iij.

Sal. absinth. dr. j.

Syrup. de Limon. unc. j.

M. pro duabus dosibus, ass. & videbis effectum.

Leg. pag. 105. 106. &c. *De Cibo & Potu.*

Item leni purgante exhibito, ut & acido austero, fibras Stomachi roborantibus, aut si his non cesserit; vomitorium dato.

Si oriatur a lenta viscida materia, quæ in iisdem locis natando vellicat, tollitur diluendo, incidendo & attenuando.

Si

Si ab inflammatione partium vicinarum, tum non cedit, nisi illis morbis curatis.

Q. Quid ex his colligis?

R. Videmus ex his cur (in morbis acutis ubi nausea adest) purgatio vel emeticum initio exhibitum adeo prodest: videmus præterea cur ægri acutis cum febribus conflictati, appetent aquam, acida, fructus horarios, frigida.

Cur, nisi nausea superetur, medicamenta nihil prosunt?

Tales tamen morbi, cum subito, insolito, mirabili appetitu sæpè secedunt.

Purgantia, pag. 217. 218.

R. Tamarin. unc. j.

Folior. fenæ dr. iij.

Sem. anis. foenic. an. dr. j.

Cinamon. dr. fs.

Coq. in aq. fontan. leni ebullitione.

Colatur unc. iij.

Add. mann. Calabrin. depurat. dr. vj.

Succ. Limon. parum, M.

Vel,

R. Mann. unc. i. fs.

Ol. amygd. d. unc. j.

Jalapp. pulv. scr. j.

Omnia hæc in jusculeo pulli sumpta admodum benè purgant.

Hora somni.

R. Confect. Fracastor. scr. ij.

Acet. acerrimi unc. i. fs.

Sachar.

Sachar. q.f. sumat in lecto.

Obstructio.

Q. Quid est Obstructio?

R. Est obturatio canalís, transitum tollens liquido, per eum trajiciendo, vitali, sano, vel morbido, orta ex excessu molis transíturæ, supra capacitatem vasis transmissuri.

Q. Qualem methodum requirit curandi?

R. Stimulantia, roborantia, motumque animalem citatiorem producentia requirit.

Vid. pag. 13. 16. 21. &c.

Porro liquidi spissior concreta moles cum oriatur a variis & diversis causis, etiam pro re natâ varia remedia, variam sanandi methodum requirit: quæ diversitas in singulis morbis indagata, ipsa auxilia, & applicandi modum dabit.

Q. Quid facit Venæsectio in Obstructione?

193

R. Causas distendentes temperat.

Q. Quid faciunt potus aquosiores calidi? 105

R. Diluunt, si hausti, injecti, applicati fuerint.

Q. Quid faciunt Medicamenta Saponacea in obstructionibus?

R. Sapones ex alcali, & oleo nativi attenuant.

Q. Verum quum liquidum in loca aliena pulsus, non penetrabile sit, hincque obstructiones creat, nonne multi & maligni Morbi inde produciuntur?

145

Et non meretur id malum attentè perpendi?

R. Imò

R. Imò sanè : scimus id factum , si novimus.
 1. Causas ejus (quæ ut plurimum fatis obser-
 vabiles) prægressas fuisse. 2. His dein succes-
 sisse contrarias. 3. Ubi effectus ejus clarè cer-
 nimus.

Q. *Quomodo præterea fit curatio obstructio-
 nis ?*

R. Impactum retropellendo , motu retrogra-
 do in vasa majora. 2. Id resolvendo. 3. Vasa
 laxando. 4. Suppurando.

Quod fit evacuando humorem , qui , quod
 impactum est , urget , magnâ & subitâ Venæ-
 sectione, unde nixu contractis vasis retro-agitur.

Facilè plura addere (habita causarum ratio-
 ne) prudens videbit Medicus.

Virginum Morbi.

Q. *Quanta remedia Virginum Morbi requi-
 runt ?*

R. Dico quod sunt nonnulli Morbi Virgi-
 nibus proprii , ut methodicè respondeam.

(1.) Quo enim tempore fœmineum corpus
 ad suum incrementum pervenit , in benè facta
 temperie plus solet conficere Sanguinis , quàm
 qui vasis contineatur unde Arteriis uterinis fluo-
 ris Menstrui nomine secernitur.

2. Si posito corpore in Conditione (1.) Hic
 Sanguis retinetur , oritur plethora , tarditas ,
 gra-

gravitas, pallor, dolor lumborum, inguinum, depravatæ functiones omnes ferè naturales, vitales, animales; quæ facilè deducuntur a vasis nimium pressis, liquido copiosiore, stagnante, suffocato.

3. Ab eodem sanguine sic accumulato sæpè parantur viæ, raris secretionibus menstruâ notæ; dum per oculos, aures, nares, gingivas, vias salivæ, oesophagum, alvum, vesicam, mammas, cutim, vulnera, ulcera, exire vident Medici.

4. Vel & sæpe labefactantur inde omnia viscera, oriturque partim a putredine concepta, partimque a vasis læsis infinitum morborum genus.

5. Cognoscitur hic Morbus virgineus. 1. Ab ætate. 2. Incremento Corporis jam perfectio. 3. A Plethorâ. 4. Signis deindè morbi subsequen-
tibus.

6. Pro solutione requirit varia remedia respectu causæ variæ.

7. Inter quas causas pudendorum concretio manum Chirurgi requirit debito instrumento, debito vulnere viam facientis.

8. Cæterum, ubi a stagnante liquido, huic conciliabitur fluor. 1. Fotu, frictionibus pedum. 2. Aperturâ venæ in pede. 3. Purgantibus uterinis datis. 4. Emmenagogis. 5. Emplastris, fotibus, linimentis. 6. Ipsa vasa à Plethora debilitata roborando per Chalybeata & Astringentia.

9. Sublatâ his morbi scaturigine solent omnia ferè mala sponte evanescere. Vel curantur ex naturâ, vel curâ ejus morbi, cujusquam proximè refert imaginem. 41. 118.

De D I A R R H Œ A.

Quid peculiare habes in Diarrhœa?

℞ Mastich. dr. iij.

Macis unc. j.

Coq. in vin. rubr. lib. fs.

Vase clauso, add. colatur. aq. Cinamon. unc. j.

Et succ. Cydoneorum parum F. decoctum
Stomachicum contra alvi fluxus.

In Infante duorum Annorum.

℞ Spec. pro confect. hyacinthor. dr. fs.

Margarit. scrup. j.

M. F. pulv. Dosib. viii.

Sumat iam sextâ quâque horâ superbib. haust.
julap. seq.

℞ Aq. meliss. borrag. cerasor. nigr. an. unc. j. fs.

Peon comp. dr. j.

Aq. Cardiac. unc. fs.

Margarit. præparat. scrup. ij.

Sacchar. cristall. albiss. dr. iij.

M. cap. Cochl. ij.

In intervallis.

℞ Rad. Consolid. maj. unc. ij.

Flor. Ros. rubr. M. ij.

Coq.

Coq. in s.q. lact. vaccin. ad scrup.ij.

F. colatura, cujus fume unc.iv.

Cui add. vitell. Ovi n.j.

Confect. Fracastor. dr.ij.

M.F. Clyster. injiciatur horâ quartâ pomerid.

Tandem

℞ Folior. absinth. flor. chamomill. an. M.ij.

Cinamom. acut. Caryophyllor. Nuc. Muschat.
an. unc.fs.

Infund. in spir. vin. opt. lib.ij.

In colatur q.s. calefact. imbuatur pannus Wal-
lic. & applicetur calidè abdomini infantis.

Vel,

℞ Confect. Fracastor. dr.ij.

Rhabarb. tost. scrup.ij.

Nuc. Moschat. scrup.fs.

Oc. cancr. scrup.j.

Syrup. Cidonior. q.s. M.F. Electuar. sive con-
ditum sumēd. pro re natâ. Hic incipe a posteriori.

De HYDROPE.

Quid est Hydrops?

R. Quando serum aquosum extra vasa
fusum, & cavitatibus receptum est, vel
& stagnans alicubi vasa sua nimium distendit,
Hydrops vocatur.

Q. Quid est Hydrocephalus?

R. Hinc Hydrocephalus, colluvie facta inter
R Teg-

Tegumenta ipsa externa , inter hæc & cranium; inter cranium & cerebri membranas ; inter membranas ipsas & harum duplicaturas ; inter has & cerebrum ; inter cerebri plicas ; in cavitatibus ipsis , sine subitâ tamen morte.

Q. An posterior species curabilis est ?

R. Illa non est curabilis ; reliquæ levi inuisione , terebratione , puncturâ , prudenter lentè adhibitis , simulque hydragogis & roborantibus internis curatur , vel externis discutientibus dissipatur.

Q. Quid in Thoracis Hydrope notas ?

R. In Thoracis Hydrope , qui ex variis locis lympham colligere valet , eadem ferè signa , quæ Empyematis , sed observatio causæ antecedentis discrimen exhibet. Paracenthesis sanat hunc , unâ adhibitis his , quæ causæ adversantur ejus.

Q. Sed si Hydatides & vomicæ pulmonum adsint accumulatâ & effusâ Lymphâ , in magnos sinus receptâ , quid tunc ?

R. Hic morbus sanè difficilis cognitu est & curatu , nisi alia signa præsentia fortuitam hujus Hydropis curationem petant.

Q. Quid in Bronchocele agendum ?

R. Aspera arteria anteriori & conspicuâ parte , quacunque vi Lympham stagnantem colligens Bronchoceles sæpè speciem exhibet , quam cognitu facilem , puncturâ , discutientibus , avertentibus aggredi licet , si observatur , ut Auctores scribunt.

Q.

Q. An Ovaria Mulierum notabili hydropis specie nonnunquam occupantur?

R. Imò verò, sed nunquam curatur hic morbus. Varias vidi mulieres steriles, annosæque hoc morbo mortuas.

Q. Nonne ipse Uterus aliquando Hydropem patitur?

R. Imò in ipso cavo uterino, ore ejus interno accuratè clauso, sæpè colligitur tanta aquæ copia, ut integrum abdomen mentiatur ascitem: morbus itidem difficulter cognoscendus ob signa fallacia graviditatis; est tamen curabilis laxatione oris uterini per fomenta, vapores, uterina adhibita.

Q. Quid est Hydrops Anasarcha dicta?

R. Quando in toto habitu pinguedinis subcutaneæ tota lymphæ stagnat, vel effunditur, qui & circum abdomen, & circa scrotum est.

Q. Quid est Hydrops Aschites, quid Tympanites.

R. Dum eadem aqua in duplicaturâ peritonæi, in cavo abdominis, aut in dilatatis glandularum cavis, vasisque in abdomine contentis colligitur, *Ascites* dicitur, ut & *Tympanites* si vapore rarefacto turgēt, ab aqua, pure, ichore, aere, clausis hîc putrefactisvè.

Q. Quid porro?

R. Tument pedes præcipuè vesperi, augetur Tumor & increfcit: sequuntur Dyspnœa, Sitis, Gravitas; Torpor, Alvus dura, Urina pauca,

Febricula lenta, Sudor nullus : Tumor scroti, Hydatides Ulcera, , Gangrænæ, Hæmorrhagiæ narium : Exomphali : Viscerum Sphaceles, Mors.

Q. Quomodo curatur Hydrops ?

R. Debemus conciliare Lymphæ liberum fluorem, debemus aquas in cavitates effusas inde educere. Labem debilitatorum viscerum tollere debemus per vina chalybeata roborantia, & leniter restringentia.

Lege Pharm. Batean. clariss. *D. Fulleri Medic. extemporan.* Utere Paracentesi in hydrope recenti, &c.

℞ Gutt. gamb. diagrid. resi. jalapp. Mercur. dulc. an. gr. xv.

Cremor Tartar. scrup. j.

Syrup. spin. Cervin. q. s.

M. F. Boli n. ij. pro duabus dosibus.

℞ Rad. Valerian. irid. nostr. Ebul. rec. an. unc. fs.

Rad. Raphan. dr. vj.

Fol. fen. unc. fs.

Mechoacann. dr. ij.

Cinerum Genist. unc. iij.

Stent in Infusion. per horas 49. in loco frigido cum Vin. Rhenan. lib. ij.

Colatur. add. Sal. Tartar. unc. j.

Sal. vol. Tartar. Sennerti dr. iij.

Ol. Chamomill. chymic. scrup. j.

Instill. Ol. Saccharo, misceatur in Mortar. & sic addatur reliquis.

Dosis

Dosis lib. ss.

Singulis, vel alternis auroris pro viribus ægri,
&c.

℞ Cassamum ver. scrup. j.

Sal. Viperarum scrup. ss.

Serpentar. virg. gr. v. cum Syrup. e succ. Kerm.
q. s. M. F. Bolus.

Sumend. singulis noctibus ad sudores provo-
candos.

De Lue Venereâ.

QUæso compendiosè describas Luem Vene-
ream, ejus signa & methodum curandi?
R. Pro viribus meis respondebo.

Dico igitur quod Lues Venerea contagiosa
est, Generatione, Lactatione, Sudore, liquido
genitali, exhalatione.

Ex quâ parte contrahitur, primò se manife-
stare solet.

Neque a non infecto, vel non infecta, eo-
dem hoc morbo, nunquam orto deprehen-
sa est.

Pars infecta pruritu, calore, leni inflamma-
tione, pustulâ subalbâ, squammosâ, erodente,
mucosâ, insanabili vulgatis remediis, cognos-
citur primò.

Hinc crescendo vicina primo, & plerumque
externa, inficit similibus pustulis ulcerosis, de-
hinc

hinc interna , labia , gingivas , palatum , linguam , fauces , nasum , cerebrum , pulmones , hepar , lienem , uterum , &c.

Quæ stillant saniem mucosam , lentam , subviridem , carnem erodentem , in latum magis quàm profundum proserpendo.

In pene extremo Cancris : in interno Gonorrhæa : in Vagina fluor dictus albus.

Et in viris , membri inflammatio ingens , brevi in gangrænam soluta.

Tum testes tumidi , dolentes , sæpè in ulcerationem abeuntes , inflammatorio Tumore ad vesiculas seminales orto , ut & carunculæ , stranguariæ : Erosio urethræ , prostaticarum colli vesicæ , vasorum seminalium ; similia mulieribus.

Hinc fertur in membra cum dolore nocturno medios artus occupante , ut & flexurarum rigiditate.

Unde in Cartilaginibus , nasi maximè , & palati erosio.

Mox media ossa occupans , caries producit , præcipuè in cranio.

Tumque superpositæ partes in Apostemate assurgunt pessima.

Quin , & in Tophos duros elevat , dolentes obscure , sensim acutiùs , tumque & superimposita corrumpentes.

Unde facile constat de signis , quibus morbus hicce cognoscitur.

Q. Quomodo hæc curantur ?

R. Go.

R. Gonorrhœa curatur *Balneo*, E. g.

℞ Herb. virid. Malv. Parietar. Atriplic. Bismalv. an. M.ij.fs.

Flor. Chamomill. M.ij.

Melilot. aneth. an. M. j.fs.

Sem. lini contus. unc.iv.

M. junctim sacculo inclusa.

Capitis Ovis mactati cum lanâ confract. demptis oculis, linguâ & cerebro.

Coq. in s.q. aq. Fontan. F. semicupium.

2. *Fotu*: E. g. ℞ Rad. Raphan. graminis petroselin. an. unc.j.

Herbar. Cherefol. foenic. gramin. petroselin. an. M. j.fs.

Sem. apii. foenic. petroselin. carv. anis. baccar. junip. contus. an. dr.vj.

F. sacculi n.ij.

Aq. & vin. an. part. æq. incoquend. & vaginæ tubis & partibus genitalibus alternatim applicentur.

3. *Injectione*.

℞ Decoct. Mercurii d. q. f. mellis q. f. M. F. injectio in Gonorrhæâ.

4. *Purgatione Mercuriali* sæpius repetitâ.

℞ Extract. Rud. gr.xv.

Mercurii dulc. scrup.j.

Extract. Trochisc. Alhand. gr.i.fs.

Vel gr.iii.

Essent. croc. & Tereb. Venet, an. q. f. F. pil. in Gonorrhæâ.

5. *Emulsionibus.*

℞ Amygd. dulc. n.viii.

Sem. melon. peon. papav. alb. an. unc.fs.

Aq. hord. lib.i.fs.

Cum f.q. Sacchar. cand. F. f. a Emulsio.

6. *Balsamicis.*

℞ Terebinth. de Chio. dr.i.

Succin. alb. Bals. Peruvian. copaiv. an. dr.fs.

Glyzyrrhiz. pulv. q. f. M. F. Pilul. mediocr. magnitud. vel,

℞ Bals. copaiv. dr.iii.

Vitell. ovor. No.ii.

Syr. Bals. vel alth. unc.ii.

Vin. alb. lib.fs. M.

7. *Abstinencia ab omni cibo, potuque lauto, & ad venerem stimulante, victu contra potuque tenui.*

8. *Persistendum in Curatione, donec nihil amplius insoliti ex pene exstillet, vel in urina se manifestet.*

Inflatio Penis tollitur cataplasmate anodyno, discutiente, emoll. fotu simili, V.S. larga, & dictis supra.

Bubones Venerei tolluntur dissipando per emplastra specifica, suppurando, si hæc non profunt, & aperta depurando.

Testis Tumidus fovendus similibus; si urget sanguis, educendus ex brachio; emplastro quoque scroto applicando levandus: ut est emplastrum de ranis cum Mercurio, crocatu Mynsichtii,

sichtii, &c. donec redierit in statum planè naturalem : cæterum extirpandus.

Pustulæ & Cancri dicti Mercurialibus erodendi ad vivum usque, tum sensim lenioribus sanantur iisdem.

Semper autem utendum (N.B.) iisdem ferè internis ac (No. 1. 2. 3. ad 8. in margine) præscript.

Fluor albus in mulieribus curatur iisdem 1. 2. 3. & in marg. notatis.

Sed præcipuè fotibus detergentibus, validis & mercurialibus.

Ubi verò pustulæ ubique dispersæ, dolores artuum, nocturni labores, bubones magni, salivatio mercurialis requiritur.

De hisce lege morbos contagiosos in fundamentis meis, pag. 138. 139. 140. 141.

De FEBRIBUS in genere.

1. **F**Ebris, frequentissimus morbus, inflammationi individuus Comes, plurimum Morborum, Mortis, & sæpè Sanationis optima causa, nunc explicanda.

2. Cujus, quia abdite habetur natura, summâ ope cavendum ab omni Errore, in illâ indagandâ.

3. Errori tamen facilem hîc occasionem præbet ingens numerus Symptomatum, quo plerum-

rumque stipatur, & sine quibus tamen Febris esse potest.

4. Ut ille vitetur Error, opus erit ex infinitis (3) illa Phœnomena sola eligere, quæ omni Febri semper adsunt; quorumque cognita præsentia omnes Medicos docet, Febrim adesse, quorum absentiâ judicant hominem à Febre immunem esse.

5. Deinde ex his detectis (4.) ritèque expensis, natura Febris individua invenienda erit.

6. In omni Febre *horripilatio*, *pulsus frequens*, *Calor*, vario Febris tempore, vario gradu adsunt.

7. In qua Febre hæc tria (6) frequenter & cum periculo decurrunt, illa Febris *acuta* dicitur.

8. Ubi tardè, idque cum periculo, vel sine eo, *Lenta* vocatur.

9. Utraque (7. 8.) communis sive Epidemica, vel huic, illive homini singularis.

10. *Acuti Febriles* morbi vocantur, quos dicta Febris (7) comitatur, *Chronici Febriles* autem in quibus adest Febris (8)

11. Hinc illorum omnium (10.) explanatio pendet a cognitâ priùs Febris naturâ.

12. Quæ petenda ex consideratione trium Communium Symptomatum (6.)

13. Quæ (6.) quidem in omni Febre adsunt, sed sola frequentia pulsus adest ex his omni Febris tempore, ab initio ad finem, eâque sola Medi-

Medicus præsentem Febrem judicat.

14. Adeoque quicquid de Febre sic novit Medicus, id verò omne frequentiam pulsum solam cognoscitur.

15. Causa ergo frequentiae hujus (14.) proxima est pariter causa Febris, sic cognitæ, proxima.

16. Ergo frequentior Cordis contractio.

17. Ergo frequentior reciprocus influxus liquidi Venosi & Cerebellosi in Musculum, & cava Cordis.

18. Omnis ferè Febris, hætenus observata, quæ à causâ internâ oritur, incipit primò, cum sensu frigoris, concussionis, horripilationis, majori, minori, brevi, diuturno, interno, externo, pro varietate Subjecti, Causæ, Febris ipsius.

19. Quo tempore (18.) frequens, parvus, sæpè intermittens pulsus, pallor sæpè extremorum, frigus, rigor, tremor, insensibilitas.

20. Unde liquet, stagnare tum humores sanguineos in extremis valculis, & simul tamen causam Cor irritantem (17.) adesse.

21. Ex quibus (20) causa omnium Phænomemon (18. 19) tum apparentium intelligitur.

22. In omni Febre, his (18. 19. 20.) prægressis oritur Calor, major, minor, brevis, diuturnus, internus, externus, universalis, vel loci, pro varietate Febris.

23. Qui (22) quum sequatur Febrem jam natam,

natam, patet magis ejus Effectum quàm Causam esse vel naturam.

24. Adeoque frequentior Cordis contractio, cum auctâ resistantiâ ad capillaria, Febris omnis acutæ ideam absolvit.

25. Horum verò (24) utrumque in animalî vivo produci potest à causis numero & varietate infinitis; tumque vel simul, vel seorsum fieri: unoque nato, facilè alterum sequetur.

26. Quare Febris causa proxima (24) infinitas Causas pro suis proximis agnoscit.

27. Quæ tamen dividuntur, quod vel singulares sint cuique; vel universales; pluribusque communes, quæ plerumque aëri, victui, vitæ eidem debentur.

28. Ergò Febris causæ singulares sunt, vel Epidemicæ.

29. Propriores singulares causæ (26) referri possunt ad quædam Capita. *a.* Ingesta acria, Cibi, Potus, Condimenti, Medicamenti, vel veneni titulo; eadem donata hâc proprietate, ut digeri, moveri, excerni nequeant; ut eâ copiâ assumptâ, ut irritent, suffocent, obstruant, putrescant. *b.* Retenta intra Corpus, quæ excerni solebant, ob frigus animi, affectus tristes, Cibos. Potus, Medicamenta, Venena, Quietem, Exercitia solita remissa, Obstructiones, &c. *c.* Gestæ, ut motus nimius Animi, vel Corporis Calor, Æstus. *d.* Applicata externa, acria, rodentia, pungentia, lacerantia, urentia, inflamm.

flammantia. *e.* Quæ humores eorumque Motus valdè immutant, ut multa externa vel interna, Fames, Evacuatio, Pus, Aqua, Ichor Hydropicorum, Empyicorum, Serum acre alicubi collectum, Bilis accensa, Inflammatio, Suppuratio, Gangræna, Cancer, vigilię nimię, acriora cujuscunque rei studia, Venus nimium culta, &c.

30. Febris effectus, celerior liquorum expulsio, propulsio, stagnantium agitatio, omnium permistio, resistentis subactio, coctio, secretio cocti, crisis ejus, quod stimulo & coagulo Febrē produxerat; Sanorum mutatio in morbosam indolem, aptam ferre ea, quibus minus assuetus erat æger; sitis, caloris, doloris, anxietatis, debilitatis, lassitudinis, gravitatis, *anorexię* productio.

31. Quò lentor citiùs solvendus (20) & irritatio brevius sopienda (17) eò febris levior, brevior, magis salutifera, & contra. Quin etiam pro vario utriusque gradu, & concursu, varia erit.

32. Atque hinc Febris sæpè medicamenti virtutem exercet, ratione aliorum morborum.

33. Hinc principium, augmentum, status, declinatio, crisis, mutatio, sanatio febris, varia sunt in ipsis acutis & singularibus.

34. Febris desinit in mortem, alium morbum, atque sanitatem.

35. In mortem, vitio destructi per nimiam vim

vim solidi; aut pacato liquidi ita depravati, ut vasa obstruat vitalia, aut ea, per quæ nova liquida in locum perditorum ingeri debent. Hinc inflammationes, suppurationes, gangrenæ febriles in visceribus vitalibus, corde, pulmonibus, cerebello; vel ulcera aphthosa in primis viis causa frequens mortis ex febre.

36. In alium morbum desinit, dum vel agitatione nimia vasa lædit, & liquidiora dissipans reliqua inspissat, vel nimis debili actione impar est resolvendo suâ vi coagulato; vel deponendo materiam criticam in vasa quædam obstructa, dilatata vel rupta; hinc maculæ rubræ, pustulæ, erysipelas, morbilli, variolæ, phlegmones, bubones, parotides, abscessus, gangrenæ, sphacelus, scirrhus.

37. Terminatur in sanitatem; primò, quoties materiale febris causam suâ vi subigit, solvit, mobilem reddit, insensibilis perspirati specie expellit, simulque impetum suum æquabili circulatione redditâ, sopit. Hæc est resolutionis via similis ferè in toto, ut prius dictum de parte (29.) Aut etiam secundò, si materia mali eiusdem vi febris subactâ, soluta, mobilis reddita, tamen aliquam retinet dactem, quâ æquabili circulationi repugnat, vasa stimulat, huic excitatâ sensibili quâdam evacuatione expellitur; hinc Sudor, Saliva, Vomitus, Diarrhæa, Urina, post coctionem, & statum, ferè intra quatuordecim dies factâ crisi.

38. Tandem si materies mali ejusdem vi febris subacta, soluta, morbis reddita, sanis iterum assimilata humoribus fuit sine ulla crisi, aliove modo.

39. Genius, discrimen, duratio febris acutę, si observantur ab initio, per adscensum usque ad statum, docent ejus exitum, mutationem, finem.

40. Ideòque ex omnibus his (1.40.) generalia diagnofios & prognofios in febribus facile elici queunt.

41. Curatio optima febrium generalis obtinetur, si 1. Vitę ejusque viribus consulitur. 2. Acre irritans corrigitur, expellitur (17.) 3. Lenior dissolvitur, expellitur (20.) 4. Symptomata mitigantur. (30)

42. Vitę, & viribus consulitur cibus & potibus fluidis, facile digerendis, putredini adversis, sibi contrariis, appetitui citando idoneis, causę morbi cognatę appositis.

43. Cibus dandus eo tempore, quo abest febris, aut quo ejus impetus saltem erit lenior.

44. Et quidem copiā parcā, sepe repetitā: ne nimis laborare cogantur viscera, mutanturve.

Copia determinatur, & vis cibi. 1. Ex pręvisa duratione febris (31. 32. 33. 39. 40.) ad dies. 1. 4. 7. 9. 11. 14. 21. 30. 40. 60. Debet enim tantum dari quo vires sustineri queant, ut sufficiant coctioni & crisi. Quò brevior morbus, eò minus & debilius offerendum, & contrā.

2. Ex

2. Ex ætate ægri cognitâ ; quo enim origini propiora vel senectuti summæ, eò difficilius in ediam ferunt animalia. 3. Status & vehementia si cognoscuntur, varium copiâ, & virtute cibum postulant : in *achmy* tenuissima & pauca ; in adscensu & descensu eò plus & meraciùs dandum, quò magis ab eâ distat morbus. 4. A loco quem æger incolit, qui enim Æquatori vicini tenuem victum facilè, Polis autem propiores difficulter eum ferunt. 5. Ab anni tempestate, quum ætas tenuissima, hyems validiora petat. 6. A consuetudine ægri, & temperie ejusdem naturali : qui enim sanus lautissimus usus ea facilè diffilat, æger pluribus eget ob vasa & viscera his assueta. 7. A sensu levi, vel grave assumpta sequente.

46. Acre irritans externè hærens (ut vitri, metalli, ligni, lapidis, ossis fragmenta acuta aut stimulantium, vesicantium, causticorum, venenorum applicata) cognitum, quantocyùs auferendum : dein ille locus, cui inhæserunt, & læsus inde est, fovendus erit lentis, mucosis, oleosis, blandis ; anodynis, leniter aperientibus.

47. Acre irritans internè hærens (ut inflammationis, suppurationis, gangrænæ, sphaceli, cancri, cariei ossis, ichoris, puris lymphæ acris & stagnantis acrimonia) tolli, vel corrigi debet juxta leges Artis.

48. Acre irritans in ipsa liquida inductum, usu sex rerum non naturalium tolli vel corrigi potest,

potest, & debet pro suâ indole variâ cognitâ, variis auxiliis.

1. A motu nimio; quiete corporis & animi, humectantibus, diluentibus, blandis lenientibus.

2. A nimio calore Aëris: temperando illum exhalatione frigidaë, maximè plantis nonnullis, huic negotio propriis, potu aquæ subacidæ leviter nitrosæ, cum vini subaciduli pauxillo, cibo subacido, leviter demulcente, parum solito; medicamentis verò similibus.

3. A nimis humido Aëre, largo foco ex aromaticis resinosisque lignis, exhibitione aromatum.

4. Ab Aëre acri putrefaciente: hunc emendando accenso nitro, pulvere pyrii, vapore aceti, sale prunis insperfo.

5. Ab animi affectibus; hos sedando ratione, contrariis affectibus, varietate objectorum, anodynis, opiatis.

6. A cibis acribus acidis: id acre diluendo, demulcendo, absorbendo, immutando in salem compositum; aquosa, gelatinosa animalium, oleosa, croacea, ostrocodermata, lapides animalium, terræ pingues, sales alcalini fixi, volatiles, simplices, compositi id efficiunt.

7. A cibis copiâ peccantibus, stomachum constringentibus; dilutione, inediâ, vomitu, solutione alvi.

8. A potu acri fermentato, vel fermentante tollitur iisdem remediis (No. 5. 6. hujus.)

9. A nimia vigilia ; curatur iisdem (No. 1. 2. 5.)

10. Si a retentis intra corpus excrementis, hæc reddenda fluxilia ; viæ lubricandæ, emissaria aperienda ; vires expellentes stimulantæ, augendæ : hæc facienda per externa, interna.

49. Emissaria aperiuntur, solvendo impactum, laxando obstructum ; id balneo, fotu, frictu, abrasione pilorum, mundatione cutis fit, epispasticis, alexipharmacis.

50. Id quod ad extrema vasorum conicorum stagnat ex nimia sanguinis copia, quæ vasa comprimuntur, reducitur in fluorem imminutâ sanguinis copiâ per sectionem venæ ; id docent signa plethoræ. Vid. *Fundament. Medic.* pag. 193.

51. Quod ibi hæret ad extrema capillaria ob fibras horum spasmò contractas, & hinc arctatas, solvitur laxatis fibris ; quod fit humectantibus, lenientibus, diluentibus, solventibus, abstergentibus, & acri contractionis causâ ablatâ, quod fit remediis aquosis internis, externis, tepidè applicatis vel assumptis, insulsis levissimis, & blandissimis oleosis similiter adhibitis.

52. Quod hæret ob visciditatem & lentorem proprium, solvetur variis remediis, quorum primum vis ipsius febris ita moderata, ut valeat coagulum hoc solvere (30. 32. 36. 37.) adeoque hîc requiritur, ut sic temperetur impetus
ne inflammationes, suppurationes, gangræ-
nas

nas sphacelofve queat producere (35) cujus periculum imminere docet vehementia symptomatum, maximè caloris, comparata cum virtute vasculorum. *b.* Neve nimio motu dissipentur liquida : id verò denunciat siccitas narium, oculorum, oris, gutturis, linguæ, raucedo, arida cutis, urina parcior, pulsus parvus, frequens, inæqualis. *c.* Neque, ut ante coctionem torpeat nimis; ita ut materiam morbi nequeat subigere, solvere, movere, fecernere, excernere : id cognoscitur si languent actiones vitales omninò, necdum apparente signo pepalmsi.

53. Si enim exorbitare deprehenditur, moderamen fit abſtinentiâ, victu tenui, potu aquæ, aëre frigidiusculo, animi affectu leni, venæſectione, enemate refriger. medicamentis blandis aquosis, glutinosis, refrigerantibus, anodynis, opiatis.

54. Si ſegnior apparet, excitabitur ope cardiacorum deſumptorum ex cibo potuque meracioribus, aere paululum calidior, animi affectu magis excitato, medicamentis acrioribus, volatilibus, aromaticis, fermentatis, frictione, calore, motu musculari, balneis, fomentis.

55. Alterum poſt primum (52) remedium quo viſciditas tollitur, eſt elateris in vasis reſtitutio, minuto liquido per miſſionem largam, citam, ex magno vulnere ſanguinis, aucto deinde, vel citò motu per ſtimulantia.

56. Tertiò idem viſcidum, fluidum redditur

diluendo , potu , Balneo , Fotu , Clysmate , aquosis , tum simul fricando.

57. Agunt ea optimè , si calida , aquosa salita , aromatica , amara , lactescentia , frigida sumuntur.

58. Quæ (56. 57.) ut benè citò , tutò , validè agant , missio sanguinis præmissa prodest , nam parat ingressum , miscelam , actionem.

59. Simul ac viscidum his (52. 53. 54. 55. 56. 57. 58.) solutum , iisdem continuatis , vel auctis pellitur , & expellitur : sed , & sæpè jam emendatum expulso non egebit. (37. No. 1.)

60. Symptomata ex Febre acutâ singulari ortâ imprimis hæc sunt : Frigus , tremor , anxietas , sitis , nausea , ructus , vomitus , debilitas , calor , æstus , siccitas , delirium , coma , pervigilium , convulsio , sudor , diarrhæa , pustulæ inflammatoriæ , sive Exanthemata febrilia.

61. Quæ omnia (60) orta ex Febre (24. 30.) ut suâ causâ hâc ablata (37. 38. 41. ad 60.) cessabunt , adeoque si ferre queunt tam diu sine periculo vitæ , singularem curationem vix requirunt.

62. Quin sæpè oriuntur ex conatu vitæ se disponentis ad crisin , vel ad materiæ criticæ excretionem , tum hanc præcedunt , comitantur , sequuntur , nec turbari debent.

63. Si verò intempestiva , nimis sæva , quàm ferri à vitâ possint , aut ab ægri patientiâ , vel aliud gravius malum productura sunt , tum singula

gula sunt lenienda suis remediis propriis, habitâ semper ratione causæ (29) & status (33) Morbi ipsius. Jam singula symptomata examinabo.

Frigus Febrile.

64. **F**rigus in Febrium acutarum initiis ponit attritum liquorum in se mutuo, & in vasa, minorem; motum circulatorium imminutum, liquidum ad extrema stagnans; cor minus contractum; minus evacuatum; spiritus cerebelli minus influentes.

65. Efficit, si diu manet validum, polyposas in vasis majoribus, circa cor concretiones; in minoribus verò, expresso suo liquido, evacuationes; hinc multa & gravia mala in utriusque.

66. Hinc patet, quid designet, quid præsi-
giat, Et cur quo magis initio frigus, eò periculiosior febris? In Peste incipiente frigus summum, progressâ calor maximus?

67. Id frigus omni eo quod validè stimulat, quocunque demum titulo tentatum, dedit sæpè insanabilem postea inflammationem. Hinc Salina acria, aromatica, oleosa, vesicantia & similia damnosa sunt.

68. Optimè autem curatur modo seq.

℞ Aq. hord. lib. j. ss.

Cristal. mineral. scrup. iiij.

S 3

Aq.

Aq. Epidem. unc. ij.

Syrup. poeon. C. q. s. ad gratiam. M. F. Julap.
de eo bibat. Sumend. Bolum seq. sextâ.
quâque horâ repetend.

R Cristall. mineral. scrup. ss.

Tartar. vitriolat. gr. vij.

Conserv. fruct. cynosb. & spir. Vitriol. an. q. s.
M F. Bolus sumend. & superbib. haust. julap.
antè præscript.

R Capitis ovis mactat. cum lana confract.
(demptis linguâ & cerebro) coq. in aq. f. q.
ad lib. vj.

F. colatura pro Fotu, Vapore, Balneo, Lo-
tione.

R. Ol. pulmæ unc. ij.

Ol. macis per expression. spir. Lavend. C.
an. dr. j.

M F. Frictio blanda.

69. Quibus (68) statim applicatis; sæpè ma-
xima mala illico curantur. (65)

Tremor Febrilis.

70. **T** Remor ponit musculorum vacillatio-
nem inter tonum & laxationem; cau-
sas tendentes & laxantes brevi, & involuntariè
sibi mutuò succedentes, influxus arteriosos &
nervosos, nunc contingentes, nunc absentes,
adeoque initio morbi quietem utriusque liquidi;
in

in fine sæpè nimiam horum absentiam , post dispendia nimis magna.

71. Efficit diu perseverans impedimenta circulationi humorum , & vitia inde pendentia.

72. Inde diagnosis & prognosis ejus habetur, & liquet cur tremor cum frigore ? (64) Cur ingens tremor adeò malus ? Cur in animi affectibus majoribus tremor ? Cur circa mortem ? Cur ab evacuatione omni nimis magna ? Cur a nimio potu quocunque ?

73. Curatur restituto æquali fluore , & pressione liquidi arteriosi in arterias , cerebellosi in fibras motrices : id obtinet in morbi initio usu eorum quæ lentorem solvunt , vires reddunt (49. ad 60.) in fine per ea , quæ liquida perdita subito restituant , fibras roborant & viscera.

Hunc in finem sic præscripsimus.

℞ Pulv. è chel. cancror. comp. scrup.j.

Rad. Serpentar. Virg. gr.vij.

Antimon. diaph. gr.xv.

Confect. Fracastor. dr.fs.

Syr. croc. q.f. M.F. Bolus sextâ quâque horâ sumend. superb. haust. julap. seq.

℞ Aq. cerasor. nigr. borrag. meliss. an. unc.ij.

Poeon. C. cordial. Saxon. an. unc.j.

Margarit. pp. scrup.iv.

Sach crist. q.f. M.F. julap.

Bibat haust. freq. in intervallis , incepta Diaphoresis haustulis Zythogalæ , vel cerevis. cui Macis aliquantulum incoxeris , subinde repetitis continuanda est.

R. Bol. armen. ver. corall. rubr. præparat.
an. scrup. j.

Confect. Fracastor. dr. j.

Aq. theriacal. unc. ij.

Cerafor. nigror. unc. iij.

M. pro duabus dosibus, sex horarum inter-
vallo assumend.

℞ Aq. hord. lib. ij.

Syrup. de rub. Ideo unc. j. fs.

Papav. alb. unc. fs.

Spir. fal. dulc. dr. ij.

M.F. Julapium in intervallis duarum dosium
bibend. ad libitum.

Horum usu procedat lentè, & cautè a primo
ad ultimum gradum.

Anxietas Febrillis.

74. **A**Nxietas pro causa habet sanguinis ex
corde egressum impeditum; adeoque
per fines pulmonales, aut Aortæ impossibilem
transitum; aut spasmus vasculorum contracto-
rum aut materiem inflammata transire inept-
tam; similia ortus vidimus ex impedita circula-
tione sanguinis per venam portę ex iisdem
causis; unde quum omnis sanguis venosus, a
coeliacis, & mesentericis arteriis allatus redire
non possit, stagnet, vasa extendat, arterioso
fluxui resistat, & omnia hinc nata & nascitura
mala

mala producat, liquet ambas has anxietatis causas in omni acuto morbo quam severissimè observandas, & curandas esse.

75. Si anxietas ergò talis (74) diu persistat, circa vitalia producet polyposas concretiones, inflammationes, gangrænas subitaneas, cum intolerabili angustia, & morte citò subsequente: Si autem hæsit in hypochondriis, tum maximum sensum ægritudinis circa stomachum pariet, reliquis visceribus minus acutè sentientibus; dein putrefactiones subitaneas sanguinis in his vasis amplis, minusque validis, unde gangræ, hepatis putredo, dysenteria a putrefacto lethalis.

76. Inde optimè novit Medicus quod anxietas talis (74. 75.) pro sua causa, & natura ponat, quidque inde præsagiendum sit; simulque distinguet ab uno affecto genere nervoso, ab lente febre antegressa, & inter eam quæ ab inflammatione acutâ, quæ tum per sua signa priùs se prodidit; inde comparans hæc cum vehementiâ, duratione, loco hujus mali, cuncta prudenter detegere poterit. Cùm in omni fere morbo circa mortis articulum ultimo tragoediam claudit? Cur spasmodica anxietas parum, inflammatoria maximè periculosa est? Cur inquietudo, jactatio, suspiria, anhelatio, pervigilium in morbis inflammatoriis, suppuratoriisque, mortis prænuncia?

77. Hinc patet quàm varia requiratur cura-

tio ad sevitiem hujus mali leniendam, quæ tamen omnis cognoscitur & applicatur cognitâ prius indole ipsius symptomatis. Ubi ergo advertitur affectio Spasmodica causa esse: hæc tollitur, v.f. vesicatoriis, & alexiteriis opiato mixtis.

℞ Pulv. è chel. cancr. C. scrup.j.

Antimon. diaph. gr.viij.

Castor. gr.v.

Croc. Britannic. gr.iiij.

Cum confect. Alkerm. q.s.

M.F. Bolus sumend. tertiâ vel quartâ quâque horâ superbib. haust. decoct. seq.

℞ Rad. eryng. scorzoner. Hispanic. an.unc.ij.

Chin. unc.fs.

Passular. minor. unc.j.fs.

Coq. in aq. fontan. lib.vj.

Ad lib.iv.

Infund. Cinamom. acut. dr.iiij.

Sem. foenic. unc.fs.

F. Apozema de quo liberè bibat.

Mittatur sanguis de novo & repetatur ad animi ferè deliquium.

Applicentur plura Epispastica internis femoribus & brachiis.

Dentur Vomitoria, Purgantia, &c.

Sedentur animi affectus.

Laxentur fibræ, vasa, viscera.

Compescatur vis liquidi nervosi, per anodyna & narcotica.

Ubi advertitur affectio inflammatoria, eadem
pro-

profunt ut supra sunt præscripta. Huc prætereà maximè facit potus largus, calidus, aquæ mulse, farinosæ, nitrosæ, subacidæ, leviter aromaticę; clysmata sæpè parvâ copiâ injecta, & diu, si fieri queat, retenta.

78. Si verò ullibi, hic profectò mali atrocitas citam tutamque medelam efflagitat.

Hisce tam succinctè & tam methodicè, & breviter quam mihi licuit descriptis ad Febres intermittentes properabo, quas quoque breviter attingere in animo habeo, relictis reliquis acutiarum febrium symptomatibus, viz. *Sitim Febrilem, Nauseam Febrilem, Vomitus Febrilem, Debilitatem Febrilem, Calorem Febrilem, Delirium Febrile, Coma Febrile, Convulsionem Febrilem, Sudorem Febrilem, Diarrhæam Febrilem, Exanthemata Febrilia, Febrem Continuum, Febrem Continuum Putridam, Febrem Ardentem.* Mitto Lectores ad clariss. Sydenhamium, ad Archibaldum Pitcar-nium Scotum, cæterosque in Scholâ Medicâ viros illustres; si tempus & otia dentur, hæc alio tempore (si vita supersit) volente Deo, tractabo.

Febris Ardens.

Quas inter, Causas sive Ardens dicta Febris meretur singulatim discuti ob frequentiam, discrimen, sanandi laborem.

Hujus

Hujus Symptomata primaria, calor, ad tantum ferè urens, inæqualis diversis locis, ad vitalia ardentissimus (in extremis remissior, imò aliquando frigus) ipsum aërem exspiratum incendens; siccitas in cute totâ, naribus, ore, linguâ; respiratio densa, anhelosa, cita; lingua sicca, flava, nigra, exusta, aspera; Sitis inextinguibilis, sæpè subito sublata; fastidia cibi, nausea, vomitus; anxietas, inquietudo, lassitudo summa, Tussicula, Delirium, Phrenitis, Per-
vigilium, Coma, Convulsio, diebus imparibus exacerbationes.

Causa labor nimius, æstus solis, sitis tolerata diu, usu calefacientium, fermentatorum, aromaticorum acrium, Vigil. nimix, delassatio immodica, maximè æstate, &c.

Decursus talis; tertio & quarto die sæpè Lethalis, septimum rarò transit si perfecta, solvitur sæpè hæmorrhogiâ, (quæ si tertio vel quarto die, Lethalis) hæc prænunciatur cervicis dolore, temporum gravitate, tenebrosâ caligine, præcordiorum contentione sine doloris sensu, invitis lachrymis sine lethali signo alio, robore faciei, pruritu narium, optima fit die decretorio; solvitur & die decretorio, Vomitu, alvo, sudore, urinâ, sputo crasso; accessio die pari pessima, si id ante diem sextum; urina nigra, pauca, tenuis huic Lethalis; Lethale sanguinis sputum; Lethalis sanguinis mictus, Deglutitio læta mala, externorum refrigeratio pessima, facies

cies rubra & sudans mala; parotis non suppurans exitialis, alvus nimis laxa Lethalis; cum tremore abit in delirium, inde in mortem, transit in peripneumoniam sæpè cum delirio, post gravia intestinorum tormina quæ oritur, pessima; solvitur criticè cum rigore.

Quibus præmissis, facile hic morbus cognoscitur: neque de ejus causa propiori & proxima ambigetur: est enim a sanguine orbato parte blandiori, liquidiori, inflammatione per universum corpus, viribus validioribus, quin prognostica non infirma hinc deducuntur.

Curatio exigit aërem purum, frigidum, renovatum sæpius integumenta minimè suffocantia vel aggravantia corpus: situm corporis erectum sæpiùs, potus copiosos, blandos, demulcentes, subacidos, acidos, calidos.

℞ Rad. scorzoner. Hispanic. unc.ij.

Tormentill. unc.j.

C. C. drac.vj.

Coq. in aq. fontan. lib.ij.fs. ad lib.j.fs.

Colatur. add. Syrup. de Limon. unc.iiij.

M. F. Apoz.

℞ Cristall. mineral. scrup.fs.

Conserv. fruct. Cynosb. scrup.ij.

Ol. Sulphuris per Campan. gutt.ij.

F. Bolus sumend. quartâ quâque horâ superbib. haust. Apoz. præscript.

Curatio porro exigit cibos leves farinaceos, hordeaceos, avenaceos ex fructibus acidis confectos;

fectos; Venesectiones si morbi initium, plethoræ indicia, inflammationis singularis signa, &c.

Clysmatum blandorum, diluentium, laxantium applicationem repetendam.

Si anxietates adsint vel signa delirii, &c. dictu incredibile est quam proficuos effectus afferunt vesicantia. Quapropter in tali casu.

℞ Emplastr. Epispastic. ampl. & acr. satis n.
1. 3. 5.

Applic. inter scapulas : internis femoribus, brachiis, &c. pro re natâ.

Ad solvendas incipientes coagulationes, stagnationesque in quocunque morbo, qualibet ætate vix ullum præstantius & ita celeriter agens observavi remedium quàm vesicantia.

Hisce add. Medicamenta alvum lenissimè laxantia, aquosa, blanda, nitrosa, grato acore sapida.

E. g. ℞ Aq. hord. (cui flaved. cortic. aurantior. incoxerint) lib. j.

In qua dissolv. mann. calabr. unc. ij.

Plus minus pro ratione virium & ætatis.

Cremor. Tartar. scrup. iv.

Colaturæ add. Ol. sulph. vel succ. Limon. q. s. ad gratam aciditatem.

Quibus qui adjunxerit dicta in Regulis universalibus de Curâ acutarum, harumque symptomatum liquido perspecta habebit ardentis febris cujuslibet remedia.

Febris

Febris Intermittens.

79. **E**X præcedentibus igitur patet, quid sentiendum de Febrium acutarum varietate: nam quæ motum febrilem semel excitatum uno impetu ad finem perducunt, illas *Febras continuas* vocamus: quæ febres per vices impetum remittunt, & demum excitant, ut semper duret febris, illas *Continuas Remittentes* vocamus, quæ verò per vices impetum remittunt ut plena *apyrexia* inter duos quosque Paroxismos intercedat, illæ vocantur *Febres Intermittentes*. Febris intermittens diagnosis patet: distinctio in variis classibus facilis, utpote soli temporis differentiæ innixa.

81. Tamen scire debemus hanc in genere esse Vernalem, quæ a Februario in Augustum, & Autumnalem, quæ ab Augusto in Februarium dominantur.

Distinctione necessariâ ob varios mores, symptomata, exitus, durationem, curationemque Febris; quin una aliam fugat.

81. Quin & sæpè initio Autumnæ æmulantur exactè indolem continuarum, ob longiores & duplicatos paroxismos, dum tamen indoles, & curatio diversæ sunt.

83. Incipiunt cum oscitatione, pandiculatione, lassitudine, debilitate, frigore, horrore, rigore,

gore , tremore , pallore extremorum , , respiratione difficillimâ , anxietate , nausâ , vomitu , pulsu citato , debili , parvo. Hæc prout majora , pluraque simul , eo febris peior , atque in subsequente tempore calor , & cætera symptomata pejora : & hîc gradus febris primus , incremento respondens continuarum & reliquorum maxime periculosus. Urina tum ut plurima est cruda & tenuis.

Hunc statum (83.) excipit alter , incipiens cum calore , rubore , respiratione forti , magnâ , liberaliore , anxietate minori , pulsu majori , robustiorique , siti magna , dolore artuum & capitis magno , urinâ plerumque rubrâ respondet *achmy* febrium continuarum.

85. Tum ultimò ingens plerumque sudor , remissio omnium symptomatum , urina crassa , sedimentum lateri contuso simile , somnus , *apyræxia* , lassitudo , debilitas.

86. Febris intermittens sua tria tempora (83. 84. 85.) percurrens , fibris minimis vasculorum & viscerum magnam vim infert , stagnando , obstruendo , coagulando , pellendo , resolvendo , attenuando ; hinc debilitantur vasa , morbosa fiunt fluida , eò imprimis genere mali , quo partes minus assimilatas nec equaliter mixtas habent ; ex quibus simul acrimonia oritur ; unde ab omnibus simul facillima in sudorem proclivitas multum debilitans , ipso viscido sanguinis transudante ; tum urina mire crassa , turbida ,
jumen-

jumentosa, pinguis; similis saliva, inde debilis, solutus, vix cohærens sanguis optimâ parte spoliatus, residuâ acer, & crassus simul; adeoque ex laxis vasis, & crassis acribusque fluidis hæ febres diuturnæ: dein aliquando terminantur in chronicos, scorbutum, hydropem, icterum, Leucophlegmatiam, tumores scirrhosos abdominis, & quæ hinc sequuntur mala.

87. Cæterum, nisi malignæ (86.) corpus ad longævitatē disponunt, & depurant ab inveteratis malis.

88. Unde post accuratum examen totius Historiæ Febr. intermittētiū (79. ad 88.) causa proxima constituitur viscositas fluidi arteriosi, superveniente deinde causâ quâcunque velocioris & fortioris cordis contractionis, atque resolutionis ejus quod stagnerat.

89. Adeoque, quum ordo hîc (83. 84. 85. semper in Febre intermittente obtineat, videtur is qui primum tempus (83.) & primam causam (88.) superare possit, etiam totum illum paroxysmum posse tollere.

90. Deinde, quum infinitæ causæ, eæque satis exiguæ possint primum statum (83.) Febris perfectæ intermittētis (79.) ejusque causam (88.) producere, atque tales plurimæ in ipso corpore nasci, crescere, & dato tempore adulescere queant, ut in omnibus in corpore natis, atque secretis liquoribus fit; difficilius est ex infinitis impossibilibus natam jam distinguere, quàm
unam

unam possibilem excogitare , quâ positâ , ratio periodorum dari ex legibus œconomie nostrę possit , id autem examinanti patescit.

91. Curatio ergò exigit , ut aperientibus salinis , alcalicis , aromaticis , mineralibus , diluentibus , oleosis , blandis , calore , motu , fotu , frictione utamur tempore , *apyrexias* , vel & in statu descripto (83.)

92. Quin abundanti colluviei in primis viis purgans vomitoriumve prodest tollendę ; dando ante paroxysmum eo spatio , quo ante hunc affectum præstet. Id faciendum cognoscitur ex victu , morbis , symptomatibusque prægressis , nausęâ , vomitu , ructu , tumore , halitu , sordibus linguę , gutturis , palati , *apyrexias* absolutâ operatione dato paregorico sedatus sit tumultus ante accessum febris.

93. Ut & prodest idem (92.) dum stimuli instar movet utrumque (92.)

94. Aliter nocet (92.) dum debilitat , liquidissima elicit , digestionem hic præcipuè necessarias , turbat ; sicque diuturnitatem morbi , vel & ipsam mortem producit.

Frigus & Febris sudorifero hic tollitur sæpè ; dum aliquot antè tempus cognitum futuri paroxysmi horis , liquido aperiente , diluente , leviter narcotico repletur corpus egri , dein unâ horâ ante accessum febris excitatur sudor & continuatur , donec binis elapsę sunt horę ultra tempus initii paroxysmi.

95. Hinc, & Venesectione nocet per se semper, prodest, aliàs casu, ut & tenuis, & exacta diæta.

96. Dum febris in statu (84.) indicantur aquosa, calida actu, subacidis aperientibus nitroisque blandis aperientibus, quiete, calore moderato tunc eger eget.

97. Ubi crisi paroxismus solvitur (85) prodest ptisanâ vinosâ, jusculis carniû, decoctis temperatis sudori urinæque reddere materiem: sicq; hæc non vi caloris, medicamentorum calidiorum, stragulorum exprimere, sed copiâ auctâ promoverè quàm blandissimè & diu.

98. Porro symptomati urgenti occurratur, juxta regulas in acutis datas, *vis vitæ in justo moderamine consistit.*

99. Sublata febris victu analeptico medicamentis corroborantibus eger reficiendus, dein aucto robore purgandus aliquoties.

100. Si autem febris Autumnalis vehemens; corpus ex egritudine debile, morbus jam aliquo tempore duravit, neque adsint internæ inflammationis, neque collecti alicubi puris, neque obstructi admodum hujus illiusvè visceris, Cortice Peruviano abigetur, pulveris, infusi, extracti, decocti, syrupi forma, cum propriis specificis tempore *apyrexias*, debito ordine, dosi, regimine adhibito.

102. Ut singularis fiat Curatio singularum febr. intermittentium, notetur. 1. Intermittentes veras quo minori spatio quiescunt, eo finire citius,

citiùs, & sic contrà. 2. Eo itidem plus accedere ad acutarum genium, & in has mutari. 3. Causam fortè eò mobiliorem & copiosiore habere. 4. Hinc Vernales superveniente calore sponte solvi. 5. Autumnales accedente frigore, increscere. 6. Inde liquere quibus febribus medicina facienda, & qualis.

Fundamentis Medicinæ cum Appendice jam fideliter finitis, & unà collatis, quis est qui non admiratur Artem Medicam? Illa enim agit, ut nobilissima pars Hominis vigeat sapiatque, cujus arbitrio honesta & magna geruntur. Quis enim eque pertinax vitæ abstemiæ & sobrietatis monitor? Medicina. Quis enim excellentior iræ moderandæ, Tristitiæ fugandæ, crapulæ vitandæ, temperandæ Veneris Author, quàm Medicina? Accedit quod quicquid in homine eximium est, Artes, Scientiæ, Disciplinæ, quicquid in eo Virtutis, aut Eruditionis, id omne Nobili huic Facultati deberi, quis non videt?

Fundamentorum nostrorum Medicinæ bonum fecisti usum, & gratulor tibi de successu felici.

F I N I S.

97

